

RĪGAS PLĀNOŠANAS REĢIONA EKONOMIKAS PROFILS

RĪGAS PLĀNOŠANAS REĢIONS
15.10.2010.

SATURS

1. Pamatinformācija par reģionu	4
1.1. Reģiona atrašanās vieta un teritorija	4
1.2. Reģiona administratīvais iedalījums	5
1.3. Apdzīvojuma blīvums un struktūra	5
2. Reģiona resursi	7
2.1. Cilvēkresursi	7
2.1.1. Cilvēkresursu raksturojums	7
2.2. Nozīmīgākie dabas resursi	10
2.2.1. Pieejamie dabas resursi, nodrošinājums reģiona attīstībai	10
2.2.2. Dabas resursu potenciāls nākotnē	18
2.3. Finanšu resursi un investīcijas	19
2.3.1. Finanšu resursu pieejamība un ietekmējošie faktori	19
2.3.2. Reģiona konkurētspēja investīciju piesaistē	23
2.4. Infrastruktūra	24
2.4.1. Infrastruktūras raksturojums vietējā un starptautiskā mērogā	24
2.4.2. Infrastruktūras uzlabošanas iespējas	27
2.5. Reģiona resursu kopsavilkums	28
3. Esošā uzņēmējdarbības vide	30
3.1. Tautsaimniecības nozaru un uzņēmumu raksturojums	30
3.1.1. Ekonomiskā attīstība	30
3.1.2. Nozaru struktūra un uzņēmumi	31
3.1.3. Produkcijas pievienotā vērtība	42
3.1.4. Eksportspējas potenciāls	45
3.1.5. Uzņēmumu savstarpējās saites	48
3.1.6. Reģiona pašvaldību specializācija (prioritārās nozares)	49
3.2. Šķēršļi un iespējas uzņēmējdarbības jautājumu risināšanā	50
3.2.1. Nozīmīgākie šķēršļi uzņēmumu attīstībā	50
3.2.2. Uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi	52
3.2.3. Iespējas uzņēmējdarbības attīstībai	56
3.3. Esošās uzņēmējdarbības vides kopsavilkums	57

---

4. Reģiona attīstības perspektīva	59
4.1. Reģiona perspektīvie ekonomiskās attīstības virzieni	59
4.1.1. Noteikšanas metodes	59
4.1.2. Īss attīstības virzienu raksturojums	60
4.1.3. Paredzamais teritoriālais izvietojums	68
4.2. Perspektīvās vadošās uzņēmējdarbības jomas	69
4.2.1. Noteikšanas metodes	69
4.2.2. Mazo un vidējo uzņēmumu loma	71
4.2.3. Nozaru un teritoriālie klāsteri	71
4.3. Nepieciešamie priekšnosacījumi un rīcības	74
4.3.1. Investīciju piesaiste un investīciju vides sakārtošana	74
4.3.2. Teritoriju specializēšanās iespējas un virzieni	75
4.4. Rīgas plānošanas reģiona specializācija	80
4.4.1. Uz radošumu un zināšanām balstītas ekonomikas reģions	80
4.4.2. Perspektīvie uzņēmējdarbības virzieni	82
4.4.3. Priekšnosacījumi inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai	87
4.5. Kopējie secinājumi un ieteikumi	92
4.6. Priekšlikumi iespējamiem liela mēroga stratēģiskajiem projektiem 2014.-2020.gadā	93

1. Pamatinformācija par reģionu

1.1. Reģiona atrašanās vieta un teritorija

Rīgas reģiona novietojums (1.1.attēls) ir savdabīgs ar tā atrašanos vienlaicīgi pie jūras un kontinenta dziļumā, ar izciliem priekšnosacījumiem sakaru un vidutāja lomas attīstīšanai starptautiskā un nacionālā mērogā. Rīgas reģions ģeogrāfiski ir vienlīdz ērti sasniedzams no dažādām Eiropas vietām. Tas atrodas Latvijas un Baltijas valstu vidū, Austrum- un Rietumeiropas saskares telpā un pieder Baltijas jūras telpas centrālajai daļai, vienam no mūsdienu pasaules straujas attīstības potenciālajiem centriem. Atrašanās Baltijas valstu centrā, uz robežas starp Eiropas un austrumzemju kultūrām izveidojusi Rīgas reģionu par tiltu starp dažādām valstīm un to iedzīvotājiem.

1.1. attēls

Rīgas plānošanas reģions Eiropā

Rīgas plānošanas reģiona teritorija apstiprināta 25.03.2003. ar Ministru Kabineta noteikumiem Nr.133. Saskaņā ar Ministru kabineta 28.04.2004. noteikumiem Nr.271 “Par Latvijas Republikas statistiskajiem reģioniem un tajos ietilpstošajām administratīvajām vienībām”, atbilstoši ES regulai (EK) Nr.1059/2003, Rīgas plānošanas reģions sastāv no diviem NUTS III līmeņa statistikas reģioniem – Rīgas (ietver Rīgas pilsētu) un Pierīgas (ietver pārējo Rīgas plānošanas reģiona teritoriju). Ekonomikas profilā statistikas dati tiek analizēti ne tikai Rīgas plānošanas reģiona, bet arī Rīgas un Pierīgas statistikas reģionu griezumā.

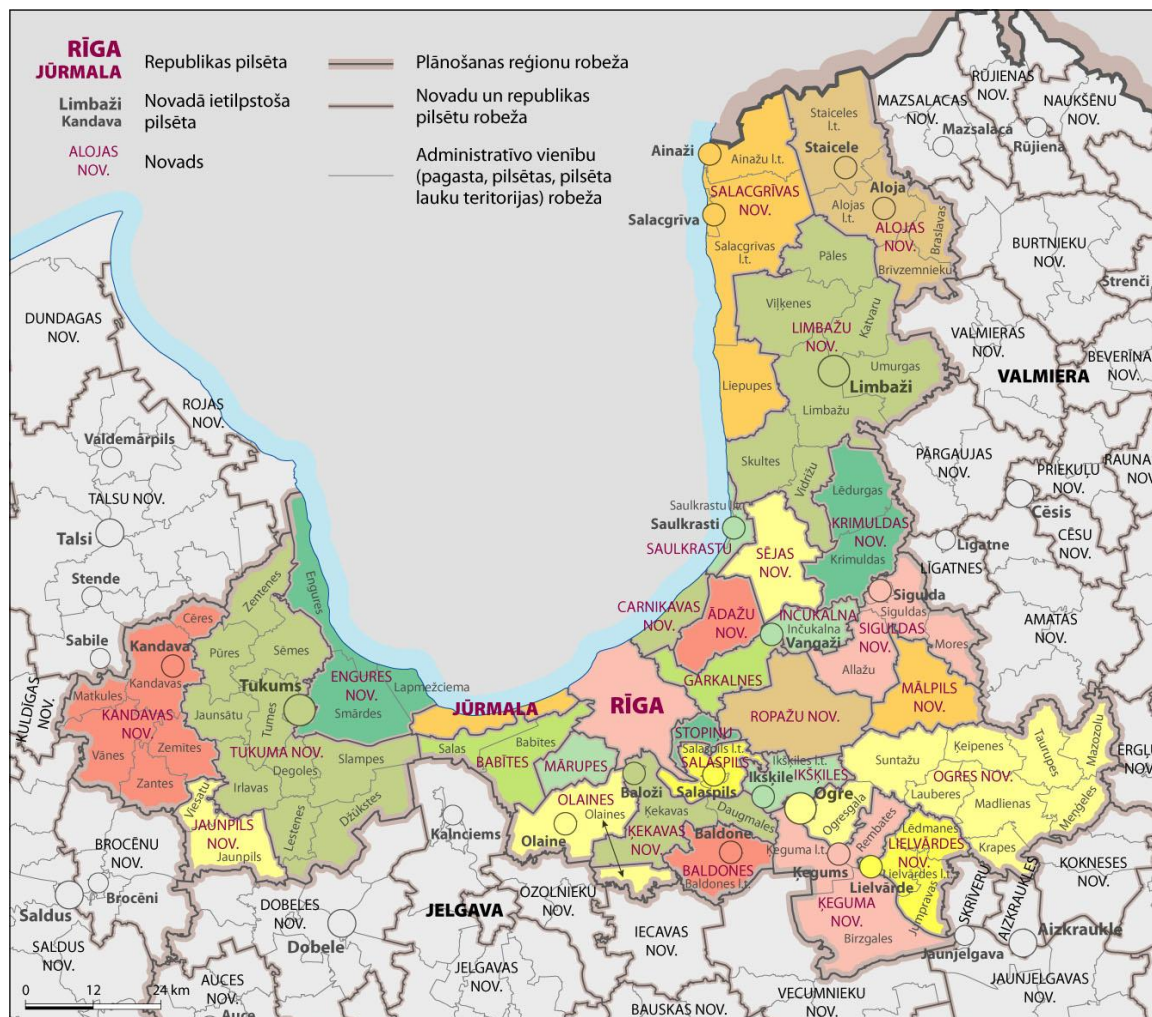
Rīgas plānošanas reģiona kopējā platība ir 10 435 km², jeb 16,2 % no valsts teritorijas.

1.2. Reģiona administratīvais iedalījums

Rīgas reģionu veido divu republikas nozīmes pilsētu – galvaspilsētas Rīgas, Jūrmalas un 28 novadu vietējās pašvaldības, kuru sastāvā ir arī 10 pilsētu teritorijas.

1.2. attēls

Rīgas plānošanas reģiona administratīvās teritorijas

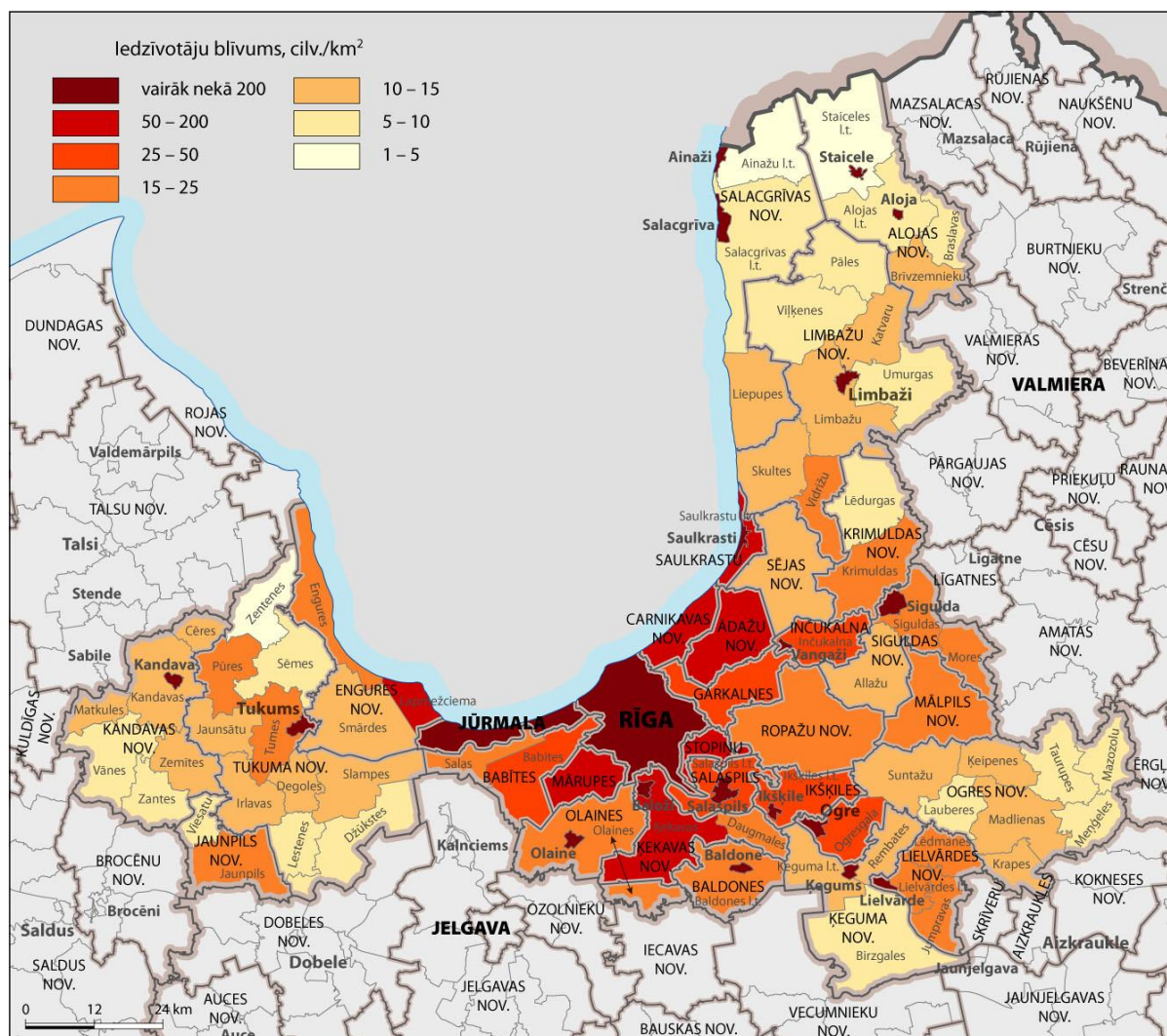

1.3. Apdzīvotības blīvums un struktūra

Vidējais apdzīvotības blīvums ir 105 cilv./km², bet reģiona centrālajā daļā (Rīga, Jūrmala, Pierīga) – 280 cilv./km² - trīs reizes pārsniedz valsts vidējo (1.3.attēls). Reģiona centrālā daļa ir tas Latvijas apvidus, kur iedzīvotāju koncentrācija samērojama ar rādītājiem, kas raksturo vairuma Eiropas valstu, tostarp Skandināvijas valstu, metropoļu reģionus.

Iedzīvotāju struktūras un izvietojuma daudzveidība reģiona telpā vērtējama kā attīstības potenciāls, kā priekšrocība, kas rada labvēlīgus priekšnosacījumus daudzveidīgu saimniecisku, sabiedrisku un kultūras aktivitāšu attīstībai un intensīvai vērtību apmaiņai reģiona iekšienē.

Iedzīvotāju blīvums (2009.gada 1.janvārī)

Pēdējās desmitgadēs lielās un vislielākās apdzīvotās vietas straujāk veidojušās Rīgas apkaimē. Ap Rīgu ir izveidojies pilsētas ietekmes areāls – Pierīga. Rīga, Jūrmala un Pierīga veido reģiona kodolu ar visaugstāko iedzīvotāju, ražošanas un pakalpojumu un arī attīstības problēmu koncentrāciju.

2. Reģiona resursi

2.1. Cilvēkresursi

2.1.1. Cilvēkresursu raksturojums

Rīgas plānošanas reģionā dzīvo 1,1 milj. cilvēku, jeb gandrīz puse no Latvijas iedzīvotājiem. Šāda koncentrācija ir liela Latvija mērogam, tomēr starptautiski – tas var izrādīties nepietiekoši. Te svarīgākās ir cilvēku zināšanas un prasmes, kas var rezultēties produktu konkurētspējā. Reģions valstī koncentrē absolūti lielāko daļu no augstākās izglītības iespēju un zinātnes potenciāla. Būtisks ir darbaspēka prasmju līmenis, ko ietekmē augstākās un profesionālās izglītības „piedāvājums” un mantotā darba kultūra. Daudznacionālais sastāvs ir uzskatāms par attīstības priekšrocību. Cilvēkresursu izvietojumā izveidojusies koncentrācija Pierīgā – tiešā Rīgas tuvumā, turpretim, nomalēs vērojama depopulācija.

Problēmas saistās ar iedzīvotāju skaita samazināšanos, tautas novecošanos, ārējo emigrāciju, kas samazina perspektīvos darbaspēka resursus nākotnes izaugsmei. Tuvākajos gados ievērojami samazināsies izglītojamo skaits visos mācību līmeņos. Esošā reģiona nosacīti labvēlīgā demogrāfiskā situācija citu reģionu vidū var tikt zaudēta tuvāko gadu laikā, kas rada jautājumu par turpmāko valsts izglītības un migrācijas politiku.

Salīdzinot iedzīvotāju vecumstruktūras datus valstī kopumā, vērojama sabiedrības novecošanās, kas pastāv jau vairāk nekā 20 gadus. Satraucoša ir tendence sarukt iedzīvotāju vecuma grupai līdz darbības vecumam, piemēram, 1970.gadā valstī šī grupa veidoja 23% sabiedrības, bet 2008.gadā vairs tikai 14%. Reģionālā skatījumā (2.1.attēls) Rīgas pilsētā pastāv tendence šim rādītājam saglabāties zem vidējā līmeņa valstī, kas skaidrojams ar Rīgas jauno ģimeņu pārceļšanos uz dzīvi Pierīgā, kas tiek uzskatīta par ģimenei draudzīgāku.

2.1. attēls

Iedzīvotāju vecumstruktūras izmaiņas Latvijas reģionos (% no kopējā iedz. skaita)

	2000.g.			2009.g.		
	līdz 15 gadiem	15-60 gadi	60 un vairāk gadu	līdz 15 gadiem	15-62 gadi	62 un vairāk gadu
Rīgas reģions	16.5	62.3	21.3	13.4	66.5	20.1
Vidzemes reģions	20.7	56.6	22.7	14.0	65.5	20.5
Kurzemes reģions	19.8	58	22.2	14.9	65.3	19.8
Zemgales reģions	20.1	58.2	21.7	14.5	66.5	19.0
Latgales reģions	17.8	58.2	24	12.9	66.4	20.7
t.sk. Rīga	15	60.3	24.7	12.5	66.4	21.1

Rīga ir galvenais Latvijas zinātnes centrs. Spēcīgākās nozares ir informāciju tehnoloģijas un programmēšana, biomedicīna un biotehnoloģijas, jūras un hidroekoloģija, letonika. Zinātniskās darbības jomas sašaurināšanās atsākās 2008.gadā, turklāt apstākļos, kad tās attīstība arī iepriekšējos gados arvien vairāk atpalika no vadošo Eiropas un pasaules metropoļu reģioniem. Tas rada risku atpalikt globālajā konkurencē un kļūt par stagnējošu reģionu.

Rīgas reģiona un sevišķi Rīgas pilsētas iedzīvotājus raksturo augstāks nekā valstī vidējais izglītības līmenis (augstāks cilvēku ar augstāko izglītību īpatsvars, zemāks mazizglīto īpatsvars), augstāka sabiedriskās dzīves un radošā aktivitāte, pārmaiņās aktīvi un adekvāti reaģēt spējīgo cilvēku augstāks īpatsvars. Teikto apliecina reģionā reģistrēto uzņēmumu, politisko partiju un nevalstisko organizāciju augstais īpatsvars Latvijas uzņēmumu un sabiedrisko institūciju kopumā.

Jau gandrīz 20 gadus iedzīvotāju dabiskais pieaugums Latvijā ir negatīvs, tai skaitā Rīgas reģionā. Taču Rīgas reģiona rādītājs ir salīdzinoši labāks nekā citos reģionos valstī (2.2.attēls). Vienlaikus pastāv arī tendence, ka Rīgas iedzīvotāju dabiskās kustības rādītājs ir sliktāks nekā pārējā Rīgas reģionā, kas saistīts ar straujāku sabiedrības novecošanās procesu galvaspilsētā.

2.2. attēls

Iedzīvotāju dabiskais pieaugums uz 1000 iedz. Latvijas reģionos 2004.-2009.gadā

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rīgas reģions	-4.0	-3.5	-3.1	-2.6	-1.6	-1.8
t.sk. Rīga	-4.2	-3.8	-3.7	-3.2	-2.2	-2.5
Vidzemes reģions	-5.5	-5.3	-5.5	-5.9	-4.7	-5.5
Kurzemes reģions	-4.6	-4.3	-3.9	-3.8	-2.9	-3.8
Zemgales reģions	-4.3	-4.7	-4.6	-4.1	-2.9	-3.5
Latgales reģions	-9.1	-9.8	-10.0	-9.0	-7.1	-8.0

Pēdējos 6 gados kopējās migrācijas bilance Latvijas reģionos ir bijusi ar negatīvu zīmi, izņemot Rīgas reģionu (2.3.attēls), kas pamatā balstījies uz iekšējo migrāciju no citiem valsts reģioniem. Kopumā vērojama tendence iedzīvotājiem no mazāk attīstītām teritorijām pārvietoties uz vairāk attīstītām teritorijām – reģioniem, kur vairāk pieejamas un labāk atalgotas darbavietas. Otrs iekšējās migrācijas cēlonis ir ģimenei draudzīgāka mājokļa meklējumi.

2.3. attēls

Iedzīvotāju ilgtermiņa kopējās migrācijas saldo uz 1000 iedz. Latvijas reģionos 2004.-2009.gadā

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rīgas reģions	3.3	2.6	2.0	4.5	2.4	-0.7
t.sk. Rīga	-0.5	-1.9	-3.3	-3.9	-3.9	-6.8
Vidzemes reģions	-5.7	-4.5	-5.6	-4.7	-4.7	-3.0
Kurzemes reģions	-4.0	-3.0	-3.9	-4.1	-3.6	-3.2
Zemgales reģions	-2.0	-1.4	-1.4	0.0	-2.7	-4.0
Latgales reģions	-4.0	-2.9	-4.6	-8.8	-6.2	-3.3

Analizējot iekšējās migrācijas rādītājus Latvijas reģionos par 2008.gadu (2.4.attēls), vērojama tendence, ka „pirmajā migrācijas vilnī” reģionu iedzīvotāji pārceļas uz dzīvi Rīgā u.c. lielajām pilsētām, bet „otrajā vilnī”, sasniedzot zināmu turības līmeni, pārceļas uz dzīvi Pierīgā u.c. piepilsētu teritorijām. Šo procesu rezultātā Rīgas pilsēta katru gadu zaudē ievērojamu skaitu iedzīvotāju.

Iedzīvotāju iekšējā ilgtermiņa migrācija Latvijas reģionos 2008.gadā

Reģions, kurā ieradās	KOPĀ	No kurienes ieradās							Migrācija reģiona ietvaros % no kopējas migrācijas
		no Rīgas reģiona	t.sk. no Rīgas	t.sk. no Pierīgas reģiona	no Vidzemes reģiona	no Kurzemes reģiona	no Zemgales reģiona	no Latgales reģiona	
Rīgas reģions	24765	15870	8343	7527	2103	1962	2663	2167	64,1
<i>t.sk. Rīga</i>	9367	3744	x	3744	1239	1260	1590	1534	x
<i>t.sk. Pierīgas reģions</i>	15398	12126	8343	3783	864	702	1073	633	24,6
Vidzemes reģions	5557	1346	720	626	3564	165	275	207	64,1
Kurzemes reģions	6000	1145	668	477	168	4318	291	78	72,0
Zemgales reģions	7015	2057	1277	780	341	317	3943	357	56,2
Latgales reģions	6238	1092	798	294	209	79	320	4538	72,7

Pretēji nesenām tendencēm pirms 2-4 gadiem, ekonomiskās krīzes un bezdarba ietekmē Rīgas reģiona kopējās migrācijas bilance ir krasi pasliktinājusies 2009.gada laikā, jo to ir ievērojami ietekmējis ārējās migrācijas saldo.

Kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā pēdējos gandrīz 20 gados ir nepārtraukti samazinājies. Reģionālā skatījumā tikai Rīgas reģiona iedzīvotāju skaits pēdējos 6 gados ir saglabājies gandrīz nemainīgs (2.5.attēls), kur zināma loma ir salīdzinoši labākajiem dabiskā pieauguma rādītājiem (summā tie tomēr ir negatīvi), bet galvenais faktors ir migrācijas pozitīvā bilance, kas spēj kompensēt arī pastāvošo negatīvo dabisko pieaugumu. Krasi mainoties migrācijas bilancei 2009.gadā, iedzīvotāju skaits Rīgas reģionā samazinājās.

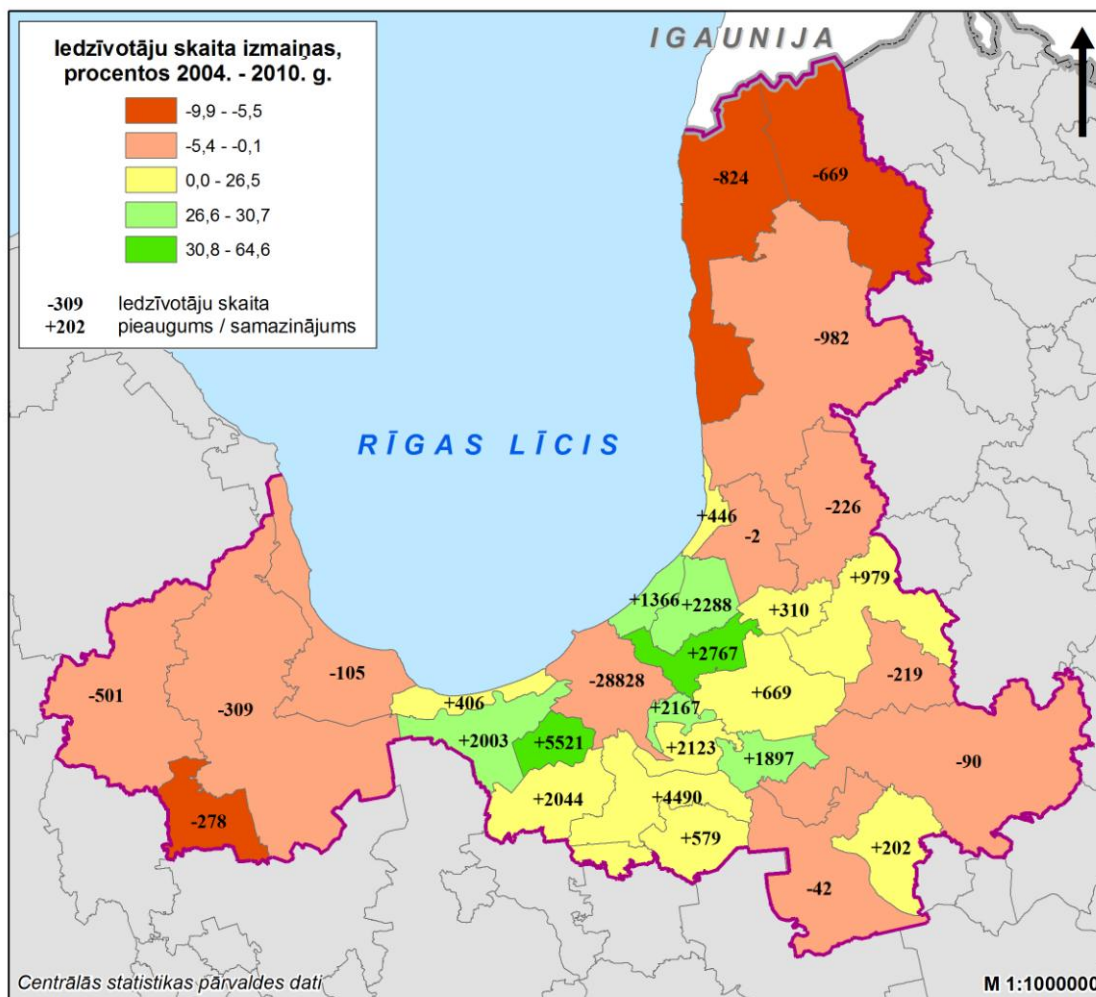
Iedzīvotāju skaita izmaiņas uz 1000 iedz. Latvijas reģionos 2004.-2009.gadā

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rīgas reģions	-0.7	-0.9	-1.1	1.9	0.8	-2.5
t.sk. Rīga	-4.7	-5.7	-7.0	-7.1	-6.1	-9.3
Vidzemes reģions	-11.2	-9.8	-11.1	-10.6	-9.4	-8.5
Kurzemes reģions	-8.6	-7.6	-7.8	-7.9	-6.5	-7.0
Zemgales reģions	-6.3	-6.1	-6.0	-4.1	-5.6	-7.5
Latgales reģions	-13.1	-12.7	-14.6	-17.8	-13.3	-11.3

Kopumā pēdējo sešu gadu periodā Rīgas reģiona iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 0,26 %, šeit jāatzīmē tendence – ievērojami samazināties Rīgas pilsētas iedzīvotāju skaitam – par 28828 (3,92 %). Savukārt būtiskas izmaiņas vērojamas arī Latgales un Vidzemes reģionos – iedzīvotāju skaitam samazinoties attiecīgi par 7,96 % un 5,9 %.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas pēdējo 6 gadu periodā ir bijušas ļoti atšķirīgas un dinamiskas (2.6.attēls), ko galvenokārt ietekmēja iekšējās migrācijas bilance. Proporcionāli visstraujāk iedzīvotāju skaits ir pieaudzis Garkalnes (+64,6%) un Mārupes (+60%) pašvaldībās, bet sarucis – Alojās (-9,9%), Jaunpils (-9,2%) un Salacgrīvas (-8%) pašvaldībās.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas (% un cilv.) RPR pašvaldībās 2004.-2009.gadā

2.2. Nozīmīgākie dabas resursi

2.2.1. Pieejamie dabas resursi, nodrošinājums reģiona attīstībai

RPR ir galvenie dzīvību nodrošinošie un vairāki komerciālie resursi. Reģionā nodrošināti pazemes ūdens krājumi komunālajām vajadzībām, ir ievērojamas lauksaimniecības zemes (1/3 no RPR teritorijas) un meža teritorijas (1/2 no RPR teritorijas), ievērojamas ir purvu platības. Unikāla ir Rīgas līča, 3 lielo upju, ezeru un ūdenskrātuvju sistēma, kas ļauj veidot iekšējos ūdensceļus. Derīgie izrakteņi – ģipšakmens, kūdra, smilts – grants, dolomīts, ārstniecības dūņas un ūdeņi piemēroti komerciālai izmantošanai.

Rīgas reģiona teritorijā zemes dzīles nav bagātas ar būvmateriālu izejvielām un dabīgiem celtniecības materiāliem (2.7.attēls).

Ģipšakmens ir viens no vērtīgākajiem Latvijas zemes dzīļu resursiem. Tā izplatības areāli atrodas Rīgas tuvumā. Salaspils novadā ir valsts nozīmes ģipšakmens atradne. Perspektīvā par nozīmīgu uzskatāma Zvejnieku atradne Mālpils novadā. Pašreiz ģipšakmens ieguve notiek tikai Sauriešu atradnē, kuras izpētīto krājumu atlikums ir 356 tūkst.m³. Pēdējos gados novērojama ģipšakmens ieguves samazināšanās tendence.

LVĢMC 2009.gada bilancē esošie derīgo izrakteņu krājumi un ieguve RPR un Latvijā

Derīgais izrakteņis	Krājumi valstī uz 01.01.2010.	Krājumi RPR uz 01.01.2010.	Krājumi RPR no kopējiem valstī	Ieguve valstī 2009.g.	Ieguve RPR 2009.g.	Ieguve RPR 2009.g. no valstī kopējās
Dolomīts, tūkst. m ³	557 663.83	36 476.86	6.5%	1 077.93	469.94	43.6%
Aleirīts, tūkst. m ³	910.47	693.96	76.2%	15.33	14.94	97.5%
Dziedniecības dūņas, tūkst. t ar mitrumu 90%	812.23	812.23	100%	0.67	0.67	100%
Smilšmāls un mālsmilts, tūkst. m ³	23.85	5.91	24.8%	6.58	2.54	38.6%
Ģipšakmens, tūkst. m ³	6 060.41	6 060.41	100%	74.94	74.94	100%
Kūdra, tūkst. t ar mitrumu 40%	174 056.92	52 299.28	30.1%	855.55	101.21	11.8%
Smilts, tūkst. m ³	159 780.62	31 955.50	20%	1 762.08	809.72	45.9%
Smilts-grants, tūkst. m ³	388 842.16	30 891.55	7.9%	2 202.31	479.60	21.8%

Rīgas reģionā atrodams arī dolomīts. Tas ir viens no galvenajiem mehāniski izturīgu akmens materiālu avotiem Latvijā. Valsts nozīmes dolomīta atradnes ir Kranciemā, Tūrkalnē (bijušā Ogres rajona teritorijā), atradnes ar apdarei piemērotu dolomītu ir Ogrē, Kranciemā, Remītē.

Liela saimnieciskā nozīme ir kūdrai. To izmanto lauksaimniecībā augsnes ielabošanai un enerģētikā. Ķemeru un Cenu tīreļi veido lielākos rūpnieciski izmantojamo kūdras purvu areālus reģionā. Kūdras ieguve pēdējā desmitgadē ir ierobežota, jo purvāju zemes ir ar lielu ainavekoloģisku lomu Rīgas apkaimes dabas teritoriju funkcionālajā tīklā. Lielākajā daļā Latvijas ezeru ir sastopams sapropelis.

Atsevišķas valsts nozīmes atradnes reģionā atrodas vērtīgu dabas ainavu teritorijās, piemēram, dolomīta atradnes Kangaru dabas liegumā un grants un smilts atradnes Talsu pauguraines dabas parka teritorijā. Šo resursu intensīvas izmantošanas rezultātā var tikt nopietni ietekmētas reģiona ainaviskās vērtības.

Pazemes ūdeņi (dzeramais ūdens, minerālūdeņi, termālie ūdeņi) ir viena no nozīmīgākajām Latvijas dabas bagātībām. Rīgas reģionā potenciāli ir ļoti lieli pazemes dzeramā ūdens krājumi, ir sastopami minerālūdeņi. Pieejami arī balneoloģiskie minerālūdeņi, kas ir svarīgs kūrortu attīstības priekšnoteikums. Baldones un Ķemeru apkārtnē ir ievērojami sērūdeņu un medicīniski izmantojamo dūņu krājumi, ar augstu ārstniecisku vērtību. Aptuveni 200 gadus tie tika izmantoti kūrortu saimniecībā, un joprojām ir ar lielu potenciālu nozīmi kūrortu saimniecības attīstībā.

Rīgas plānošanas reģions koncentrē ievērojamas vides vērtības, kas ir unikālas ne tikai Latvijā, bet ieņem nozīmīgu vietu Eiropas mērogā. Pludmales, trīs lielo upju - Daugavas, Lielupes un Gaujas - satece, sekļie piejūras lagūnezeri, plašie purvu masīvi Rīgas tuvumā un mežu ekosistēmas veido ainavekoloģisko pamatu Rīgas reģiona vidusdaļā un papildina Rīgas attīstības potenciālu.

Rīgas reģiona nozīmīgākie dabas struktūrelementi ir Rīgas jūras līča piekraste ar smilšainajām pludmalēm un Vidzemes akmeņaino jūrmalu, krasta kāpām, randu pļavām un lagūnezeriem. Mazo upju: Salacas, Abavas un Ogres, un lielo upju: Daugavas, Lielupes un Gaujas ielejas, šo upju sateces, citu upju un kanālu (Mazās un Lielās Juglas, Buļļupes, Baltezera kanāla u.c.) un Rīgas un Pierīgas lielo ezeru vienotā ūdens sistēma, kā arī mežu un purvu loks ap Rīgu, priežu un jaukto mežu masīvi piekrastē un reģiona ziemeļu daļā.

Rīgas reģionā daba ir bioloģiski daudzveidīga – tā ietver piekrastes mitrājus, mitros mežus, purvus, dabiskās un pusdabiskās pļavas, kā arī kultūrainavai piederīgus elementus.

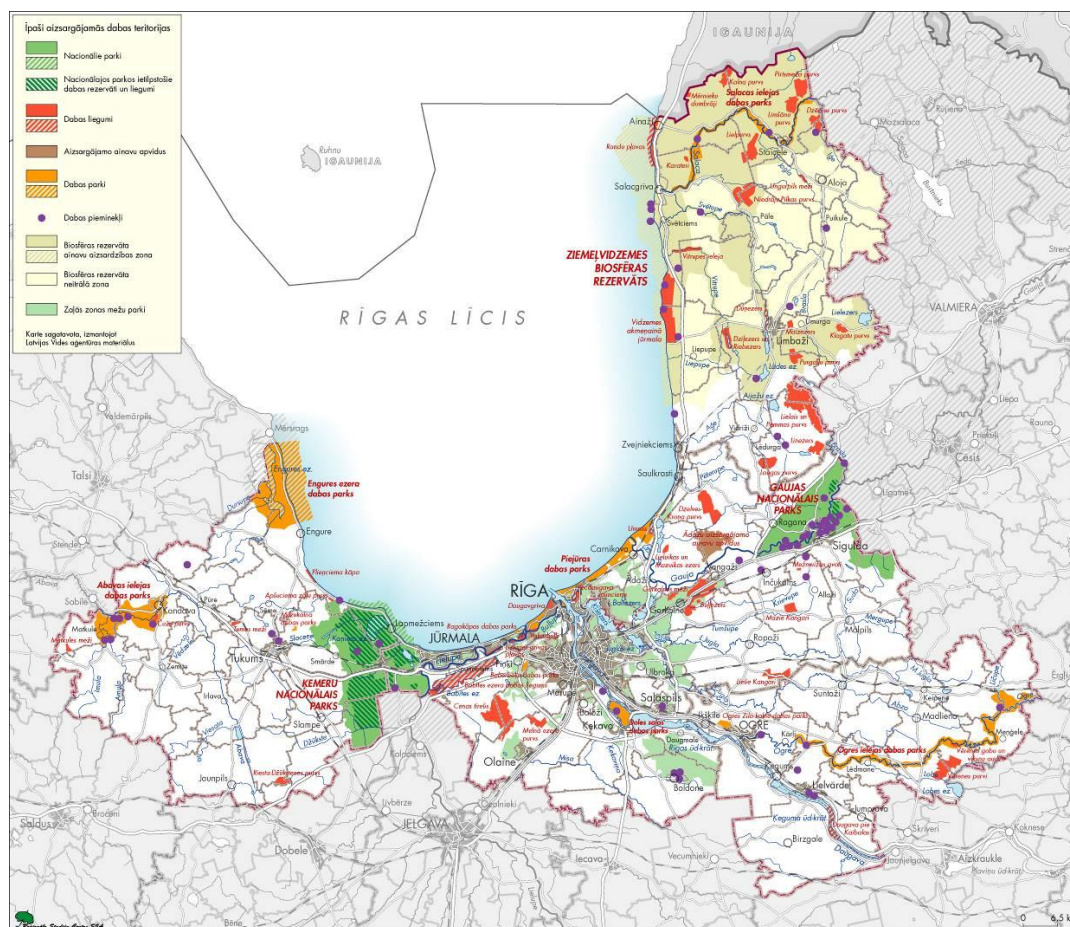
Reģiona izcilākās dabas vērtības ir Gaujas un Ķemeru nacionālie parki, Engures ezera dabas parks, dabas parki “Abavas senleja” un “Salacas ieleja”; dabas liegumi – “Vidzemes akmeņainā jūrmala” un “Randu pļavas”, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta dabas liegumu zonas “Augstroze” un “Ziemeļu purvi”, dabas pieminekļi – Ķemeru sēravoti, Gūtmaņa ala, Sējas ozols, kuriem visiem ir īpaši aizsargājamas dabas teritorijas/objekta statuss.

Īpaša reģiona vērtība ir lašu upes: starptautiski atzītā lašu dabiskā nārsta vieta nacionālā indeksa upe Salaca, kā arī citas - Vitrupe, Pēterupe, Gauja, bijusī lašu upe Daugava un potenciālā lašu upe Lielupe. Nozīmīgas ir putnu novērošanas vietas – Kaņiera un Engures ezeros un to tuvējā jūras piekrastē, Dunduru pļavās, Randu pļavās, Ķemeru tīrelī, Babītes ezerā un Vecdaugavā. Atzīmējama vērtība ir balto un melno stārķu dzīves vietas reģionā.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platība ievērojami pārsniedz 10% no reģiona kopplatības, tostarp Ķemeru Nacionālais parks, Gaujas Nacionālā parka dienvidrietumu daļa, Piejūras, Engures, Doles salas un Beberbeķu dabas parki, Lielā Baltezera salu, Babītes ezera un Baltās kāpas dabas liegumi, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta rietumu daļa un citas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas. Lielākā daļa no šīm teritorijām ir iekļautas Eiropas aizsargājamo Natura 2000 teritoriju sarakstā (2.8.attēls).

Pēc skaita visvairāk īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ir bijušā Limbažu rajona teritorijā: daļa no Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta ar tajā ietilpstošajiem dabas liegumiem „Vidzemes akmeņainā jūrmala” un „Randu pļavas” un daudzajiem purvu dabas liegumiem, kā arī Salacas dabas parku u.c. Arī bijušā Rīgas rajona teritorija ir bagāta ar augstvērtīgām īpaši aizsargājamās dabas teritorijām, kur atrodas daļa no Gaujas nacionālā parka, daļa no Ķemeru nacionālā parka, Beberbeķu, Piejūras un Doles salas dabas parki, Ādažu aizsargājamo ainavu apvidus, Cenas tīreļa, Lielo un Mazo Kangaru, Babītes ezera u.c. dabas liegumi, Silzemnieku mikroliegums. Tukuma rajona teritorijā ir šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: daļa no Ķemeru nacionālā parka, trīs dabas parki – Engures ezera, Milzkalna un Abavas senlejas, vairāki dabas liegumi. Salīdzinoši vismazāk īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ir bijušā Ogres rajonā - dabas parki Ogres ieleja un Ogres Zilie kalni, u.c. dabas liegumi.

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas Rīgas reģionā

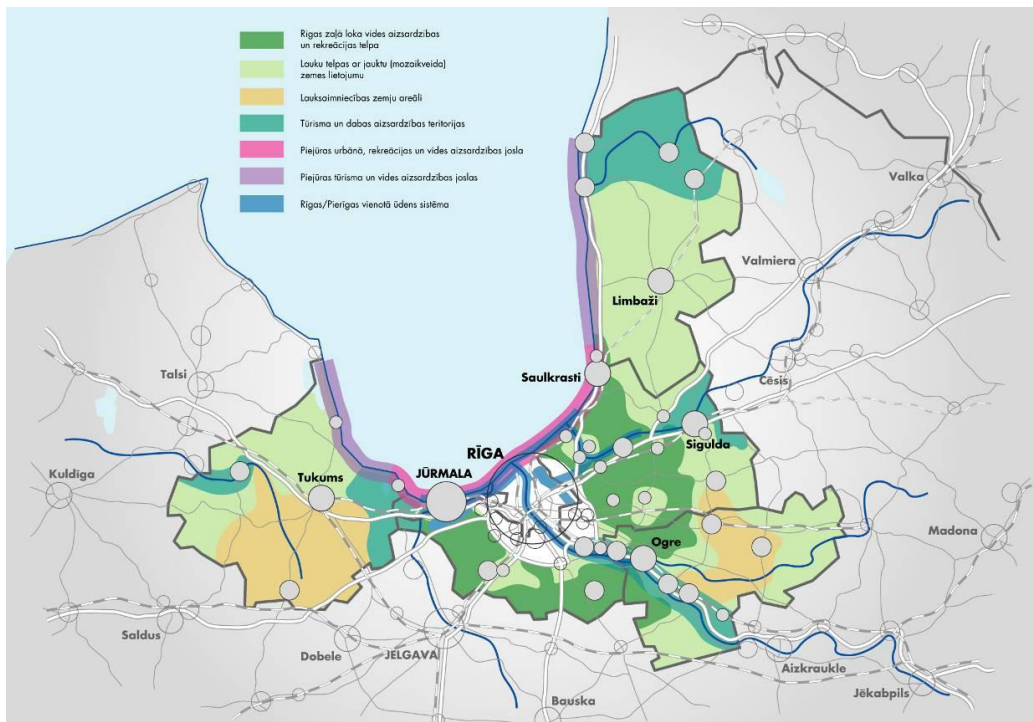
Pašreizējā reģiona lauku telpas struktūru veido izteikti mežu un purvu areāli, teritorijas ar jauktu zemes lietojumu, lauksaimniecības zemju areāli, piejūras joslas un Rīgas / Pierīgas vienotā ūdens sistēma. Šīs teritorijas šķērso reģiona upes un to ielejas. Rīgas reģionam ir arī neliela pierobežas josla (ar Igauniju). Rīgas reģiona lauki ir reģiona telpa ārpus pilsētām. Tā ietver lauksaimniecības un mežu teritorijas, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, tūrisma un rekreācijas areālus (2.9.attēls).

Rīgas reģiona teritorijai kopumā ir raksturīga daudzveidīga zemes izmantošanas veidu struktūra, un līdz ar to arī dažādas izmantošanas iespējas. Rīgas reģiona zemes izmantošanas veidu sadalījumu raksturo salīdzinoši ļoti augsts mežu (47,4 %) un purvu platību īpatsvars Rīgai tuvā apkaimē un reģiona ziemeļdaļā, tipiska lauksaimniecības zemju struktūra pārējā teritorijā. Meži ir neatņemama ainavas sastāvdaļa, un ar savu daudzveidīgo ekoloģisko, sociālekonomisko un kultūrvēsturisko vērtību ir viena no lielākajām reģiona dabas bagātībām.¹

Rīgas reģiona zemes lietojuma veidu struktūra saistīta ar lielu tūrisma un atpūtas nozaru attīstības potenciālu, ko veido daudzveidīgas un mazpārveidotas ainavas - ezeraines, mozaikveida ainavas, upju ieleju ainavas, piejūras ainavas.

¹Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2005-2025

Lauku telpas struktūra Rīgas reģionā

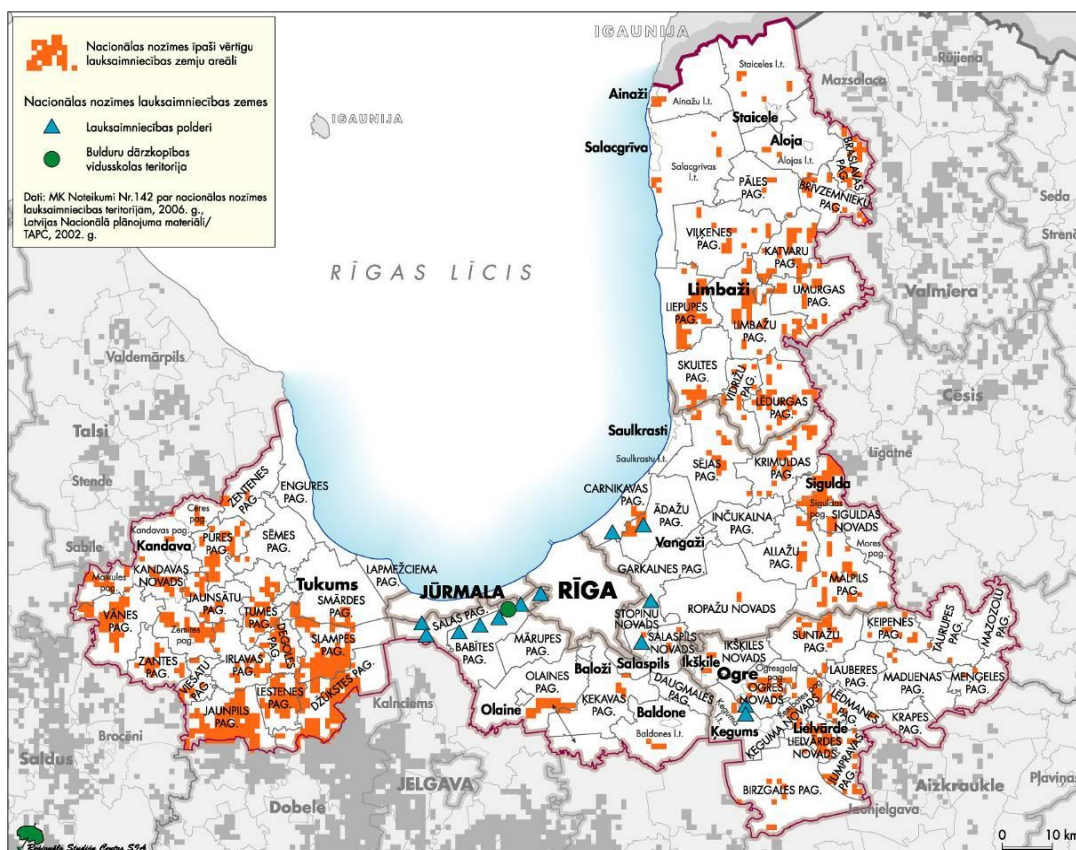
Viena no Rīgas reģiona salīdzinošajām priekšrocībām attiecībā pret citiem Eiropas Savienības dalībvalstu reģioniem ir augsts lauku - salīdzinoši nepiesārņotu lauksaimniecības un dabas teritoriju ar lielu augu un dzīvnieku sugu daudzveidību – relatīvi augstais īpatsvars reģiona teritorijā.

Gandrīz trešo daļu (32%) no Rīgas reģiona teritorijas aizņem lauksaimniecībā izmantojamā zeme (LIZ). No Rīgas reģiona lauku teritorijām vislielākās LIZ platības (101830,9 ha) un visaugstākais lauksaimniecībā izmantojamo zemju īpatsvars ir bijušā Tukuma rajona teritorijā, kur tās aizņem 41,4% no rajona platības. Kopumā, ņemot vērā reģiona salīdzinoši urbāno raksturu, lauksaimniecības teritoriju īpatsvars reģionā ir zemāks nekā valstī kopumā (38,3%), turklāt bijušajā Rīgas rajona teritorijā ir augsts neapstrādāto (neizmanto) LIZ īpatsvars, ko veicinājusi līdzšinējā zemes politika un nekustamā īpašuma tirgus bums.

Reģiona lauksaimniecības zemju auglība kopumā nav augsta. Augstvērtīgas zemes ar vērtību virs 60 ballēm Ogres rajona teritorijā ir 225 ha platībā, Rīgas rajonā – 1062 ha, bet visvairāk – Tukuma rajonā – 1397 ha. Zemas zemes vidējās vērtības ir saimniecībās, kas atrodas Piejūras zemienē. Lielākas vienkopus platības ar augstu augsnes auglību ir tikai Tukuma rajona pagastos. Dominē lauku saimniecības, kas piekoptj naturālo saimniekošanu. Reģiona teritorijā atrodas ievērojams nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemju areālu īpatsvars, kuru lielākā koncentrācija vērojama Tukuma un Limbažu rajonu teritorijās (2.10.attēls).²

²Rīgas plānošanas reģiona teritorijas plānojums 2005-2025

Nacionālas nozīmes lauksaimniecības zemju areāli Rīgas reģionā

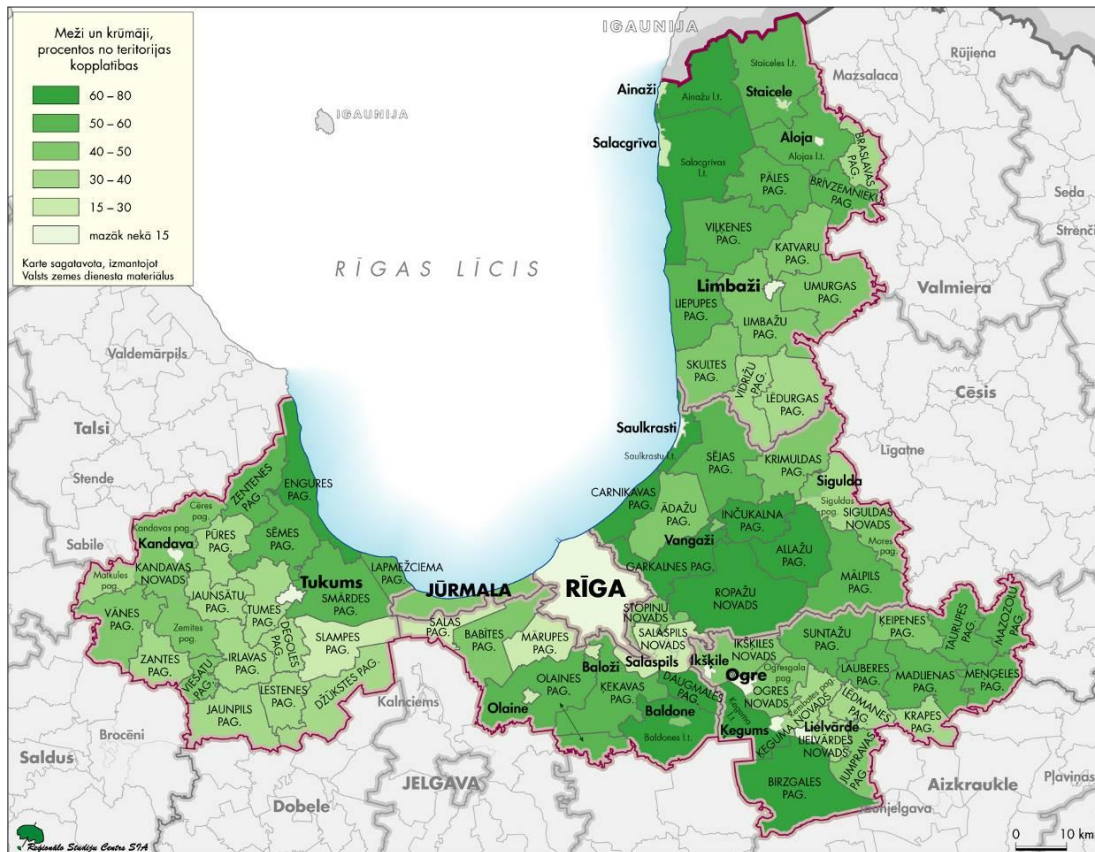

Gandrīz pusi (47,4%) no Rīgas reģiona teritorijas aizņem meži. 4,2% no reģiona teritorijas aizņem purvi. Bijušo Rīgas un Limbažu rajonu teritorijās meži aizņem nedaudz vairāk nekā pusi no attiecīgā rajona kopējās platības (2.11.attēls). Vērojama mežu koncentrācija reģiona ziemeļu daļā un gar Rīgas līča piekrasti, nozīmīgs vides kvalitātes saglabāšanai un rekreācijai ir purvu un mežu loks ap Rīgu.

Vislielākā meža zemju platība (165 716,5 ha), kā arī visaugstākais meža zemju īpatsvars zemes kopplatībā ir Rīgas rajonā, kur meža zemes aizņem 52,9 % teritorijas. Pierīgas pašvaldību (Carnikavas, Ādažu, Garkalnes, Ropažu, Olaines, Baldones u.c. novadu teritorijā) zemju struktūrā pašreiz dominē meža un purvu zemes, tā veidojot dabisku purvu un mežu loku ap Rīgu. Rīgas pilsētas meži vien aizņem 56 766 ha lielu platību un atrodas bijušo Rīgas, Limbažu un Tukuma rajonu teritorijās. Novērojama negatīva tendence Pierīgas mežus, tai skaitā Rīgas rajona plānojumā noteiktajā mežu aizsargjoslā ap Rīgas pilsētu, transformēt apbūvei. Limbažu rajonā mežu zemes aizņem 132 286,3 ha, jeb 50,8% no rajona teritorijas. Tukuma un Ogres rajonu teritorijās mežu platības aizņem mazāk par pusi no teritorijas, Tukuma rajonā tikai 41,4 % no kopplatības.

Mežu daudzums, to kvalitāte un ģeogrāfiskais novietojums rada priekšnosacījumus Rīgas reģiona piederībai tiem reģioniem, kuru lauku teritorijās meža nozare ieņem nozīmīgu lomu tautsaimniecībā, nodrošinot nodarbinātību un stabilus ienākumus. Savukārt Rīgas reģiona apdzīvotības blīvums, ekonomiskā aktivitāte mazina mežu nozares tautsaimniecisko nozīmīgumu, bet lielpilsētas Rīgas esamība kā nozīmīgu faktoru ievieš reģiona mežu izmantošanu kā rekreācijas resursu un vides kvalitātes nodrošināšanai. Pagaidām Pierīgas meži nav labiekārtoti atbilstoši rekreācijas mežu statusam.

Mežu platību īpatsvars Rīgas reģionā

Rīgas reģiona teritorija ir bagāta ar upēm, atekām, kanāliem, ezeriem un dīķiem. Zem ūdeņiem atrodas 3,9 % reģiona teritorijas. Nozīmīgākie reģiona ūdens resursi gan ainaviskā, gan saimnieciskā izpatnē ir reģiona lielo upju - Daugavas, Lielupes un Gaujas sateces baseini, piekrastes lagūnezeri un Rīgas jūras līča piekraste kopumā. Īpaši jāuzsver Daugavas un Rīgas, Pierīgas lielo ezeru vienotā ūdens sistēma, kas ir piemērota kuģošanas vajadzībām, taču tās nozīme līdz šim ir palikusi nepietiekami novērtēta un izmantota.

Mazo upju - Salacas, Abavas un Ogres sateces baseiniem galvenokārt būtu jāuzsver ainaviskā vērtība, turklāt Salaca ir starptautiski nozīmīga lašu dabiskā nārsta vieta un ir uzskatāma par īpašu reģiona vērtību.

Engures ezera un Kaņiera ezera teritorijas ar likumu iekļautas starptautiski nozīmīgo mitrzemju sarakstā. Rīgas reģiona ezeri ar virsmas platību lielāku par 1000 ha tiek ieskaitīti t.s. zivju ūdeņu ezeros ar prioritāru nozīmi. Visi šie ezeri reģionā ir eitrofi, Ķīšezers pat hipereitrofs.

Upju ūdens kvalitāte Rīgas reģiona upēs pārsvarā ir no vāji piesārņotām līdz piesārņotām. Lielupes baseinā redzamas jutamākās antropogēnās iedarbības sekas, jo šeit ap 20% upju vērtējamas kā vidēji līdz stipri piesārņotas.³ Zemākais piesārņojuma līmenis ir Salacas baseina upēm, kas galvenokārt skaidrojams ar atrašanos Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta teritorijā un attiecīgu uzraudzību jau ilgākā vēsturē. Virszemes ūdens piesārņojumu galvenokārt izraisa notekūdeņu novadīšana.

³ Vides ministrija. Rīcības programma prioritāro zivju ūdeņu un peldūdeņu piesārņojuma samazināšanai un kvalitātes nodrošināšanai. Rīga, 2004.

Kā nozīmīgs rekreācijas resurss jāatzīmē Rīgas līča piekrastes peldūdens zona un iekšzemes peldētavas, kas galvenokārt izvietotas pie reģiona lielākajiem ezeriem. Taču labiekārtotu peldvietu trūkums, ūdens piesārņojums un neorganizēta ūdeņu izmantošana rekreācijai, bez atbilstošas ūdens kvalitātes kontroles apgrūtina šī resursa izmantošanu. Nav atrisināts jautājums par pludmaļu piederību un pašvaldību un valsts lomu peldvietu uzturēšanā.

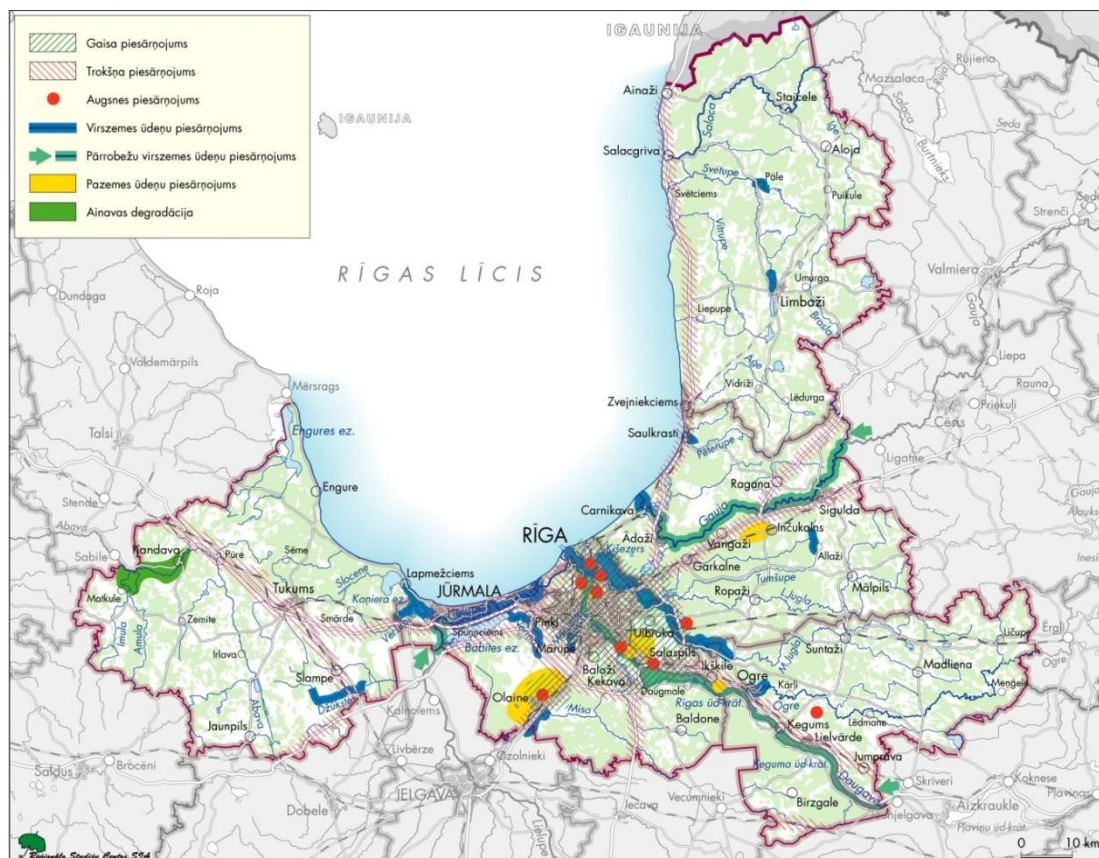
Pēdējā laikā arvien vairāk vides kvalitāte tiek uztverta kā saimnieciskās darbības attīstības priekšnoteikums. Rīgas plānošanas reģions koncentrē ievērojamas vides vērtības, kas ir unikālas ne tikai Latvijā, bet ieņem nozīmīgu vietu Eiropas mērogā.

Neskatoties uz samērā augsto iedzīvotāju, infrastruktūras un saimnieciskās darbības līmeni, reģionā vide ir saglabājusies relatīvi augstā kvalitātē: atklāto – apbūvēto teritoriju labvēlīgā proporcija, relatīvi zemais iedzīvotāju blīvums, relatīvi maz piesārņotais gaiss, ūdens un augsne un dabas teritorijas ar lielu augu un dzīvnieku sugu daudzveidību.

Tradicionāli Rīgas plānošanas reģionā Baltijas jūras baseina līmeņa problēmu teritorijas ir Rīgas jūras līcis, Rīga, Jūrmala un Olaine. Šajās teritorijās un vietās vides piesārņojums ir bijis saistīts galvenokārt ar ķīmisko, celulozes ražošanas un citu rūpnieciskās ražošanas koncentrāciju un sliktas kvalitātes ražošanas un attīrīšanas tehnoloģiju izmantošanu.

2.12. attēls

Piesārņotās vietas un areāli Rīgas reģionā

Pēdējos gados ir aktualizējušās jaunas vides problēmas – pieaug transporta ietekme uz vidi, īpaši gaisa kvalitāti un palielinās saražoto atkritumu daudzums, parādījušās problēmas, kas saistās ar strauju bīstamo ķīmisko savienojumu izplatīšanos. Iedzīvotājiem palielinās alerģiska rakstura saslimšanas. Iezīmējas teritoriāli noteikti problēmareāli, to skaitā Rīgas jūras līča

krasta kāpu aizsargjosla, teritorijas ap Pierīgas ezeriem un upju aizsargjoslas. Pagaidām nepietiekami ir pētīta globālo klimata izmaiņu ietekme un piemērošanās rīcības jaunajai situācijai perspektīvē. Tiek uzskatīts, ka Rīgas reģionā aktuālākās problēmas varētu būt saistītas ar plūdu riska paaugstināšanos un jūras krasta erozijas procesu pastiprināšanos.

2.2.2. Dabas resursu potenciāls nākotnē

Dabas vērtības – neapbūvētās piekrastes kāpas, meži, smilšu pludmale, lagūnezeri, reģionā esošās NATURA 2000 teritorijas ieņem nozīmīgu vietu Eiropas mērogā. Pilsētu centri (īpaši Rīgas vēsturiskais centrs), tradicionālā lauku apbūve veido pamatu tūrisma produktam. Svarīga ir nemateriālā kultūra. Bieži dabas un kultūras resursus neuzskata par kapitālu, pretstatot tos cita veida kapitāliem, kā ierobežojumu attīstībai.

Līdzās ierastajai derīgo izrakteņu izmantošanai Rīgas reģionā un valstī kopumā, jāatzīmē uzmanības vērti virzieni nākotnē, kas var pavērt iespējas arī eksportam un augstas pievienotās vērtības produktu/pakalpojumu radīšanai Latvijā. Ņemot vērā iespaidīgos krājumus, resursu kvalitāti un līdzšinējo pieredzi, padziļināti pētāmas būtu kūdras, sapropeļa un dziedniecisko dūņu īpašības un attiecīgu inovatīvu produktu izstrāde.

Latvija un Rīgas reģions Eiropas mērogā var lepoties ar augstu bioloģisko daudzveidību, kuras saglabāšanai izveidots ievērojams skaits īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, no kurām liela daļa iekļauta Eiropas nozīmes ĪADT sarakstā Natura 2000. Daļai no tām ir izstrādāti dabas aizsardzības plāni un individuālie izmantošanas noteikumi, daļai šis darbs vēl priekšā. Īstenojot dabas aizsardzības plānus, šīs teritorijas vairs nebūs „iekonservētas”, bet gan, balstoties uz izpēti un individuālu pieeju, padarītas pieejamākas sabiedrībai, vienlaikus nesamazinot dabas vērtības. Šāda prakse ir uzskatāma par ilgtspējīgu un turpmāk attīstāmo modeli, kur paraugs vērojams Zviedrijā, Somijā, Norvēģijā, kuras arī ir bagātas ar dabas teritorijām.

Rīgas reģiona ainavisko vērtību potenciāls, līdzīgi kā citviet valstī, pagaidām ir nepietiekami apzināts un izmantots. Dabas un kultūrvēsturisko ainavu apzināšana un uzraudzība ir pilnveidojama, prasības iestrādājot teritorijas izmantošanas plānojumos. Ainavisko vērtību saglabāšana un ilgtspējīga attīstība cieši sasaucas ar tūrisma attīstību un Latvijas tūrisma mārketinga jauno stratēģiju.

Lauksaimniecības zemju resursu izmantošana nākotnē cieši saistīta ar ES un nacionālo politiku, taču, lai resurss nezaudētu savu potenciālu ir nepieciešama zemes nenoplicinoša un regulāra apsaimniekošana, jo Rīgas reģionā ir ievērojams neapstrādāto LIZ īpatsvars, t.sk. arī meliorētās zemes un polderi, kur savulaik investēti ievērojami līdzekļi. Kā viens no iespējamajiem risinājumiem tiek uzskatīts energokultūru audzēšana šobrīd neizmantotajās LIZ vietējam nodrošinājumam ar elektro un siltumenerģiju, kā arī biodegvielu, taču tam nepieciešama atbilstoša valsts politika.

Mežu resursu saglabāšanā aizvien būtiskāk nākotnē būs atšķirīgo vērtību sabalansēšana – gan koksnes kā izejmateriāla, gan rekreatīvā, kas Pierīgā pilda arī buferzonas Rīgai funkcijas. Ņemot vērā līdz šim uzkrāto zinātnieku pieredzi koksnes īpašību izpētē un bioķīmijā, esošajās pētniecības iestādes jāattīsta turpmāki pētījumi koksnes izmantošanā ar iespējami augstāku pievienoto vērtību. Arī turpmāk mežos jāattīsta ilgtspējīga mežsaimniecība, pilnvērtīgi izmantojot mežizstrādē un uzturēšanā iegūto biomasu energoproduktu ražošanā, iegūtos

energoresursus paredzot vietējai izmantošanai. Jānostiprina princips – neatbalstīt meža zemes transformāciju dzīvojamai un rūpniecisko teritoriju apbūvei. Jāattīsta Pierīgas mežu labiekārtošana un izmantošana rekreācijai.

Ūdens teritoriju apsaimniekošanā jānodrošina nesen apstiprināto upju baseinu apsaimniekošanas plānu ieviešana un pilnveidošana. Izstrādājot vienotu stratēģiju un padarot savstarpēji kuģojamas Pierīgas ūdensteces un ūdenstilpes (Lielupe, Daugava, Gauja, Ķīšezers, Juglas ezers, L.Baltezers, M.Baltezers, Babītes ezers u.c.), pavērtos lielsks potenciāls tūrisma attīstībai Rīgas reģionā.

2.3. Finanšu resursi un investīcijas

2.3.1. Finanšu resursu pieejamība un ietekmējošie faktori

RPR finanšu resursu galvenie veidi ir pašvaldību budžeti, valsts atbalsts, ES fondu finansējums, vietējās un ārvalstu privātās investīcijas. Šo resursu pieejamību un apjomu galvenokārt ietekmē Latvijas valsts ekonomikas stāvoklis un globālie procesi. Krīze Latvijas un globālajā ekonomikā ir ievērojami samazinājusi un sadārdzinājusi kredītresursus (procentlikmes), jo īpaši Latvijas valstij, kuras kredītreitings kopš 2008.gada ir nonācis augsta riska grupā. Valsts budžeta deficīta segšanai kopš 2008.gada nogales ir pieejams vienīgi Starptautiskā valūtas fonda koordinētais aizdevums. Globālās ekonomikas krituma iespaidā ir tendence samazināties eksporta apjomiem un investīcijām, kas ietekmē arī Latvijas ekonomiku un valsts un pašvaldību budžeta ieņēmumus. Valsts parāds starptautiskajiem aizdevējiem, negatīva maksājumu bilance, valsts kurss uz eiro, kam seko stingra fiskālā politika, atstās ietekmi uz valsts finanšu resursiem un iespējām investēt tuvāko gadu laikā.

Pašvaldību budžeti ir galvenais finanšu resurss vietējās pašvaldības funkciju veikšanai. Gan Latvijā, gan RPR iekšēji, pastāv būtiskas atšķirības vietējo pašvaldību budžeta ieņēmumos uz 1 iedzīvotāju. Atskaitot valsts budžeta transfertus, vietējo pašvaldību galvenais ieņēmumu avots ir nodokļu ieņēmumi, kuros galveno daļu sastāda pašvaldībā dzīvojošo iedzīvotāju ienākuma nodoklis (IieN). Lielākā daļa RPR pašvaldību IieN ieņēmumos uz 1 iedzīvotāju (2.13.attēls) ir ar labākajiem rādītājiem Latvijā, kas ir saistīts ar augstāku ekonomisko aktivitāti un atalgojuma līmeni salīdzinājumā ar citiem reģioniem.

Pēc administratīvi teritoriālās reformas 2009.gadā izveidojušās novadu pašvaldības ar ļoti atšķirīgām investēšanas iespējām. Pēdējos divos gados pašvaldību budžeta ieņēmumi bieži ir mazāki nekā cerēts, to pašu var teikt par valsts dotācijām.

Ieņēmumu atšķirību starp pašvaldībām mazināšanai Latvijā darbojas Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonds (PFIF), ko veido no ikgadējām turīgāko pašvaldību iemaksām un valsts budžeta dotācijām. 2010.gadā PFIF izdevumi plānoti 67 233 891 latu apmērā, no tiem: 84% sastāda Rīgas reģiona pašvaldību (17 pašvaldības) iemaksas, 5% citu reģionu pašvaldību (4 pašvaldības) iemaksas, 11% valsts dotācija.

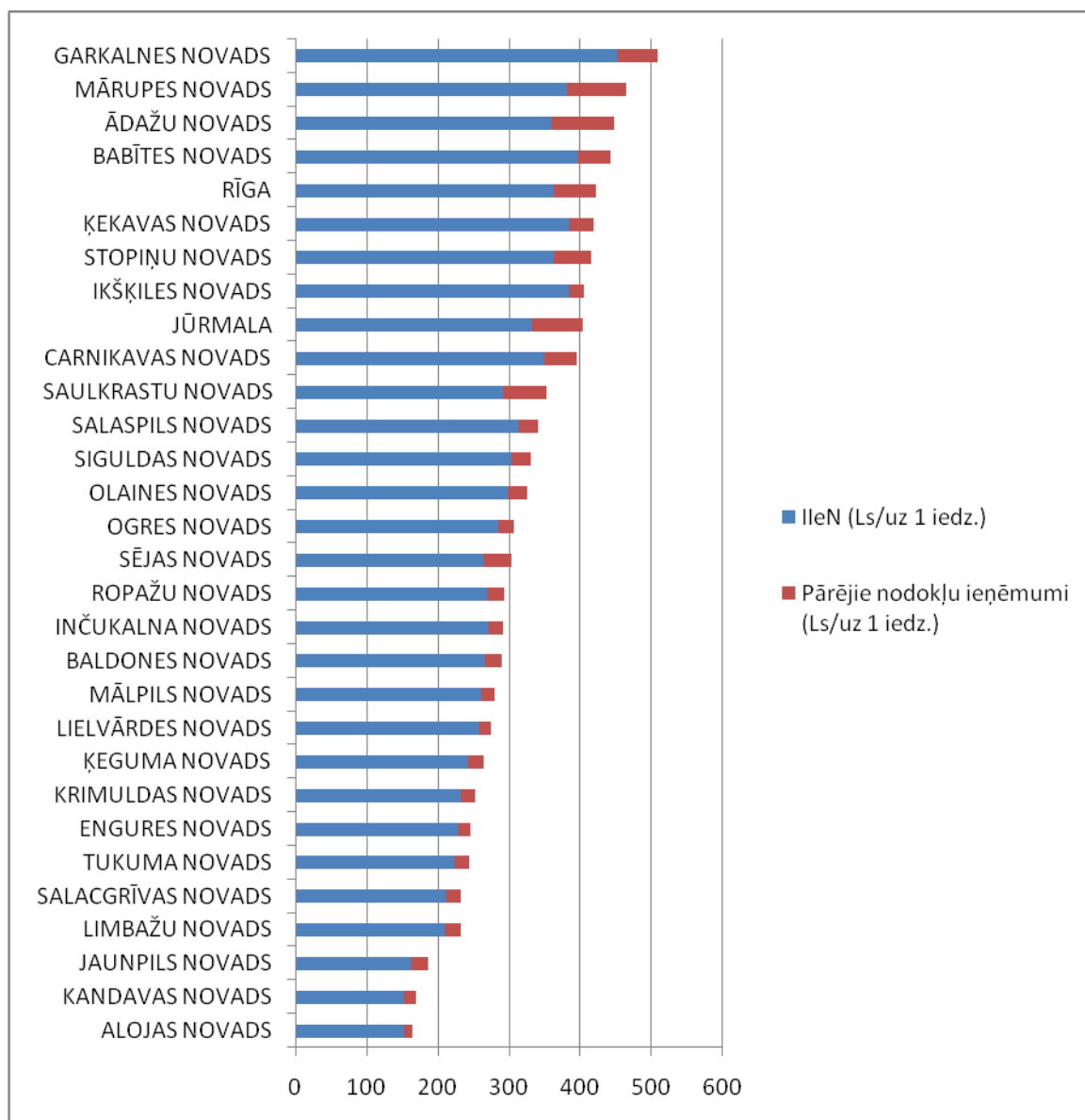
Par netiešu finanšu izlīdzināšanu uzskatāma arī Rīgas reģionā darbojošos uzņēmumu gūtā peļņa, kas nereti tiek reinvestēta citos reģionos izvietotajās struktūrvienībās, saskaņā ar uzņēmumu perspektīvajiem attīstības plāniem. Tas pats sakāms arī par nodokļiem. Būtiska daļa no valsts budžetā centralizētajiem nodokļu maksājumiem tiek izmantota valsts nozīmes infrastruktūras attīstībai (autoceļi, dzelzceļi u.c.), kas tieši ietekmē visu plānošanas reģionu

attīstību. Tāpat arī sociālā kapitāla attīstība – investīcijas zinātnē, izglītībā, veselībā u.c. stratēģiskās jomās, tieši vai pastarpināti veicina visu reģionu attīstību.

Līdz šim Latvijā tika īstenota Valsts investīciju programma, kurā, iesniedzot projektus, pašvaldības varēja pretendēt uz valsts finansējumu pašvaldībām piederošu infrastruktūras objektu sakārtošanai vai būvniecībai. Sakarā ar valsts budžeta izdevumu samazināšanu krīzes apstākļos, šī programma ir apturēta uz nenoteiktu laiku.

2.13. attēls

Nodokļu ieņēmumi RPR pašvaldībās 2009.gadā (Ls/uz 1 iedz.)

Perspektīvs, bet pagaidām praktiski neizmantots finanšu avots ir privātās investīcijas, kas tiek piesaistītas privātās publiskās partnerības veidā. Īsi pēc attiecīgās likumdošanas ieviešanas – 2009.gada nogalē šis privāto investīciju veids tika uz laiku apturēts, sakarā ar nepilnīgo tā administrēšanas mehānismu valsts līmenī.

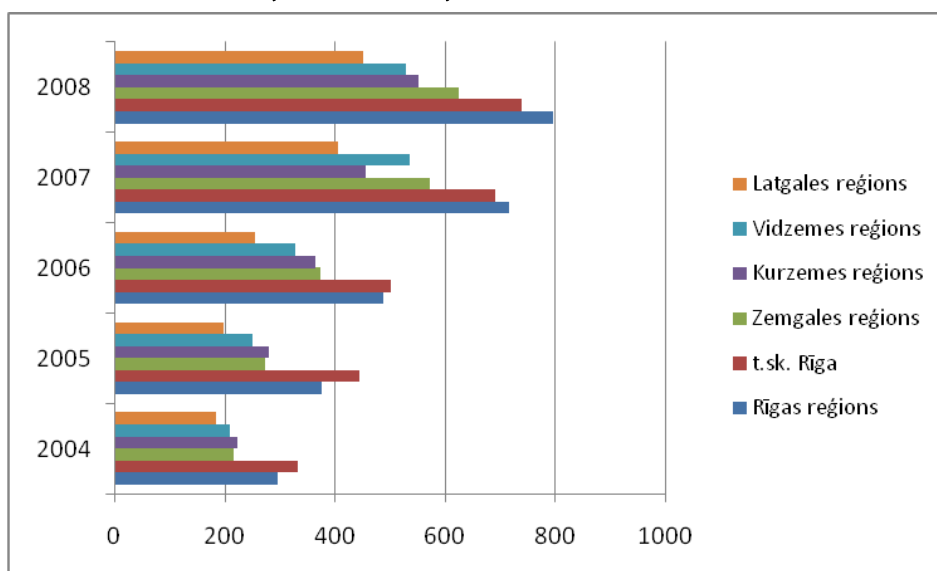
Pašvaldībām kā būtisks finanšu resurss jāmin iespēja saņemt kredītu Valsts kasē. Pašvaldības šo iespēju bieži izmanto ES fondu apguves finansēšanai. Uz 31.12.2009. pašvaldību parādsaistību apmērs Valsts kasei bija 369,9 miljoni latu.

Privātajā sektorā daudzi uzņēmumi krīzes ietekmē ir nonākuši grūtībās. Prognozes paredz kreditešanas atsākšanu 2010.gada rudenī, tomēr tā nevar būt līdzvērtīga iepriekšējam izaugsmes periodam. Privātā sektorā izveidojies milzīgs nenomaksāto parādu slogs, kas atstās ietekmi uz turpmāko periodu, t.sk., banku turpmāko kreditešanas politiku.

Mājsaimniecību ienākumi pēdējos gados ir būtiski pieauguši visos reģionos (2.14.attēls), taču ir vērojama tendence palielināties atšķirībai starp turīgākajiem un nabadzīgākajiem reģioniem. 2006.-2008.gados iezīmējās jauna tendence – Rīgas reģiona mājsaimniecību vidējie ienākumi pārsniedza mājsaimniecību vidējos ienākumus Rīgas pilsētā, kas skaidrojams ar tendenci turīgākām ģimenēm pārcelties uz dzīvi ārpus Rīgas. Jaunā tendence ir zīmīga ar to, ka bijušie Rīgas iedzīvotāji, kuri iegādājušies mājokli ārpus Rīgas, lielākoties darba vietu saglabājuši Rīgā. Par to liecina dati par strādājošo vidējo darba samaksu – augstākā darba alga ir Rīgā (2.15.attēls; 2.16.attēls).

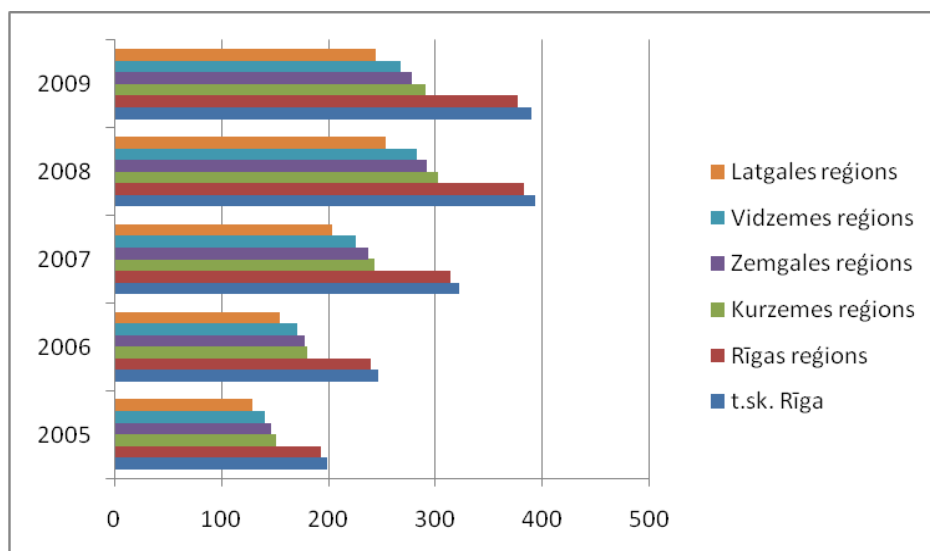
2.14. attēls

Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi Latvijas reģionos 2004.-2008.gadā
(vidēji uz vienu mājsaimniecību, Ls/mēnesī)

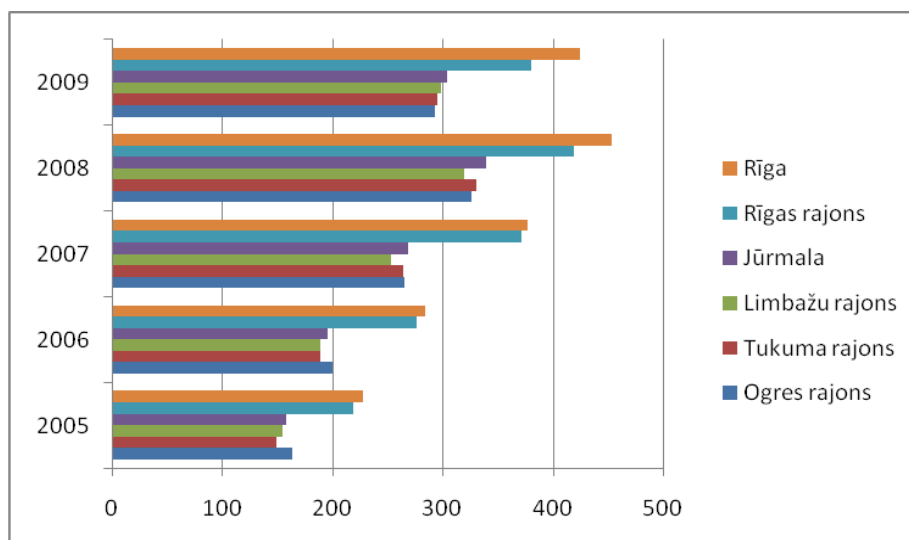

2.15. attēls

Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Latvijas reģionos 2005.-2009.gadā (Ls, neto)

Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa Rīgas reģionā 2005.-2009.gadā (Ls, neto)

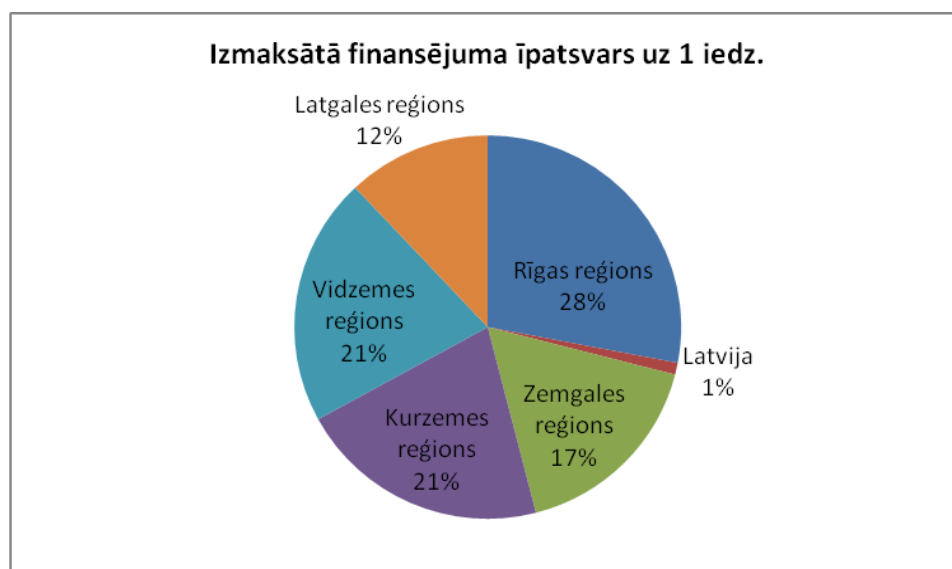
ES fondu finansējums ir būtisks finanšu resurss, kas pieejams gan komersantiem, gan pašvaldībām, gan valsts institūcijām. Jāatzīmē, ka Latvijai, kā vienai no jaunajām ES dalībvalstīm, ir pieejama lielāka ES fondu līdzfinansējuma daļa projektos, nekā vecajām dalībvalstīm, kas turpmākajos programmēšanas periodos varētu samazināties.

2004.-2006.g. programmēšanas periodā Latvija apguva vairāk nekā 1,32 miljardus latu ES fondu līdzekļu. Pašreizējā periodā (2007.-2013.g.) no Latvijai pieejamajiem 3,184 miljardiem latu ES struktūrfondu līdz 31.03.2010. bija noslēgti līgumi par 1,559 miljardiem latu.

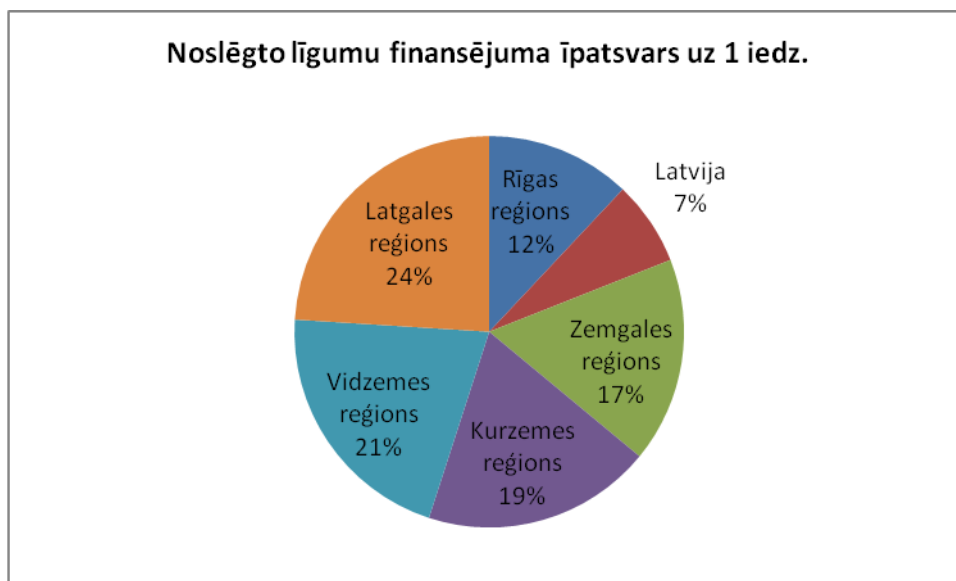
Salīdzinot iepriekšējo un pašreizējo programmēšanas periodus (2.17.attēls; 2.18.attēls), jāatzīmē Rīgas reģiona finansējuma samazinājums, rēķinot uz 1 iedzīvotāju, turpretim Latgales reģionam šis rādītājs ir dubultojies.

Pašreizējā periodā būtisku ES finansējumu sniedz arī Eiropas Zivsaimniecības fonda un Latvijas Lauku attīstības programmas, kurās uz 31.05.2010. visā Latvijā apstiprināti projekti par 442 miljoniem latu, atlikušais pieejamais finansējums – 650 miljoni latu.

2004.-2006.gada perioda ES struktūrfondu apgūtais finansējums Latvijas reģionos

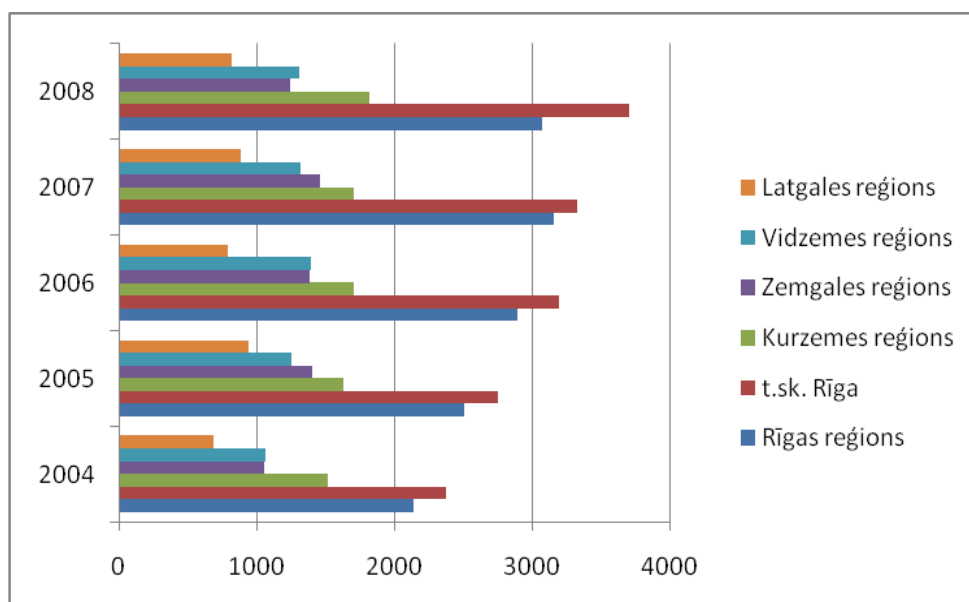
2007.-2013.gada perioda ES struktūrfondu noslēgto līgumu finansējums
Latvijas reģionos (līdz 31.03.2010.)

2.3.2. Reģiona konkurētspēja investīciju piesaistē

Nefinanšu investīciju apjoms Rīgas reģionā ir ievērojami audzis, turpretim pārējo reģionu rādītājs uz 1 iedzīvotāju nav īpaši pieaudzis vai ir pat samazinājies, tādējādi var secināt, ka atšķirība starp Rīgas un pārējiem reģioniem ir palielinājusies. Lielu daļu nefinanšu investīciju Rīgas reģionā nodrošina ieguldījumi Rīgas pilsētā.

Nefinanšu investīcijas Latvijas reģionos (2008.gada salīdzināmajās cenās; latos uz 1 iedz.)

2.4. Infrastruktūra

2.4.1. Infrastruktūras raksturojums vietējā un starptautiskā mērogā

Rīgas reģions vienlaikus ir starptautiskais un valsts iekšējais pasažieru un kravu transporta krustpunkts. Reģionā krustojas Eiropas transporta maršruti un nozīmīgākās valsts un reģiona pasažieru un preču transporta plūsmas. Reģiona teritoriju šķērso gandrīz visi valsts galvenie autoceļi un svarīgākās dzelzceļa līnijas, reģionā atrodas starptautiskā lidosta „Rīga”, vairāki mazie lidlauki, Rīgas osta un četras mazās ostas (2.20.attēls).

Rīgas reģionā dzelzceļu un autoceļu tīkls ir salīdzinoši blīvs, tas nodrošina Rīgas radiālu sasaisti ar plašu iekšzemes telpu. Transporta nodrošinošās infrastruktūras kvalitāte nav pietiekama, lai nodrošinātu ātrgaitas satiksmi.

Rīgas reģiona autoceļu tīkla pamatelementi ir no Rīgas izejoši radiāli valsts galvenie un reģionālie autoceļi. Svarīgākais Rīgas reģionu šķērsojošais starptautiskais transporta koridors ir TEN-T tīkla Austrumu-Rietumu koridors. Galvaspilsēta Rīga ir reģiona galvenais starptautiskais transporta mezgls, kur Austrumu-Rietumu koridors krustojas ar „Via Baltica” koridoru. Rīga ir arī reģiona pasažieru transporta plūsmu krustpunkts.

2.20. attēls

Transporta infrastruktūra Rīgas reģionā

Rīgas reģiona autoceļu sistēma nav pietiekami ērti savienota (pievadi) ar Austrumu-Rietumu un „Via Baltica” koridoru. Reģionā nav pietiekami attīstīti valsts galveno autoceļu lokveida savienojumi, trūkst reģiona nozīmīgāko apdzīvoto vietu savstarpējās sasaistes. Vairumā gadījumu pārvietošanās notiek caur Rīgu. Izteikti radiālā ceļu tīkla struktūra nav optimāla reģiona attīstībai. Īpaši sliktā stāvoklī ir reģiona vietējie autoceļi, trūkst līdzekļu to uzturēšanai un rekonstrukcijai.

Reģionā gadu no gada ievērojami palielinās vietējās un starptautiskās satiksmes intensitāte, pieaug kravu un pasažieru apgrozījums pa autoceļiem. Pieaug iedzīvotāju svārstmigrācija no dzīves vietām Pierīgā uz darbu Rīgā. Šo faktoru ietekmē straujāk nolietojas autoceļu infrastruktūra. Lielākās automašīnu plūsmas ir uz autoceļiem Rīga – Daugavpils (A6), Rīga – Ventspils (A10), Rīga – Jelgava (A8), Rīga – Bauska (A7) un Rīga – Pleskava (A2). Rīgas ievados galveno autoceļu, kā arī pilsētas maģistrāļu caurlaides spēja tuvojas maksimāli iespējamai.

Sakarā ar jau gandrīz 20 gadus nepietiekamo finansējumu, kopējais valsts autoceļu stāvoklis turpina pasliktināties katru gadu. Avārijas stāvoklī esošo valsts autoceļu kopgarums Rīgas reģionā 2010.gadā jau sasniedz 1156 kilometrus (2.21.attēls), tostarp 151 km avārijas stāvoklī esošie valsts galvenie autoceļi sastāda 9,2 % no visu valsts galveno autoceļu kopgaruma.

2.21. attēls

Avārijas stāvoklī esošo valsts autoceļu garums (km) Rīgas reģionā (uz 01.04.2010.)

	Galvenie	Reģionālie	Vietējie
Limbažu rajons	5	30	192
Ogres rajons	17	130	150
Rīgas rajons	121	122	142
Tukuma rajons	8	10	228
KOPĀ	151	293	712

Rīgas reģionā ir plašs radiāls dzelzceļa tīkls. Reģionu šķērso sešas dzelzceļa līnijas, no tām četras elektrificētas. Piecas no tām krustojas Rīgas centrā. Šāda dzelzceļa tīkla struktūra nodrošina reģiona centram (Rīgai) radiālu sasaisti visu nozīmīgāko apdzīvojuma asu virzienos. Reģiona ietvaros dzelzceļa tīkla ilgtermiņa attīstībai nepieciešams izvērtēt Rīgas apvedceļa izbūvi, veidojot alternatīvu Rīgas pilsētas satiksmes infrastruktūras noslodzei un reģiona centru lokveida sasaistei, kas ir īpaši svarīgi kravas pārvadājumiem un perspektīvā arī pasažieru transportam.

Reģionā pilnībā neizmanto dzelzceļa tīkla lielāko vērtību - visos virzienos sazaroto radiālo struktūru, gar kuru ir izveidojušās apdzīvotās vietas, pasažieru pārvadājumiem, kā arī dzelzceļu kā Rīgas iekšējo transportu.

Nākotnē ir iecerēts izveidot ātrgaitas dzelzceļa “Rail Baltica” līniju no Tallinas caur Rīgu uz Berlīni, šķērsojot Rīgas reģiona teritoriju, tādējādi ļoti būtiski uzlabojot sasniedzamību ar Rietumeiropu (2.22.attēls). Līdz šim ir veikti un turpinās līnijas izveides priekšizpētes un tehniski-ekonomisko pamatojumu izstrādes darbi, ko finansē Eiropas Savienība.

Plānotā ātrgaitas dzelzceļa „Rail Baltica” maršruts

Valsts līmenī trūkst konkrētas programmas un atbilstošu līdzekļu dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanai un atjaunošanai, un īpaši pasažieru pārvadājumu vajadzībām. 1997.-2001.gadā slēgta dzelzceļa līnija no Skultes uz Ipiķiem (caur Limbažiem un Alojū), bet 2007.gadā tika slēgta dzelzceļa līnija Rīga-Ērgļi. Šāda rīcība negatīvi ietekmēt reģiona iekšējo sasniedzamību un reģionālo attīstību.

Kravu pārvadājumos pa dzelzceļu dominē starptautiskie pārvadājumi - kravu plūsmas reģionā ienāk pa dzelzceļa līnijām no Krievijas un Baltkrievijas, galvenais kravu pārvadājumu apjoms tiek pārvadāts uz Rīgas ostu. Katru gadu kravu apgrozījums pa dzelzceļu pieaug. Vislielākie kravu apjomi caur Rīgu ir Ogres un Jelgavas virzienos.

Rīgas reģionā atrodas piecas no desmit Latvijas ostām: starptautiskās nozīmes Rīgas osta un mazās vietējas nozīmes ostas - Salacgrīvas, Skultes, Engures un Lielupes ostas. Lielupes osta, kā kravu pārvadājumu osta, pašlaik darbību pārtraukusi. Jau vairākus gadus nefunkcionē Ainažu osta, taču dzīva ir iecere tās darbību atjaunot. Visās mazajās ostās ir novecojusi infrastruktūra.

Rīgas reģiona ostas darbojas galvenokārt kā kravu nosūtītājas. Caur Rīgas ostu virzās kravu plūsma no Krievijas uz pārējām pasaules valstīm. Pēdējo gadu laikā caur Rīgas ostu nosūtītie un saņemtie kravu apjomi pieaug, tie ievērojami pieauguši Salacgrīvas un Skultes ostās. Rīgas ostas attīstību ierobežo nepietiekami attīstīti ceļu pievadi pilsētas galvenajām maģistrālēm un valsts autoceļiem. Arī mazajām ostām trūkst atbilstošu pievadceļu.

Rīgas reģiona ostās pēdējo desmit gadu laikā kravu struktūra ir kardināli mainījusies un šo ostu kravu apjomu pieaugums ir, galvenokārt, balstīts uz kravām ar zemu pievienoto vērtību.

Reģionā ir vairākas jahtu ostas un piestātnes – Rīgā, Jūrmalā, Salacgrīvā, Engurē, tomēr nenotiek vienota jahtu ostu un piestātņu tīkla izveide. Jahtu ostu attīstību Lielupē un izeju no Lielupes jūrā kavē pastāvīgā upes deltas aizsērēšana ar smilšu sanesumiem.

Reģionā atrodas starptautiskā lidosta “Rīga”, divi bijušie padomju armijas lidlauki Tukumā un Lielvārdē, kā arī vairāki mazie lidlauki (Spilve, Ikšķile, Langači). Lielvārdes lidlaukā ir sākti darbi tā rekonstrukcijai par NATO militāro lidlauku, savukārt Tukuma lidlauks ir uzsākts izmantot starptautiskiem kravu pārvadājumiem.

Starptautiskā lidosta “Rīga” ir Baltijas valstīs vadošā lidosta. Lidostas pasažieru termināls ir rekonstruēts un piemērots starptautisko pārvadājumu prasībām. Lidostai trūkst atbilstošas sasaistes ar reģiona sabiedriskā transporta sistēmu un dzelzceļu tīklu.

2.4.2. Infrastruktūras uzlabošanas iespējas

Rīgas reģions koncentrē valstiski nozīmīgu transporta, enerģētikas, vides, sakaru un informātikas infrastruktūru. Īpaša nozīme ir transporta infrastruktūrai – Rīgas osta, lidosta, dzelzceļi, autoceļi, enerģētikas infrastruktūra, gāzes vadi un pazemes krātuves. Investīcijas infrastruktūrā ir nozīmīgas valsts konkurētspējas palielināšanai un investīciju piesaistei. Ir nepieciešamība plānot infrastruktūras investīcijai ne tikai saistībā ar atsevišķu uzņēmumu vai nozaru attīstības plāniem, bet kompleksi aptverot dažādas papildinošas nozares. Atbalstošā infrastruktūra ir atkarīga no vietas un investora prasībām un var atšķirties.

2.5. Reģiona resursu kopsavilkums

Ģeopolitiskie resursi

Rīgas plānošanas reģiona novietojums valsts centrā, Centrāl-Baltijā, Krievijas un Rietumeiropas saskares zonā, Baltijas jūras reģionā, kam tiek paredzēta strauja izaugsme tuvākajās desmitgadēs rada ģeopolitisko attīstības potenciālu. RPR raksturīgas ilglaicīgas kultūrvēsturiskās saites ar kaimiņu valstīm. Daudzveidīgais mantojums var tikt izmantots kā priekšrocība biznesa saišu dibināšanai un investīciju piesaistei. Padomju laikā Rīga saistījās ar „rietumu” pasaules kultūru, pašlaik tā iegūst Rietumu kultūras „austrumu” identitāti.

Būtiski, lai šis duālisms atrastu savu izmantojumu par labu reģiona un visas valsts attīstībai.

Cilvēkresursi

Rīgas plānošanas reģionā dzīvo 1,1 milj. cilvēku, jeb gandrīz puse no Latvijas iedzīvotājiem. Šāda koncentrācija ir liela Latvija mērogam, tomēr starptautiski – tas var izrādīties nepietiekoši. Te svarīgākās ir cilvēku zināšanas un prasmes, kas var rezultēties produktu konkurētspējā. Reģions valstī koncentrē absolūti lielāko daļu no augstākās izglītības iespēju un zinātnes potenciāla. Būtisks ir darbaspēka prasmju līmenis, ko ietekmē augstākās un profesionālās izglītības „piedāvājums” un mantotā darba kultūra. Daudznacionālais sastāvs ir uzskatāms par attīstības priekšrocību. Cilvēkresursu izvietojumā izveidojusies koncentrācija Pierīgā – tiešā Rīgas tuvumā, turpretim, nomalēs vērojama depopulācija.

Problēmas saistās ar iedzīvotāju skaita samazināšanos, tautas novecošanos, ārējo emigrāciju, kas samazina perspektīvos darbaspēka resursus nākotnes izaugsmei. Tuvākajos gados ievērojami samazināsies izglītojamo skaits visos mācību līmeņos. Esošā reģiona nosacīti labvēlīgā demogrāfiskā situācija citu reģionu vidū var tikt zaudēta tuvāko gadu laikā, kas rada jautājumu par turpmāko valsts izglītības un migrācijas politiku.

Dabas un kultūras resursi

RPR ir galvenie dzīvību nodrošinošie un vairāki komerciālie resursi. Reģionā nodrošināti pazemes ūdens krājumi komunālajām vajadzībām, ir ievērojamas lauksaimniecības teritorijas (1/3 no RPR teritorijas) un meža zemes (1/2 no RPR teritorijas), ievērojamas ir purvu platības. Unikāla ir Rīgas liča, 3 lielo upju, ezeru un ūdenskrātuvju sistēma, kas ļauj veidot iekšējos ūdensceļus. Derīgie izrakteņi – ģipšakmens, kūdra, smilts – grants, dolomīts, ārstniecības dūņas un ūdeņi piemēroti komerciālai izmantošanai.

Dabas vērtības – neapbūvētās piekrastes kāpas, meži, smilšu pludmale, lagūnezери, NATURAs vietas ieņem nozīmīgu vietu Eiropas mērogā. Pilsētu centri (īpaši Rīgas vēsturiskais centrs), tradicionālā lauku apbūve veido pamatu tūrisma produktam. Svarīga ir nemateriālā kultūra. Bieži dabas un kultūras resursus neskata kā kapitālu, to pretstatot cita veida kapitāliem.

Finanšu resursi un investīcijas

RPR finanšu resursu galvenie veidi ir pašvaldību budžeti, valsts atbalsts, t.sk. ES fondu finansējums un privātās investīcijas. Investīciju iespējas nosaka vairāki apstākļi - Valsts investīcijas nosaka valsts finanšu situācija, maksājumu bilance, ārējais parāds, valsts starptautiskās saistības; pašvaldībām – tās ir budžeta veidošanās īpatnības un ieņēmumu

izpilde, aizņemšanās iespējas, maksājumi par kredītiem; privātajam – banku kreditēšanas iespējas, pašu investējamais kapitāls; ES – attiecīgās programmas investīciju atbalstam, līdzfinansēšanas nosacījumi, valsts un ES atbalsta prioritātes.

Valsts parāds aizdevējiem, negatīva maksājumu bilance, valsts kurss uz eiro, kam seko stingra fiskālā politika, atstās ietekmi uz valsts finanšu resursiem un iespējām investēt tuvāko gadu laikā.

Pēc administratīvi teritoriālās reformas izveidojušās pašvaldības ar ļoti atšķirīgām investēšanas iespējām. Pēdējos divos gados pašvaldību budžeta ienākumi bieži ir mazāki nekā cerēts, to pašu var teikt par valsts dotācijām.

Privātajā jomā daudzi uzņēmumi ir nonākuši grūtībās krīzes ietekmē. Prognozes paredz kreditēšanas atsākšanu 2010.gada rudenī, tomēr tā nevar būt līdzvērtīga iepriekšējam izaugsmes periodam. Privātā sektorā izveidojies milzīgs nenomaksāto parādu slogs, kas atstās ietekmi uz daudziem gadiem. Resursu konsolidēšanas avots ir arī privātās investīcijas, kas saistītas ar publiskās privātās partnerības modeļa izmantošanu. Ievērojama peļņas daļa parasti tiek reinvestēta citos reģionos izvietotajās struktūrvienībās.

Tas pats sakāms arī par nodokļiem. Gan Latvijā, gan RPR iekšēji pastāv būtiskas atšķirības vietējo pašvaldību budžeta ieņēmumos uz 1 iedzīvotāju. Vietējo pašvaldību galvenais ieņēmumu avots ir nodokļu ieņēmumi, kuros galveno daļu sastāda pašvaldībā dzīvojošo iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Lielākā daļa RPR pašvaldību iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumos uz 1 iedzīvotāju ir ar labākajiem rādītājiem Latvijā.

Infrastruktūra

Rīgas plānošanas reģions koncentrē valstiski nozīmīgu transporta, enerģētikas, vides, sakaru un informātikas infrastruktūru. Īpaša nozīme ir transporta infrastruktūrai – Rīgas osta, lidosta, dzelzceļi, autoceļi, enerģētikas infrastruktūra, gāzes vadi un pazemes krātuves. Investīcijas infrastruktūrā ir nozīmīgas valsts konkurētspējas palielināšanai un investīciju piesaistei. Ir nepieciešamība plānot infrastruktūras investīcijai ne tikai saistībā ar atsevišķu uzņēmumu vai nozaru attīstības plāniem, bet kompleksi aptverot dažādas papildinošas nozares. Atbalstošā infrastruktūra ir atkarīga no vietas un investora prasībām un var atšķirties.

Problēma ir atbilstošu teritoriju sagatavošana investīcijām, kur ir nodrošināta investoram atbilstoša infrastruktūra.

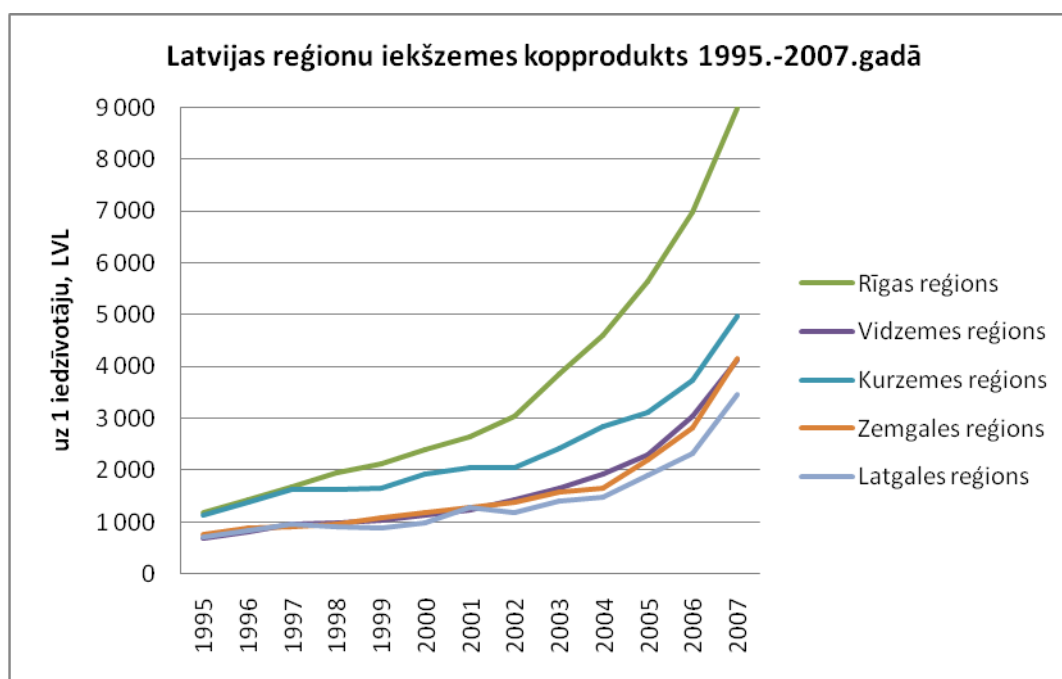
3. Esošā uzņēmējdarbības vide

3.1. Tautsaimniecības nozaru un uzņēmumu raksturojums

3.1.1. Ekonomiskā attīstība

Rīgas reģions ir Latvijas ekonomikas virzītājspēks - reģiona IKP īpatsvars 2007.gadā bija gandrīz 69 % no valstī kopumā radītā IKP, kur visnozīmīgākā loma pieder Rīgai. 2007.gadā pēc IKP apjoma galvaspilsētas ieguldījums valstī bija 57%, bet reģionā - 84%. Reģiona IKP vidējā vērtība, rēķinot uz vienu iedzīvotāju 2007.gadā bija 1,4 reizes lielāka nekā vidēji valstī, bet vēl joprojām jūtami atpaliek no Eiropas Savienības valstu vidējiem rādītājiem. Būtiska ir ieguldīto investīciju atdeve attiecībā pret IKP. 2009.gada sākumā reģionā reģistrēti gandrīz 60 tūkstoši uzņēmumi, no kuriem ekonomiski aktīvi ir aptuveni 40%, kas atbilst Latvijas vidējam rādītājam.

3.1. attēls

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Laika posmā no 1995.-2007.gadam salīdzinājumā ar citiem Latvijas reģioniem Rīgas reģionā IKP audzis visstraujāk (3.1.attēls), bet sākot ar 2002.gadu šī rādītāja temps pieaudzis pat vēl vairāk. Lai gan pārējos Latvijas reģionos vērojama līdzīga šī rādītāja dinamika, tā tomēr nav tik izteikta kā RPR. Tā kā IKP rādītājs šeit izteikts faktiskajās cenās, tas ietver arī inflācijas komponenti. Līdz ar to reālais izaugsmes temps RPR, kā arī citos plānošanas reģionos ir zemāks.

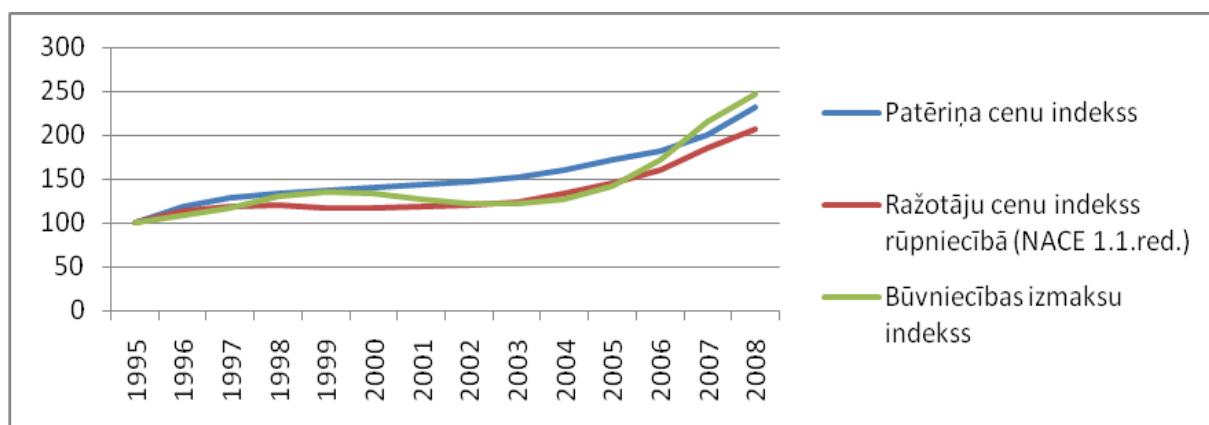
Acīmredzot, straujāku IKP pieaugumu RPR nekā pārējos Latvijas reģionos, noteikuši vairāki faktori. To skaitā cenu pieaugums, straujāka RPR attīstība kopumā, pateicoties lielākam piesaistīto investīciju apjomam u.c. RPR ir arī virkne citu priekšrocību, kas nav pieejamas citiem Latvijas plānošanas reģioniem.

Viens no ekonomiskās politikas stūrakmeņiem, ne tikai nacionālā, bet arī reģionālā līmenī, ir cenu dinamika, jeb inflācija. Par ievērojamo inflācijas ietekmi uz IKP rādītāju liecina

3.2.attēls. Īpaši intensīvs inflācijas spiediens uz Latvijas IKP un citiem ekonomiskās attīstības rādītājiem aizsākās 2005.gadā. Starp nozaru inflācijas rādītājiem izceļas celtniecība, kur 2000.-2003.gadu laikā izmaksas un līdz ar to arī cenas pat nedaudz samazinājās. Taču divtūkstošo gadu vidū cenu indekss sāka strauji pieaugt, bet, sākot ar 2006.gadu pat apsteidzot patēriņa un ražotāju cenu indeksus, visā apskatāmajā laika posmā kopš 1995.gada kopumā palielinoties apmēram 2,5 reizes. Neskatoties uz tik būtisku inflācijas tempu, arī reālā ekonomikas izaugsme apskatāmajā laika posmā ir bijusi samērā augsta, jo IKP faktiskajās cenās analizējamā laika posmā ir pieaudzis vairāk kā piecas reizes.

3.2. attēls

Patēriņa un ražotāju cenu indeksi 1995.-2008.gadā (1995 = 100)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Lai gan par inflācijas dinamiku reģionālā griezumā statistiskie dati nav pieejami, apkopojot augstāk minēto var secināt, ka tieši RPR inflācija 2005.-2008.g. laikā, salīdzinājumā ar citiem Latvijas reģioniem, bijusi visaugstākā. Līdz ar to pēc krīzes makroekonomiskā konsolidācija, kas nepieciešama iepriekšējo gadu augstās inflācijas izskaušanai, RPR reģiona resursu bāzi nākamajos gados skars vissmagāk. Tādēļ plānojot perspektīvo teritoriālo attīstību Rīgas reģionā, nepieciešams pastiprinātu uzmanību pievērst strukturālajām reformām, jaunām tehnoloģijām un inovācijām.

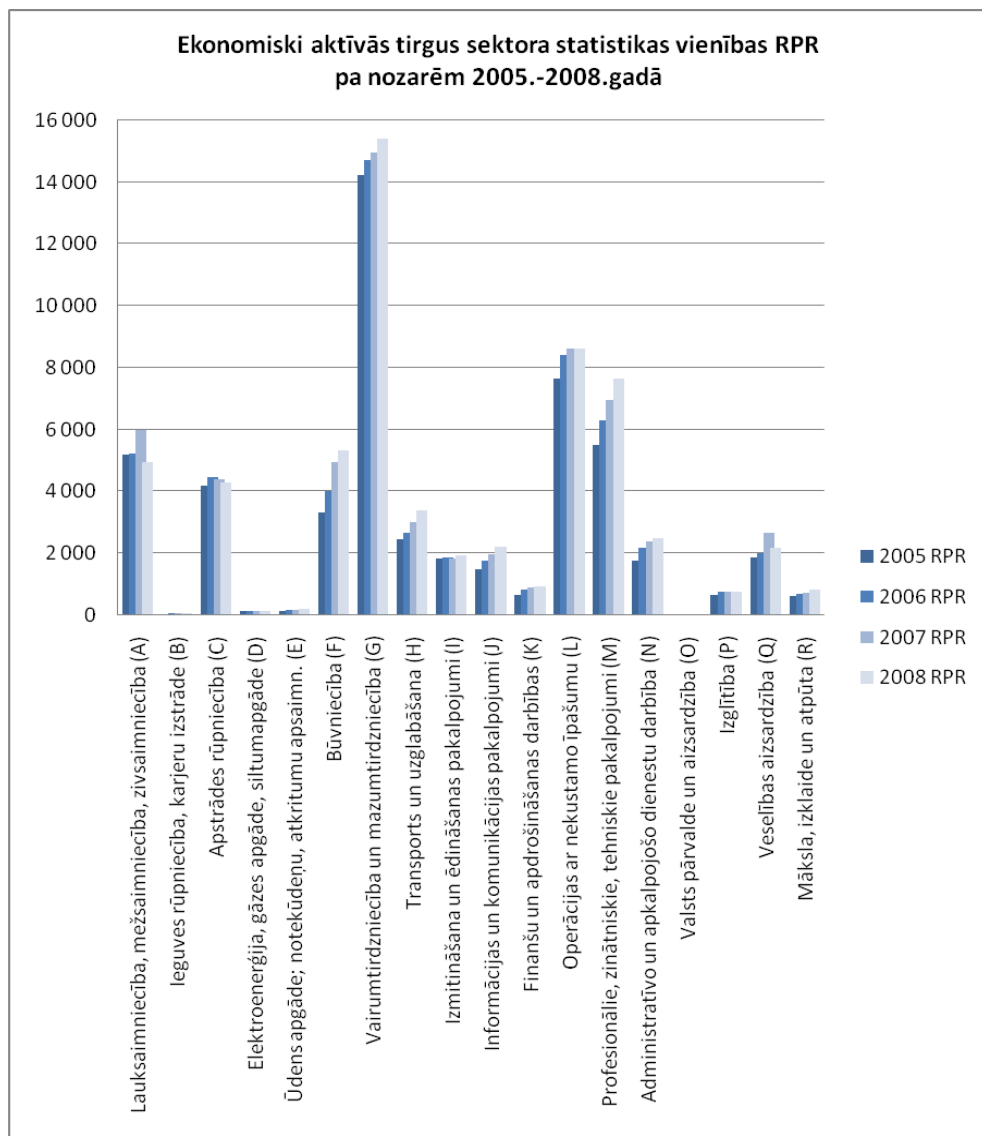
3.1.2. Nozaru struktūra un uzņēmumi

Rīgas reģiona tautsaimniecības nozaru struktūru 2008.gadā veido galvenokārt pakalpojumu joma ar tajā dominējošām nozarēm – tirdzniecību, profesionāliem pakalpojumiem un operācijām ar nekustamo īpašumu. Katra no šīm jomām pēc ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību skaita sastāda vairāk kā 10 % īpatsvaru kopējā tautsaimniecības nozaru struktūrā Rīgas reģionā, tirdzniecība gandrīz pat ceturto daļu. Pēc šī rādītāja tāpat nozīmīga loma ir arī lauksaimniecības, būvniecības un transporta un uzglabāšanas nozarēm. Apstrādes rūpniecība aizņem 6 % kopējā tautsaimniecības nozaru struktūrā Rīgas reģionā.

Tirgus sektora statistikas vienību dinamika pa nozarēm laika posmā no 2005.-2008.gadam (3.3.attēls) norāda uz tendenci, ka Rīgas reģiona vadošajās nozarēs uzņēmumu skaits palielinās, faktiski šī tendence ir izteikta gandrīz visās nozarēs, izņemot lauksaimniecību un veselības aizsardzību, kurās šis rādītājs 2008.gadā samazinājies.

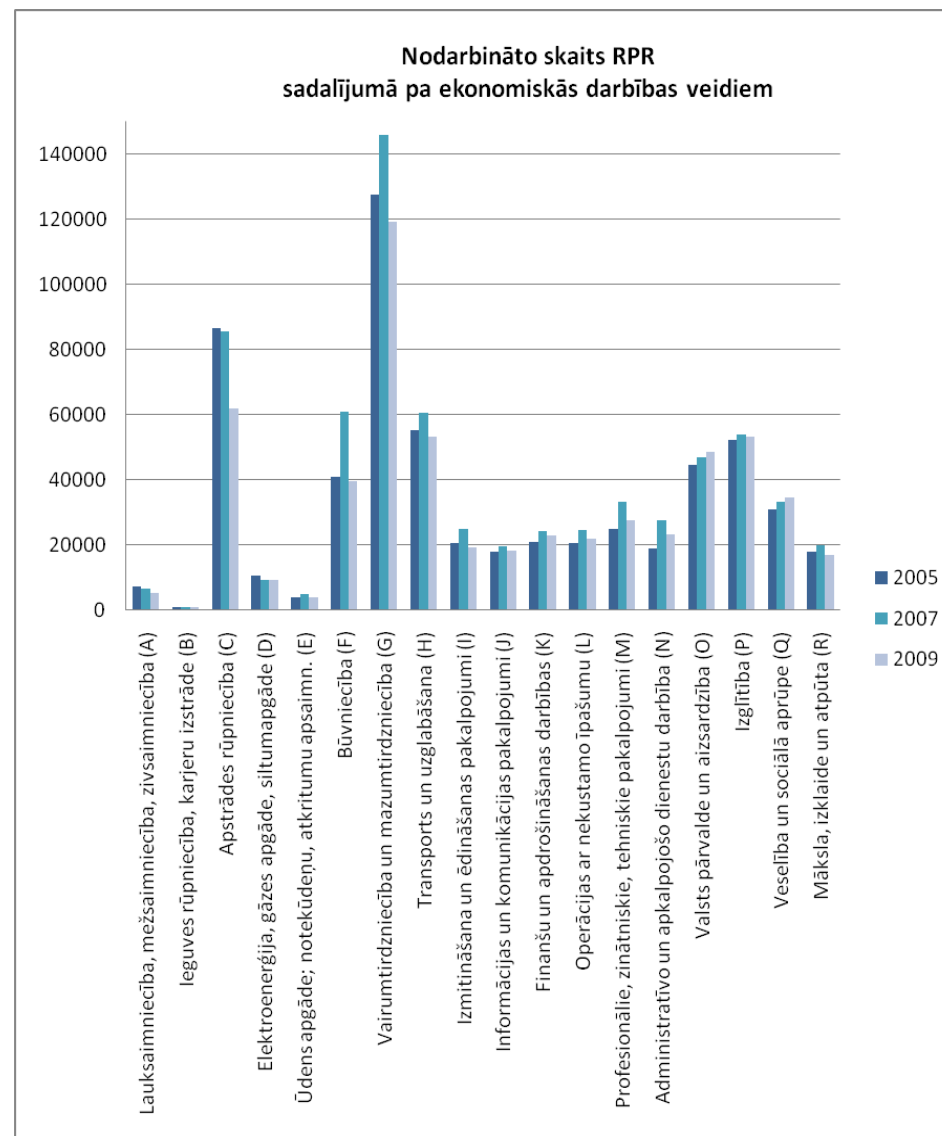
Apskatāmajā periodā visstabilākie rādītāji ir apstrādes rūpniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, izglītības, mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs.

3.3. attēls

Avots: Centrālā statistikas pārvalde (pēc NACE 2.red)

3.4. attēls

Avots: Centrālā statistikas pārvalde (pēc NACE 2.red)

Līdzīga situācija nozaru struktūrā parādās to analizējot pēc nodarbināto skaita pa ekonomiskās darbības veidiem – arī šeit dominē tirdzniecība, kur laika posmā no 2005.-2009.gadam reģionā ir bijuši nodarbināti vidēji 130 tūkstoši iedzīvotāju (3.4.attēls). Nozīmīgu lomu ieņem arī būvniecība, kā arī transporta un uzglabāšanas nozare. Būvniecībā nodarbināto skaits 2007.gadā bija sasniedzis pat 60 tūkstošus, taču šobrīd tas ir atgriezies 2005.gada līmenī.

Salīdzinoši liels reģiona iedzīvotāju īpatsvars ir nodarbināti apstrādes rūpniecībā, par ko neliecina šajā nozarē reģistrēto uzņēmumu skaits, kas liek secināt, ka šajā jomā darbojas galvenokārt lielle un vidējie uzņēmumi. Pretēji situācijai nozaru struktūrā pēc uzņēmumu skaita, ļoti mazs īpatsvars ir lauksaimniecībai – šī joma 2009.gadā nodarbināja vien 5300 reģiona iedzīvotāju un šim rādītājam ir tendence samazināties.

Nodarbināto dinamika pa nozarēm laika posmā no 2005.-2009.gadam liecina par situāciju, ka reģiona vadošajās nozarēs nodarbināto skaitam ir tendence samazināties. Jāņem gan vērā, ka krīzes ietekmē 2009.gada nodarbinātības rādītāji ir ievērojami zemāki nekā 2007.gadā, taču tādā ražošanas nozarē, kā apstrādes rūpniecība šis rādītājs apskatāmajā laika periodā ir pakāpeniski samazinājies.

Stabili nodarbinātības rādītāji raksturo izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, kā arī finanšu un banku pakalpojumu sektoru, kas rada ievērojamu kopējās pievienotās vērtības īpatsvaru reģionā.

Palielinās nodarbināto īpatsvars profesionālo pakalpojumu jomā, veselībā un sociālajā aprūpē, kā arī valsts pārvaldē un aizsardzībā, kas gan šķiet pārsteidzoši, ņemot vērā notikušo optimizāciju valsts pārvaldē ekonomiskās krīzes kontekstā.

3.5. attēls

Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības reģionos 2008.gadā

	Uz 1000 iedzīvotājiem	Pašnodarbinātās personas,%	Individuālie komersanti,%	Komerccabiedrības,%	Zemnieku un zvejnieku saimniecības,%
LATVIJA	56	34,0	6,5	49,0	10,5
Rīgas reģions	67	20,3	4,2	75,4	0,1
Pierīgas reģions	47	36,5	6,7	46,1	10,8
Vidzemes reģions	59	43,5	6,5	27,8	22,2
Kurzemes reģions	53	41,3	9,1	32,2	17,4
Zemgales reģions	47	39,5	10,0	30,1	20,3
Latgales reģions	48	51,4	8,0	24,2	16,4

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Uz 1000 Rīgas reģiona iedzīvotājiem ir reģistrētas 57 ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības, kas atbilst vidējam rādītājam valstī. Reģiona iekšienē šis rādītājs ir atšķirīgs un Rīgā sastāda 67, pārējā reģiona teritorijā attiecīgi 47 (3.5.attēls). Tās galvenokārt ir komercsabiedrības (60 %) un pašnodarbinātās personas (28 %). Rīgā komercsabiedrību īpatsvars sastāda pat 75 %, kamēr valstī vidēji tā ir aptuveni puse no ekonomiski aktīvām tirgus sektora vienībām.

Mikro, Mazie un vidējie uzņēmumi spēlē noteicošo lomu Rīgas reģionā. To īpatsvars reģionā sasniedz 99 % (3.6.attēls). Šāda strukturālā uzņēmumu sadalījuma aina ir raksturīga arī citur pasaulē - parasti mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars ekonomiski attīstītajās valstīs veido ap 98-99% no visu uzņēmumu kopskaita⁴. Savukārt ES-27 MVU īpatsvars veido pat 99.8% no visu uzņēmumu kopskaita⁵. Kopējās tendences pasaulē liecina, ka tieši mikro uzņēmumi, ar nodarbināto skaitu mazāk par 10, ir galvenā MVU komponente. No tā var secināt, ka mikro uzņēmumu attīstības veicināšana ir viena no nepietiekoši izmantotām iespējām RPR attīstībā.

3.6. attēls

Ekonomiski aktīvās statistikas vienības reģionos pa lieluma grupām 2008.gadā

	KOPĀ	Mikro	Mazās	Vidējās	Lielās
LATVIJA	125 908	110 683	12 346	2 486	393
Rīgas reģions	48 180	39 766	6 768	1 390	256
Pierīgas reģions	17 976	16 095	1 547	293	41
Vidzemes reģions	13 964	12 890	894	166	14
Kurzemes reģions	16 044	14 548	1 206	259	31
Zemgales reģions	13 257	12 116	930	188	23
Latgales reģions	16 487	15 268	1 001	190	28

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

RPR desmit lielākie uzņēmumi pēc to apgrozījuma rādītāja atrodas Rīgā (3.7.attēls) un lielākā daļa no tiem veic dažādus pakalpojumus. Vienīgais industriāla profila uzņēmums ir A/S „Latvenergo”, kurš nodarbojas ar elektroenerģijas ražošanu. Pēc apgrozījuma tas ar LVL 570,3 miljoniem ir arī lielākais Latvijā, lai gan peļņas ziņā tas atpaliek no tādiem uzņēmumiem, kā SIA „Rimi Latvia” (LVL 14,4 miljoni), A/S „Latvijas gāze” (LVL 18,1 miljoni), vai SIA „Latvijas mobilais telefons” (LVL 58,8 miljoni). Jāatzīmē, ka pēdējais ir arī pelnošākais uzņēmums.

Situācija Rīgas reģionā liecina par vairumā pasaules ekonomiski attīstīto valstu tendenci, ka lielu metropoļu, it īpaši valstu galvaspilsētu, ekonomiskais profils veidojas pārsvarā no dažādām pakalpojumu nozarēm. Visbiežāk tās ir tirdzniecības, loģistikas, telekomunikāciju un banku un finanšu sektora nozares. Taču tas nenozīmē, ka visas attiecīgo nozaru uzņēmējdarbības vietas teritoriālā ziņā tiešām atrodas konkrētajās pilsētās. Tā, piemēram, A/S „Latvenergo” elektroenerģijas ražošanas jaudas tikai daļēji izvietotas Rīgā vai RPR (TEC-1, TEC-2, Rīgas un Ķeguma HES). Savukārt Pļaviņu HES atrodas ārpus RPR robežām. Tas pats sakāms par vairumu pārējo apskatāmajā tabulā minētajiem uzņēmumiem. Tas nozīmē, ka virkne RPR uzņēmumu, formāli reģistrējot zināmu uzņēmējdarbības apjomu (apgrozījumu, peļņu u.c.) RPR teritorijā, faktiski šo apjomu reģionā realizē tikai daļēji. Pār uzņēmējdarbības aktivitātēm tiem piederošajās struktūrvienībās citos reģionos, tie veic kontroles un vadības funkcijas. Tādēļ šādi uzņēmumi uzskatāmi par stratēģiski nozīmīgiem visas valsts mērogā vai pat starptautiski.

⁴http://en.wikipedia.org/wiki/Small_and_medium_enterprises

⁵http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/european_business/special_topics/small_medium_sized_enterprises_SM
Es

Lielākie Rīgas reģiona uzņēmumi (izvietoti Rīgā)

	Nosaukums	Apgrozījums, LVL tūkst.	Peļņa / zaudējumi, LVL tūkst.	Nodarbināto skaits, cilv.	Profils
1.	A/S „Latvenergo”	570 348,8	13 000,3	1 380	Elektroenerģijas ražošana
2.	SIA „Rimi Latvia”	464 988,8	14 430,0	5 293	Mazumtirdzniecība
3.	A/S „Elko Grupa”	460 359,5	7 568,9	151	Datoru u.c. vairumtirdzniecība
4.	SIA „Mažeikņu nafta” Tirdzniecības nams”	385 840,1	2 013,1	11	Naftas produktu vairumtirdzniecība
5.	A/S „Latvijas gāze”	351 004,6	18 158,2	1 379	Gāzes sadale
6.	SIA „Latvijas Statoil”	342 123,4	2 150,7	788	Degvielas mazumtirdzniecība
7.	SIA „LDZ Cargo”	250 703,5	9 105,0	2 834	Kravu dzelzceļa transports
8.	A/S „Sadales tīkls”	249 854,7	-2 055,2	3 200	Elektroenerģijas sadale
9.	SIA „Latvijas Mobilais telefons”	185 028,0	58 805,0	542	Telekomunikācijas pakalpojumi
10.	A/S „Severstāļlat”	183 456,0	1 703,7	363	Metālu vairumtirdzniecība

Avots: Lursoft datu bāze

RPR arvien plašāku izplatību dažādās jomās iegūst diversifikācija. Diversificētākie parasti ir lielie uzņēmumi. Ražošanas jomā kā piemērs minams Rīgas piena kombināts (RPK) ar plašu produktu klāstu, kuru lielākā daļa tiek pārdoti zem sešiem dažādiem zīmoliem. Taču diversifikācijas līmenis RPK gadījumā nepārsniedz piena pārstrādes nozari. Tāpat RPK praktiski nav attīstīta vertikālā integrācija, pat galvenā izejviela – piens, tiek iepirkti no piegādātājiem, ar kuriem saimnieciskās attiecības vairumā gadījumu ir uz līgumu pamata.

Citās jomās diversifikācijas līmenis ir plašāks. Tā, loģistikas pakalpojumi vienas un tās pašas kompānijas ietvaros ir saistīti ar noliktavu saimniecību, transporta pakalpojumiem un tirdzniecību. Kā tipisku piemēru var minēt loģistikas centru *Reaton*, kurš piedāvā noliktavu pakalpojumus (preču pieņemšana, atbildīgā glabāšana, pasūtījumu komplektēšana, preču izsniegšana u.c.), kā arī preču piegādi citur Latvijā. Uzņēmumam pieder arī virkne vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības veikalu Rīgas reģionā un citur Latvijā, kā arī pārstāvniecības ārpus Latvijas.

Rūpniecība

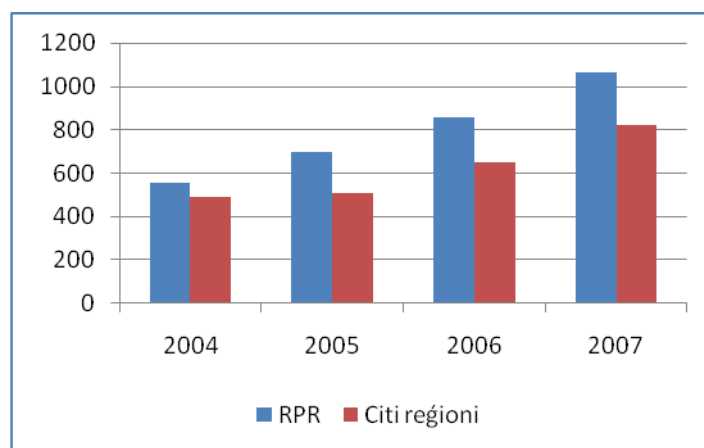
Rīgas reģionā 2008.gadā ražoja vairāk kā 60% valsts rūpnieciskās produkcijas. Aptuveni 80% reģiona rūpniecības jaudas atrodas Rīgas pilsētā. Rūpnieciskā ražošanā dominē darbietilpīgas nozares un nozares, kas apstrādā vietējās izejvielas - pārtikas produktu un dzērienu ražošana,

kokapstrāde, kā arī tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana, ķīmiskā rūpniecība, izdevējdarbība. Gandrīz visas minētās nozares raksturo industrializācijas perioda tautsaimniecības struktūru, kur tiek radīti produkti ar salīdzinoši zemu pievienoto vērtību. Samērā augsts ir enerģētikas īpatsvars (elektroenerģija, gāze, ūdens) un ir vērojams šīs nozares lomas pieaugums.

Vairāku pēdējo gadu laikā RPR apstrādes rūpniecības dati bijuši samērā stabili, bet efektivitātes rādītāji pat uzlabojušies (3.8.attēls). Šajā ilustrācijā attēlota darba produktivitātes dinamika pēc pievienotās vērtības uz vienu strādājošo RPR un pārējos Latvijas reģionos.

3.8. attēls

Darba produktivitāte (LVL, cilv.)

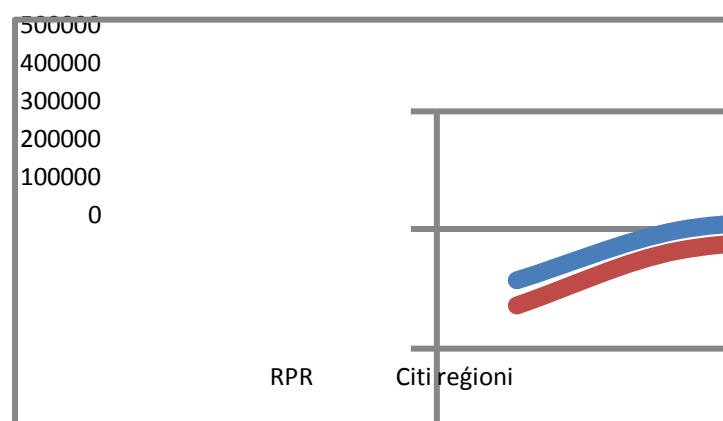

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Darba produktivitāte laika posmā no 2004.-2007.gadam palielinājusies gan RPR, gan arī pārējos Latvijas reģionos, turklāt RPR tā gandrīz divkāršojusies. Taču jāņem vērā, ka pievienotās vērtības rādītājs šajos aprēķinos ņemts faktiskajās cenās, tātad, tajā atspoguļojas arī augstais inflācijas temps, kas bija vērojams lielākajā apskatāmā laika posma daļā. Analizējot datus pa ceturkšņiem, tai skaitā ekonomiskās krīzes laika posmā, aina vērojama nedaudz atšķirīga. 2008.gada pavasarī rūpniecības produkcijas izlaide krasi samazinājās kā RPR, tāpat arī pārējos Latvijas reģionos. Lai gan RPR rūpniecības apjomi nesamazinājās tik strauji kā citur, RPR šis kritums bija nedaudz dziļāks (3.9.attēls).

3.9. attēls

Produkcijas izlaide (LVL, tūkst.)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Arī stabilizācijas pazīmes citos reģionos ir nedaudz krasāk iezīmējušas, nekā RPR, kur svārstību diapazons arī ir plašāks. Ja pirms krīzes rūpniecības produkcijas izlaide apjoma ziņā RPR bija lielāka, nekā pārējos reģionos kopā ņemot, tad krīzes rezultātā šī attiecība izmainījās uz pretējo. Tas daļēji izskaidrojams ar to, ka ārpus RPR rūpniecības struktūrā vairāk dominē tradicionālās nozares, kā pārtikas pārstrāde u.c., kuras ir mazāk pakļautas ekonomiskās konjunktūras svārstībām.

Inovātīvās ražošanas nozares

Inovātīvo ražošanas nozaru vidū relatīvi strauji attīstās informācijas tehnoloģiju nozare, elektroierīču ražošana un farmācija. Šīs nozares piesaista kapitālu, tajās attīstās mazie un vidējie uzņēmumi. Reģiona samērā bagātais IT nozaru attīstības potenciāls joprojām netiek pietiekami izmantots. Rīgas reģions ir pionieris ciešākas sasaistes veidošanā starp pētniecību un ražošanu. Reģionā darbojas vairākas specializētās biznesa atbalsta teritorijas biznesa parki un inkubatori. Tomēr uz augstajām tehnoloģijām un inovācijām orientētas ražošanas īpatsvars pašreiz nav pietiekams, lai prognozētu strauju augsto tehnoloģiju/inovātīvo ražotņu īpatsvara strauju pieaugumu reģiona tautsaimniecībā tuvākajos gados.

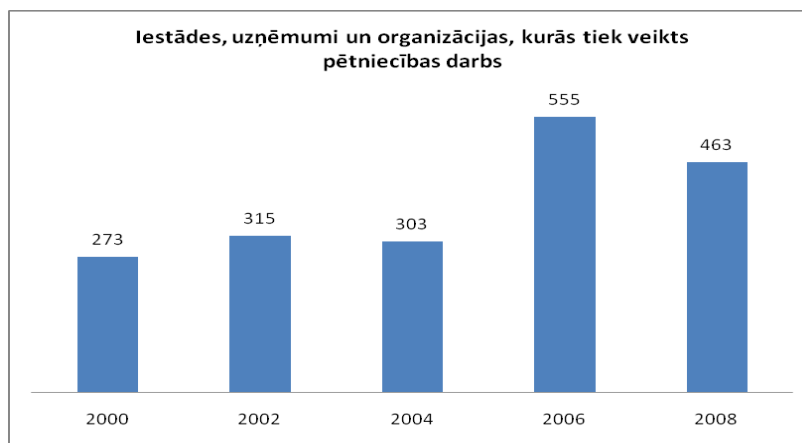
3.10. attēls

Kopējie izdevumi inovācijām (milj., LVL)

	P&A izstrādes uzņēmumā			P&A pasūtīšana citos uzņēmumos			Mašīnu un iekārtu iegāde			Ārējo zināšanu iegāde		
	2004	2006	2008	2004	2006	2008	2004	2006	2008	2004	2006	2008
Apstrādes rūpniecība	3,4	3,4	5,7	1,5	3,8	3,8	31,2	39,7	158,1	2,1	1,8	0,3
Pakalpojumi	1,1	1,3	5,8	1,9	8,2	1,4	27,4	23,5	17,2	7,5	1,2	2,1

Kopējie izdevumi inovācijām 2008.gadā – 84 % apstrādes rūpniecībā, 16 % pakalpojumu nozarēs. Uzņēmumu kopējo izdevumu inovācijām dati laika posmā no 2004.-2008.gadam liecina par izdevumu inovācijām pieaugumu, īpaši apstrādes rūpniecības nozarēs (3.10.attēls). Visstraujākais pieaugums vērojams tieši mašīnu un iekārtu iegādē apstrādes rūpniecības nozarēs, kas laika posmā no 2006.-2008.gadam palielinājies aptuveni četras reizes.

3.11. attēls

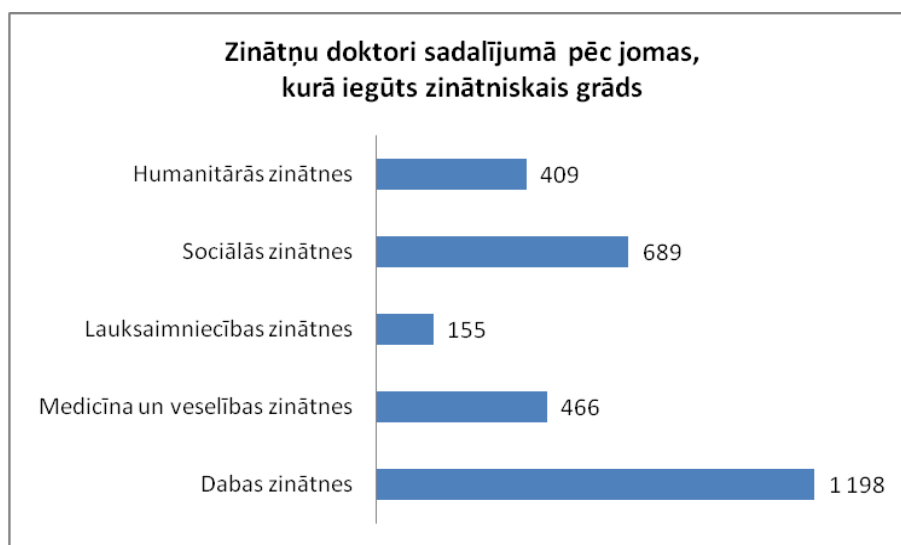
Avots: Centrālā statistikas pārvalde⁶

⁶ Dati par Latviju kopumā, jo reģionālā griezumā CSP datu bāzēs tie nav pieejami

Atšķirīga situācija ir pakalpojumu jomā, kur izdevumiem inovācijām ir tendence samazināties, pieaugums vērojams vienīgi pētniecības un attīstības (P&A) izstrādnes uzņēmumos. Šo rādītāju ietekmē arī iestāžu, uzņēmumu un organizāciju skaits, kurās tiek veikts pētniecības darbs (3.11.attēls). Laika posmā no 2000.-2006.gadam šādu iestāžu skaitam bija tendence palielināties.

Inovatīvās ražošanas nozaru attīstības priekšnoteikums ir augsti kvalificētu speciālistu pieejamība. Analizējot zinātņu doktoru sadalījumu pēc jomas, kurā tiek iegūts zinātniskais grāds, dominē dabas zinātņu speciālisti, seko sociālo zinātņu speciālisti (3.12.attēls). Skaitliski vismazāk augsti kvalificētu speciālistu tiek sagatavoti lauksaimniecības zinātnēs.

3.12. attēls

Avots: Centrālā statistikas pārvalde⁷

Uzmanību piesaista Rīgas reģiona Ekonomikas profila izstrādes ietvaros veiktās uzņēmēju aptaujas „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un problēmas turpmākajā izaugsmē” (sīkāka informācija sadaļā 3.2. „Šķēršļi un iespējas uzņēmējdarbības jautājumu risināšanā”) rezultāti par uzņēmumu izdevumu īpatsvaru attīstības nodrošināšanai. Gandrīz trešdaļa aptaujāto uzņēmumu attīstībai izmanto tikai līdz 5% no kopējiem izdevumiem. Vēl nedaudz vairāk par trešdaļu uzņēmumu tērē attīstībai 5%-10% no savām kopējām izmaksām. Tas nozīmē, ka uzņēmumi savā darbībā biežāk paļaujas uz ārvalstu partneru pieredzi un iniciatīvu jaunu produktu apgūšanā, nekā mēģina paši veikt nepieciešamās izstrādes. Tāpat, 30% aptaujāto uzņēmumu pētniecību neveic vispār, bet 61% tai ziedo tikai 1%-5% savu izmaksu. Līdz ar to vairumam aptaujāto uzņēmumu nav arī nekādu izstrādātu vai patentētu produktu.

Kā viens no galvenajiem iemesliem vājajai aptaujāto uzņēmumu inovatīvai darbībai parasti tiek minēta finanšu nepietiekamība. Pat darbinieku izglītības līmenis uz minētā faktora fona nešķiet īpaši nozīmīgs. Saprotams arī, ka finanšu trūkuma apstākļos nav iespējams noālgot arī pietiekami kvalificētus speciālistus, kas veiktu nepieciešamos izpētes un citus ar jaunu produktu radīšanu saistītus darbus.

⁷ Dati par Latviju kopumā, jo reģionālā griezumā CSP datu bāzēs tie nav pieejami

Būvniecība

RPR būvniecības izaugsme pēdējos gados bijusi ļoti strauja. Pēc pievienotās vērtības rādītāja tās pieaugums bijis 3,8 reizes – no LVL 156,2 miljoniem 2004.gadā, līdz LVL 601,5 miljoniem 2007.gadā. Taču šo pieaugumu lielā mērā ietekmējis celtniecībā nodarbināto darba algas pieaugums no LVL 67,4 miljoniem līdz LVL 250,6 miljoniem šajā pat laika posmā. Arī šis pieaugums bija tuvs pievienotās vērtības pieaugumam – apmēram 3,7 reizes.

Tai pat laikā jāatzīmē, ka šajā laika posmā celtniecībā nodarbināto skaits ir pieaudzis lēnāk – apmēram 3,5 reizes. No vienas puses, tas liecina par darba produktivitātes palielināšanos nozarē. Taču, ņemot vērā ievērojamas celtniecības gala produkcijas daļas, nekustamo īpašumu, nepilnīgo izmantošanu iedzīvotāju maksātspējas dēļ krīzes situācijā, nozares darbības efektivitāte kopumā vērtējama kā visai problemātiska.

Pakalpojumi

Pakalpojumu sfēra attīstījās ļoti dinamiski līdz 2008.gadam. Tirgus mehānismu ietekmē tajā notika strukturālas pārmaiņas, piemēram, nekustamo īpašumu tirgus u.c. attīstība. Rīgas reģions apkalpo 80-90% finansu, mārketinga, konsultāciju, apdrošināšanas sektora, reklāmas u.c. darījumu jomas pakalpojumu, kā arī augstākā līmeņa sadzīves pakalpojumu tirgus. Tajā atrodas visas lielākās bankas, biržas, apdrošināšanas sabiedrības u.c. finansu darījumu iestādes, kas veic starptautiskus darījumus. Biznesa pakalpojumu un augstākā līmeņa sadzīves pakalpojumu piedāvājumā Rīgas reģionam nacionālā līmenī nav līdzvērtīgu konkurentu.

Bankas un finanšu sektors

Finanšu sektors kopumā ietver bankas, krājaizdevu sabiedrības, apdrošināšanas sabiedrības un apdrošināšanas starpniekus, finanšu instrumentu tirgus dalībniekus un privāto pensiju fondus. Noteicošo lomu šajā sektorā spēlē bankas.

Banku sektors Latvijas tautsaimniecībā ieņem daudz nozīmīgāku vietu, nekā pārējās divās Baltijas kaimiņvalstīs. Lielākā daļa no tām apvienojušās Komercbanku asociācijā – kopskaitā 29 bankas, ieskaitot ārvalstu banku filiāles, kas atrodas RPR teritorijā.

Vislielākais banku skaits bija Latvijas neatkarības atjaunošanas pirmajos gados, kad 1993.gadā banku skaits sasniedza 61. Šis skaits ievērojami saruka pēc banku un finanšu krīzes 20.gs. nogalē. 2000.gadā Latvijā bija tikai 22 bankas. Taču, ekonomikai attīstoties, to skaits atkal palielinājās, vairākām no tām pārtopot par ārvalstu banku filiālēm un šobrīd sasniedzot gandrīz 30 bankas.

Banku sektorā ir sasniegts augsts tehnoloģiskais līmenis – ieviesta attālinātā finanšu operāciju veikšana internetā, naudas automātu tīkls, maksājumu kartes utt. Tomēr nodarbināto skaits arī ir audzis – no nedaudz vairāk par 7 tūkstošiem nodarbināto 1999.gadā līdz pat 14 tūkstošiem darbinieku 2008.gadā.⁸

---

⁸<http://www.bankasoc.lv/lka/statistika/ratios/index2.php>

Strauji pieaug internetbanku lietotāju skaits - ja deviņdesmito gadu beigās to skaits bija neievērojams, tad 2007.gada vidū lietotāju skaits bija sasniedzis jau 963 000⁹. Šobrīd attālināto norēķinu lietotāju skaits jau tuvojas 2 miljoniem.

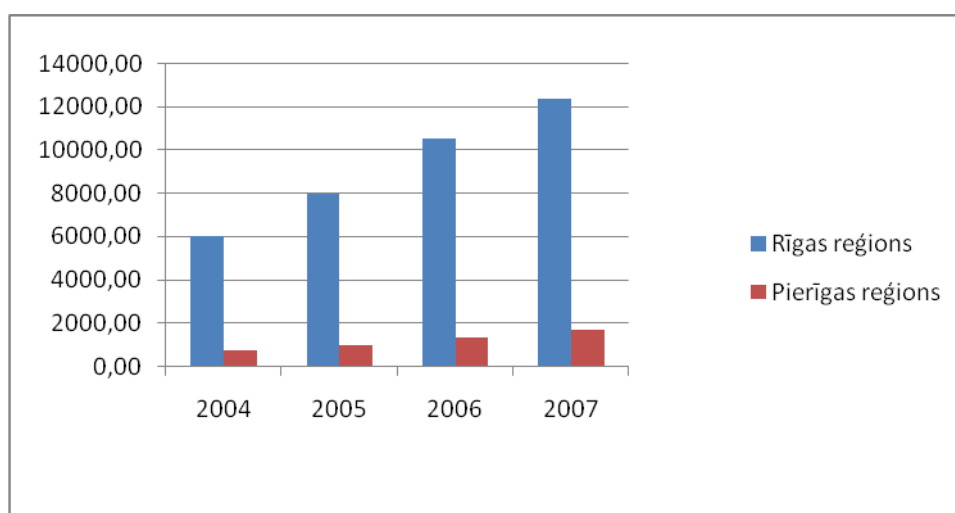
Banku darbību Latvijā regulē Latvijas banka, kas atrodas Rīgā. Uzraudzības funkcijas pār komercbanku darbību veic Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK), kuras atrašanās vieta arī ir Rīga.

Tirdzniecība

RPR tirdzniecības dinamiku raksturo tirdzniecības apgrozījums Rīgā un Pierīgā (3.13.attēls).

3.13. attēls

Rīgas un Pierīgas reģionu tirdzniecības apgrozījums (LVL, miljoni)¹⁰

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Rīgas reģionā tirdzniecības apjoms četros pirmskrīzes gados, par kuriem ir pieejami statistikas dati, ir pieaudzis ļoti strauji. Taču, kā jau tika augstāk atzīmēts, tirdzniecības apgrozījuma rādītājus būtiski ietekmēja inflācija. Daudz mazākā mērā tirdzniecības apjoma izaugsme vērojama Pierīgas reģionā.

Tirdzniecības sfēru raksturo arī tajā strādājošo skaits, kas ir palielinājies apskatāmajā laika posmā daudz mērenākā tempā nekā augstāk apskatītie tirdzniecības apjoma rādītāji (3.14.attēls). Tas netieši apstiprina jau minēto, ka nozares rādītājus naudas izteiksmē daudz lielākā mērā ietekmējusi inflācija, nekā reālā nozares attīstība.

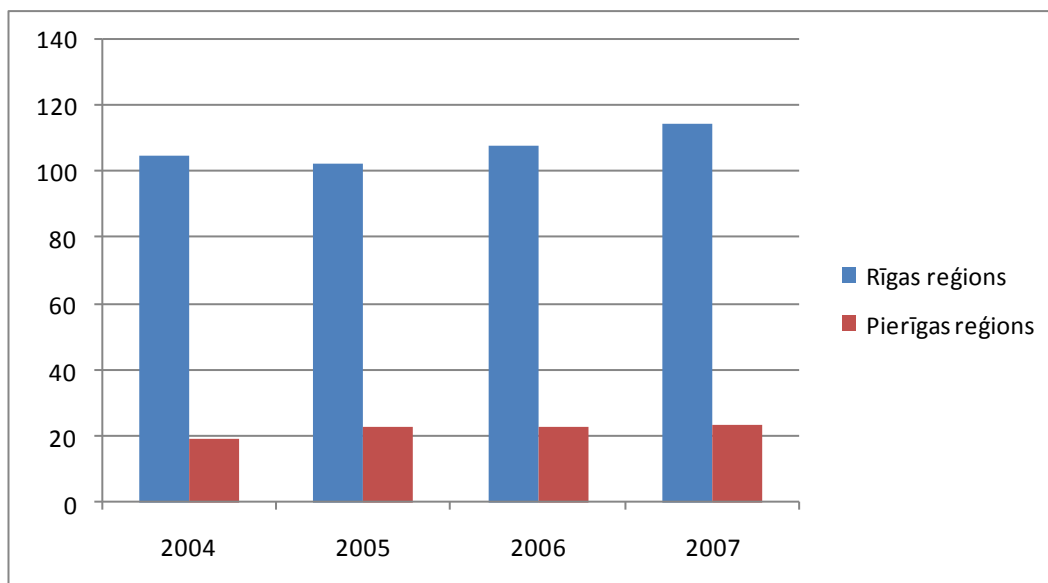
Jāatzīmē, ka tirdzniecība acīmredzami ir viens no lielākajiem RPR darba devējiem ar apmēram 130 tūkstošiem nodarbināto pirms krīzes. Jādomā, ka nodarbināto skaits ekonomiskās krīzes rezultātā būs samazinājies. Relatīvi to veicina arī preču un pakalpojumu standartizācija, IKT tehnoloģiju pielietošanas paplašināšana u.c. procesi.

⁹ Latvijas interneta asociācijas pētījums

¹⁰ Tirdzniecības apjoms ietver vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu, sadzīves aparatūras un iekārtu remontu

Strādājošo skaits Rīgas un Pierīgas reģionos (tūkst. cilvē.)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Viesnīcas un tūrisms

Pēc tūrisma un atpūtas mītņu skaita RPR līdera pozīcijas pieder Rīgas pilsētai. Tajā mītņu skaits 2008.gadā sasniedza 118, pret 84 mītnēm 2005.gadā. Savukārt Jūrmala no Rīgas pilsētas ievērojami atpaliek ar 42 viesnīcām un citām mītnēm 2008.gadā. Arī pieaugums trijos apskatāmajos gados nav bijis ievērojams – tikai 6 viesnīcas.

Bijušā Rīgas rajona teritorija tūrisma un atpūtas mītņu ziņā tikai nedaudz atpaliek no Jūrmalas pilsētas. Tā, ja Rīgas rajonā 2005.gadā bija 33 viesnīcas un citas mītnes, tad 2008.gadā to skaits sasniedza 38.

Līdzīgas tendences vērojamas arī vietu skaita ziņā. Tā, arī pēc šī rādītāja līdera pozīcijas ir Rīga ar 12,7 tūkstošiem vietu 2008.gada beigās. Salīdzinot ar 2005.gada beigām vietu pieaugums sastādīja ap 38%. Savukārt Jūrmalā šajā pat laika posmā vietu skaits bija samazinājies par apmēram 8% - no 3710 vietām 2005.gadā, līdz 2433 vietām 2008.gada beigās. Kā viens no faktoriem šādai tendencei varētu būt Jūrmalas tuvums Rīgai. Tādēļ daudzi tūristi dod priekšroku Rīgai kā uzturēšanās vietai, uz Jūrmalu izbraucot tikai īslaicīgai atpūtai vai izklaidei. Līdzīga aina vērojama arī apskatot vietu skaitu Rīgas rajonā. Arī šeit tūrisma un naktsmītņu skaits 2005.-2008.gadu laikā ir samazinājies par 12% - no 1876 vietām 2005.gadā līdz 1673 vietām 2008.gadā.

Apskatot statistiku par apkalpotajām personām šajā laika posmā redzams, ka to skaits visās trijās apskatāmajās teritoriālajās vienībās ir turpinājis palielināties. Tā, Rīgas pilsētā tas ir pieaudzis par 31%, nedaudz lēnāk, nekā vietu skaits (38%). Savukārt, Jūrmalā un Rīgas rajonā apkalpoto personu skaits pieaudzis par attiecīgi 12% un 40%.

No apskatītajām tendencēm var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, Rīgā 2005.-2008.gadu laikā samērā strauji ir pieaudzis gan tūrisma mītņu skaits, gan arī vietas tajās. Taču, apkalpoto personu skaita pieaugums ir bijis nedaudz pieticīgāks. Tas nozīmē, ka tūrisma infrastruktūras

atdeve ir nosacīti samazinājusies. Tāpat kritusies ir ar to saistītā investīciju atdeve. No tā gan neizriet, ka tādēļ būtu pasliktinājies nozares finanšu stāvoklis, jo tūrisma mītņu sniegto pakalpojumu cenas turpināja saglabāties augstā līmenī un pat pieaugt. Netieši par to liecina statistikas dati par pakalpojumu cenas un kvalitātes savstarpējās atbilstības novērtējumiem Latvijā kopumā. Tā, ja 2005.gadā ar atbildi „labi” to bija novērtējuši 57,8% aptaujāto apmeklētāju, tas 2008.gadā šādu novērtējumu sniedza tikai 46,2% aptaujāto viesu. Savukārt, atbildi „slikti” bija devuši, attiecīgi, 4,8% un 11% aptaujāto.

Savukārt Jūrmalā un Rīgas rajonā apskatāmajā laika posmā bija vērojama pretēja tendence. Proti, tūrisma mītņu un vietu skaita samazināšanās, tajā pat laikā pieaugot apmeklējumu skaitam. Vērtējot šādas tendences svarīgi ir ņemt vērā dažas īpatnības, kas atšķir viesnīcas un citas tūrisma mītnes un to apmeklētību lielā pilsētā no mazāka mēroga pilsētām vai laukiem. Viena no tādām īpatnībām ir apskates un izklaides vietas šo mītņu tuvumā. Ja lielākās pilsētās šādi objekti parasti ir vairumā, tad ārpus tām izvēle ir ierobežotāka. Līdz ar to ārpus lielām pilsētām iespēja izdzīvot ir mazākam mītņu skaitam ar augstu servisa kvalitāti.

Jūrmalas pilsētā tūrisma mītņu un arī apmeklējumu skaita samazināšanās lielā mērā izskaidrojama ar uzņēmējdarbības orientāciju apskatāmajā laika posmā uz privātā nekustamā īpašuma attīstību – individuālajām dzīvojamām mājām. Taču sakarā ar ekonomiskās krīzes saasināšanos un individuālā būvniecības buma apsīkšanu, sagaidāms interese pieaugums arī tūrismam, līdz ar to arī attiecīgas infrastruktūras attīstība.

3.1.3. Produkcijas pievienotā vērtība

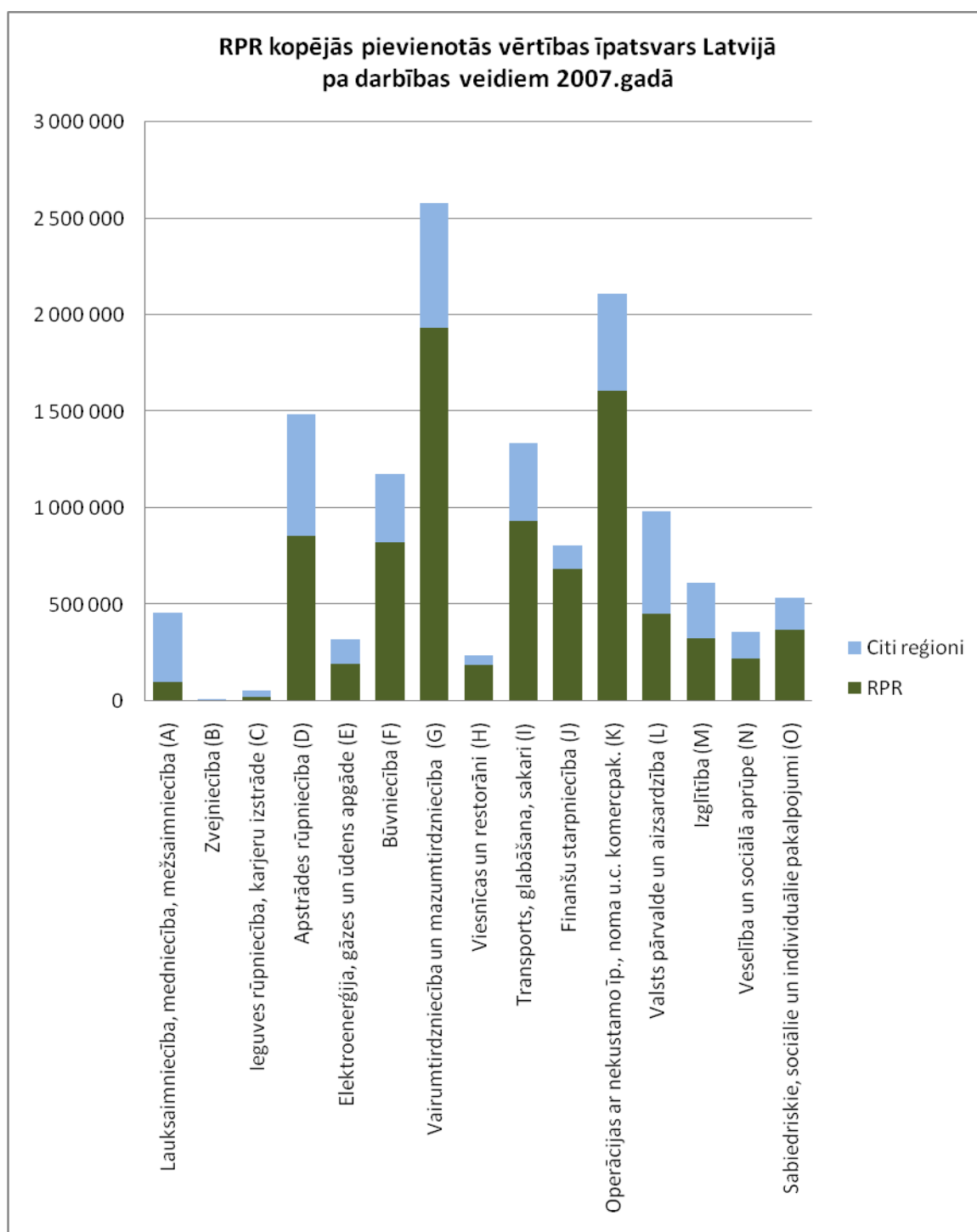
Rīgas plānošanas reģiona kopējās pievienotās vērtības īpatsvars Latvijā sastāda gandrīz 67 % (3.15.attēls). Atsevišķās nozarēs šis īpatsvars ir virs 70 % (būvniecība, tirdzniecība, viesnīcu un restorānu pakalpojumi, transports un loģistika, operācijas ar nekustamo īpašumu), kas liecina par šo darbības veidu koncentrēšanos reģionā (3.16.attēls), galvenokārt uz Rīgas un Pierīgas rēķina. Finanšu starpniecības jomā (banku un finanšu sektors) Rīgas reģiona īpatsvars sasniedz pat 85 %. Šajās jomās Rīgas reģions uzskatāms, par galveno spēlētāju visas Latvijas mērogā un situācija reģionā raksturo arī situāciju valstī kopumā.

3.15. attēls

Reģionu kopējās pievienotās vērtības īpatsvars Latvijā (faktiskajās cenās, %)

	2003	2005	2007
LATVIJA	100	100	100
Rīgas reģions	56,1	57,3	54,4
Pierīgas reģions	10,1	11,1	12,3
Vidzemes reģions	6,4	6,2	6,7
Kurzemes reģions	11,9	10,7	10,3
Zemgales reģions	7,2	7,0	8,0
Latgales reģions	8,3	7,6	8,2

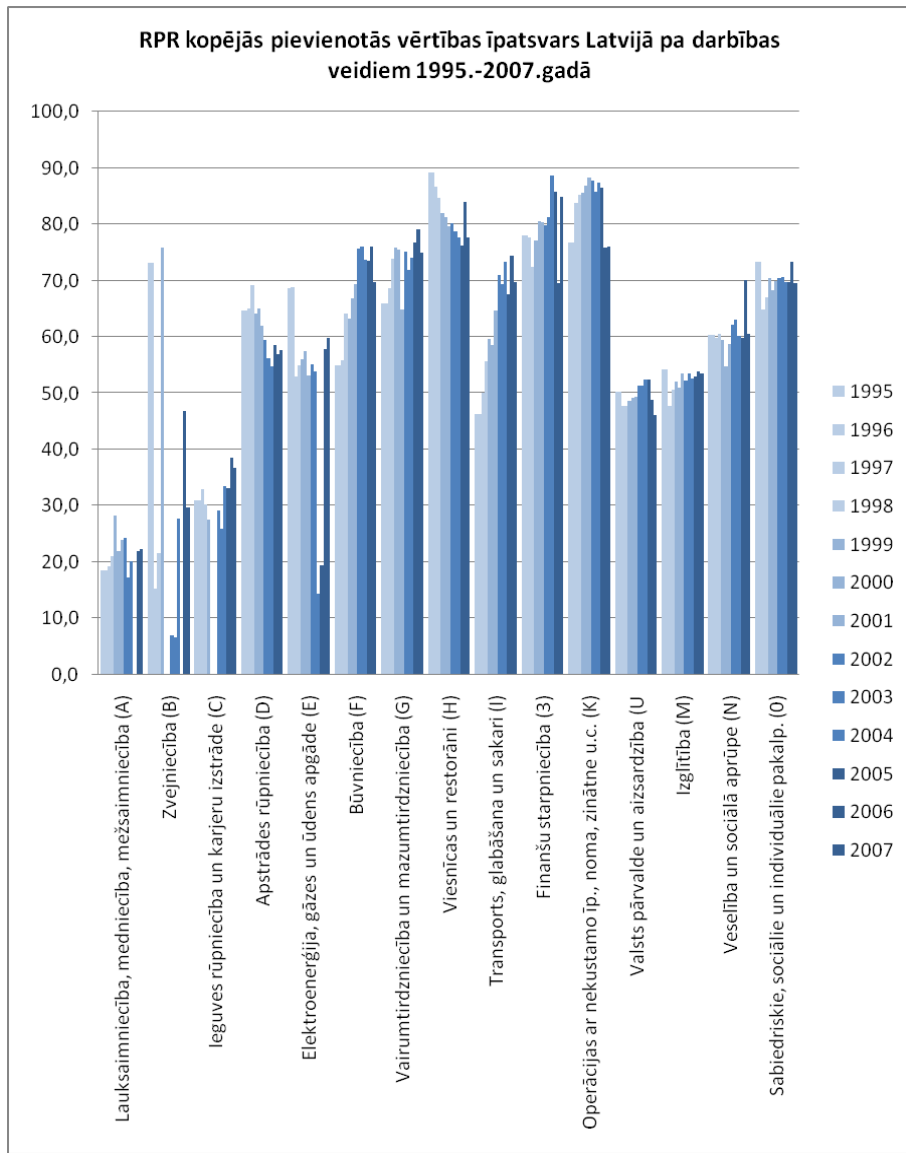
Avots: Centrālā statistikas pārvalde

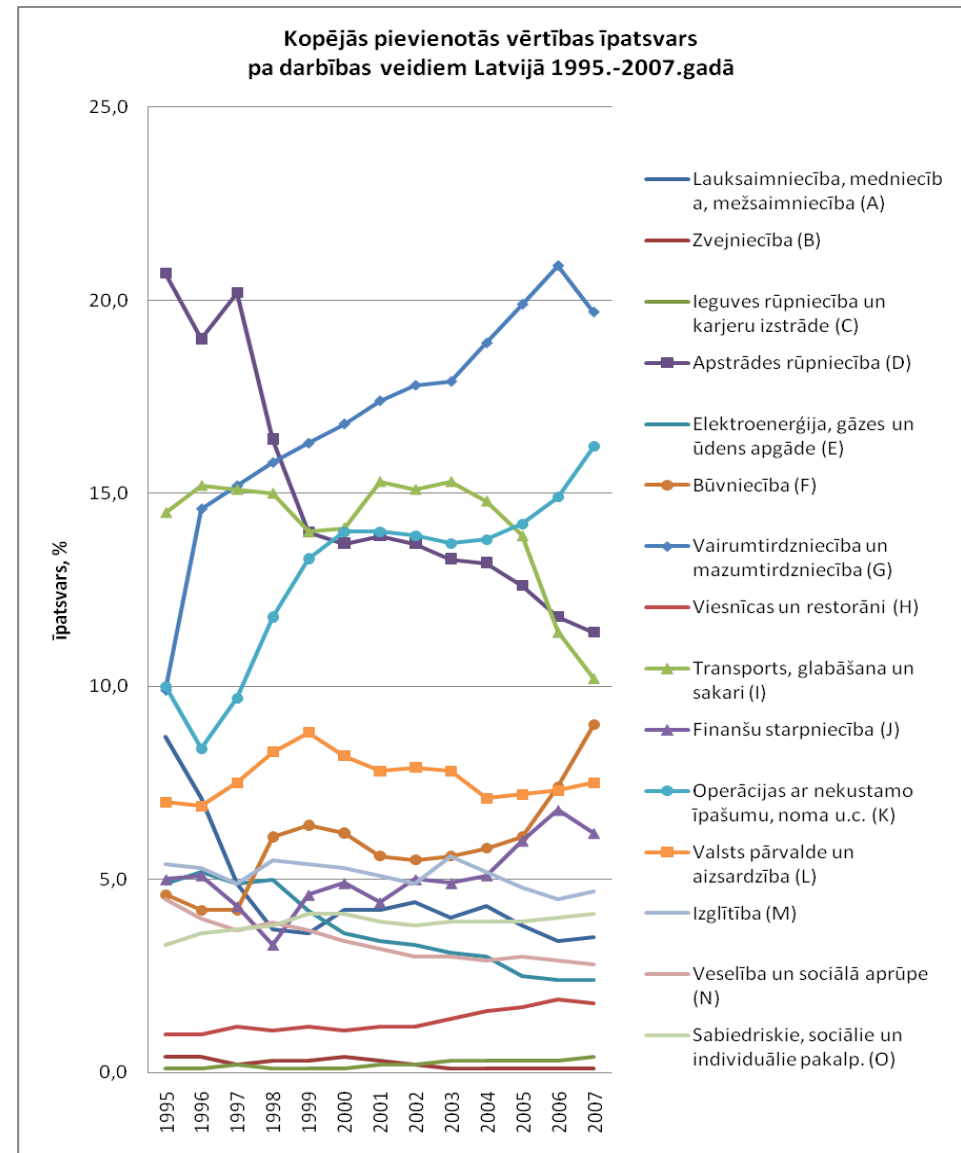
Avots: Centrālā statistikas pārvalde (pēc NACE 1.1.red)

Analizējot Rīgas reģiona kopējās pievienotās vērtības īpatsvara Latvijā dinamiku pa nozarēm laika posmā no 1995.-2007.gadam (3.17.attēls), redzams, ka straujāko kāpumu pieredzējušas būvniecības, transporta, glabāšanas un sakaru nozares – šajā laika periodā vērojams nozares īpatsvara pieaugums pat par 25 %. Straujākais kritums zivsaimniecības, apstrādes rūpniecības un viesnīcu un restorānu nozarēs. Salīdzinoši vismazākais Rīgas reģiona īpatsvars tradicionāli vērojams lauksaimniecības un ieguves rūpniecības nozarēs sastādot ap 20 – 30 % no kopējās pievienotās vērtības īpatsvara Latvijā; valsts pārvaldē, izglītībā un veselības aprūpē 50 – 55 %.

3.17.attēls

3.18.attēls

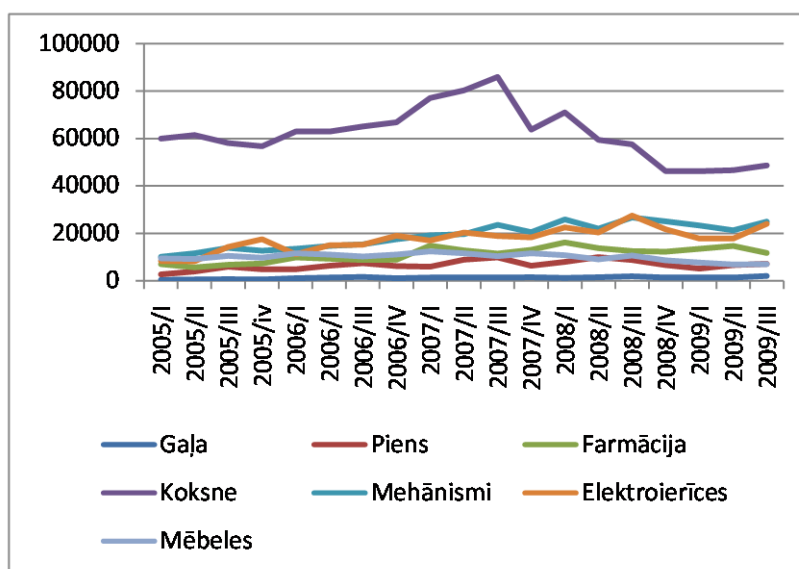
Kopš 1995.gada Latvijā kopumā dominējušas 4 nozares, kas līdz pat mūsdienām katra veidojušas 10 – 20 % no kopējās pievienotās vērtības Latvijas tautsaimniecībā – tirdzniecība, operācijas ar nekustamo īpašumu u.c. komercdarbība, apstrādes rūpniecība, kā arī transports, glabāšana un sakari (3.18.attēls). Šajās nozarēs Rīgas reģiona piensums ir ap 70 %, kas norāda uz reģiona ietekmi un nozīmi šo jomu attīstībā. Sākot ar 2005.gadu ievērojamu lomu spēlē arī būvniecības nozare, kuras īpatsvara pieaugums likumsakarīgi ir proporcionāla operāciju ar nekustamo īpašumu pieaugumam. Tradicionāli ap 7 % sastāda valsts pārvaldes un aizsardzības īpatsvars. Ar stabilu, bet salīdzinoši zemu īpatsvaru (2 – 5 %) izceļas viesnīcu un restorānu, veselības un sociālās aprūpes, kā arī sabiedriskie un sociālie pakalpojumi.

3.1.4. Eksportspējas potenciāls

Pēdējo piecu gadu laikā rūpniecības eksporta potenciālā vērojamas zināmas izmaiņas. Lielākais eksporta apjoms Latvijā¹¹ gan pirms, gan krīzes laikā bijis koksnei (3.19.attēls).

3.19. attēls

Latvijas rūpniecības eksports (LVL, tūkst.)

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

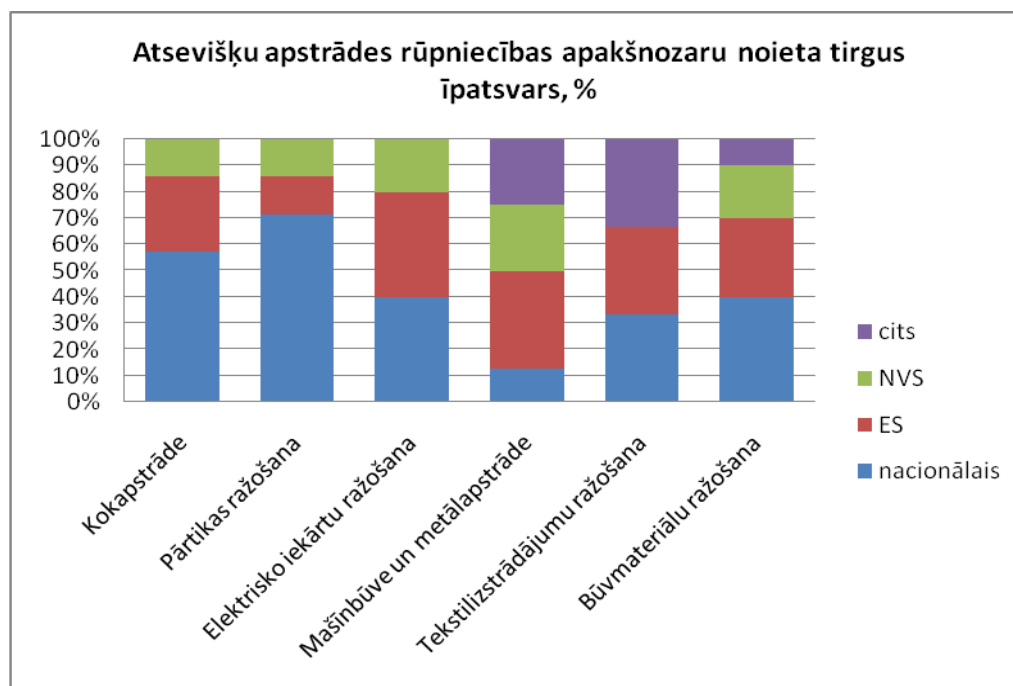
Taču, mainoties ekonomiskajai situācijai, tieši koksnes eksports izrādījies jūtīgākais produkcijas veids - no sava augstākā eksporta apjoma punkta 2007.g. III ceturksnī līdz zemākajam punktam 2008.gada IV ceturksnī šis rādītājs samazinājās gandrīz uz pusi. Turpretī mašīnu un mehānismu eksporta apjoms krīzes periodā kritās tikai par 18%. Arī elektroierīču eksports šajā laika posmā samazinājies par 37,3%, taču 2009.gada beigās lielāko šī krituma daļu jau bija kompensējis ar strauju pieaugumu. Tātad neskatoties uz salīdzinoši nelielu eksporta apjomu, tehnoloģiski sarežģītākās Latvijas nozares uzrāda stabilāku pieaugumu, kā arī ir noturīgākas pret ārējo tirgu svārstībām. Šīs rūpniecības nozares uzskatāmas par eksportspējīgākajām un svarīgākajām, nodrošinot nākotnes izaugsmes resursus Latvijā un Rīgas reģionā. Lielākā šo nozaru eksporta daļa ir saistīta ar ES valstu tirgiem.

¹¹Latvijas CSP ārējās tirdzniecības datus pa reģioniem neapkopo

Augstu vērtējams arī tūrisma, specializētā tūrisma un radošo industriju potenciāls – pēdējos gados vērojama tendence aktīvās atpūtas, SPA, kūrortu un medicīnas pakalpojumu eksporta pieaugumam. Arī Rīgas reģiona uzņēmumu aptaujas¹² rezultāti parāda ievērojamu eksporta īpatsvaru veselības aprūpē, kas lauž stereotipiskos priekšstatus par šīs nozares vājo eksportspēju. Lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu savu produkciju realizē vietējā tirgū. Apmēram trešdaļa uzņēmumu eksportē savu produkciju uz ES tirgiem, mazāk par piektdaļu uz NVS valstīm.

Tradicionāla eksportējošā nozare ir apstrādes rūpniecība (3.20.attēls). Starp apstrādes rūpniecības apakšnozarēm nepārsteidz mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības ievērojamais eksporta potenciāls – tuvu pie 90% eksporta no ražošanas apjoma. Turklāt lielākā šīs nozares eksporta daļa ir saistīta ar ES valstu tirgiem. Vairāk par 60% savas produkcijas apjoma eksportē arī tekstilizstrādājumu nozare un arī šajā gadījumā ievērojams noieta tirgus ir ES valstis.

3.20. attēls

Avots: Uzņēmumu aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un galvenās problēmas to izaugsme”

No apstrādes rūpniecības būtiski neatpaliek arī tūrisms un viesnīcu industrija, kā arī radošās industrijas – māksla, izklaide u.c.

Nedaudz pārsteidz vājais eksporta līmenis profesionālo pakalpojumu jomā, tai skaitā arī zinātniski tehniskajā darbībā. Tas liecina, par vājo šīs jomas starptautisko integrāciju, kā arī daudzkārt izskanējušo tēzi, ka šajā sfērā nepieciešamas radikālas strukturālās reformas. Par vienu no šīs problēmas risināšanas virzieniem uzskatāma zinātnisko pētījumu un augstākās izglītības (universitāšu) integrācija, jo augstākās izglītības iestādēs starptautiskās sadarbības līmenis parasti ir augstāks.

¹²Uzņēmumu aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un problēmas turpmākajā izaugsme”

Ņemot vērā, ka Latvijas iekšējais tirgus ir neliels, uzņēmumu eksporta struktūrā tik liels iekšējā tirgus īpatsvars uzskatāms par nedaudz neadekvātu un attīstību ierobežojošu. Tirgus izmērs un tā maksāspējīgā pieprasījuma līmenis ir viens no galvenajiem attīstības faktoriem jebkuram uzņēmumam. Tādēļ MVU un pat mikro uzņēmumu produkcijas apjomā eksporta daļas pieaugums ir būtisks priekšnosacījums uzņēmējdarbības attīstībā Rīgas reģionā.

3.21. attēls

Lielākie Rīgas reģiona uzņēmumi eksportētāji 2008.gadā

Nosaukums*	Administratīvā teritorija	Profils
'AIR BALTIC CORPORATION' AS	Mārupes novads	Gaisa transports
'AUTO GROUP BALTIC' SIA	Rīga	Automobiļu un motociklu tirdzniecība
'BOLDERAJA LTD' SIA	Rīga	Koksnes izstrādājumu ražošana
'BSL' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'DEIMEX' SIA	Rīga	Automobiļu un motociklu tirdzniecība
'DO IT' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'ELKO GRUPA' AS	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'GAMMA-A' SIA	Rīga	Pārtikas produktu ražošana
'GRINDEKS' AS	Rīga	Farmaceutisko pamatvielu ražošana
'KEMIRA GROWHOW' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'KESKO AGRO LATVIA' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'KNAUF' SIA	Stopiņu novads	Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana
'KRĀSAINIE LĒJUMI' AS	Rīga	Metālu ražošana
'KUUSAKOSKI' SIA	Rīga	Atkritumu savākšana un apstrāde
'LATVIJA STATOIL' SIA	Rīga	Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'LATVIJAS BALZAMS' AS	Rīga	Dzērienu ražošana
'LATVIJAS FINIERIS' AS	Rīga	Koksnes izstrādājumu ražošana
'LG ELECTRONICS LATVIA' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'METSALIITTO LATVIA' SIA	Rīga	Mežsaimniecība un mežizstrāde
'MIKROTĪKLS' SIA	Rīga	Datoru, elektronisko, optisko iekārtu ražošana
'MMD SERVISS' SIA	Rīga	Uzglabāšana un transports
'NELSS' SIA	Rīga	Koksnes izstrādājumu ražošana
'OLAINFARM' AS	Olaines novads	Farmaceutisko pamatvielu ražošana
'PHILIP MORRIS LATVIA' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'RD ELEKTRONIKS' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'RETTENMEIER BALTIC TIMBER' SIA	Inčukalna novads	Koksnes izstrādājumu ražošana
'ROBERT BOSCH' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'ROCHE LATVIJA' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'SAMSUNG ELECTRONICS BALTICS' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'SEVERSTAĻLAT' AS	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'STORA ENSO MEŽS' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'SVEASKOG BALTFOR' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'TAMRO' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus
'VEXOIL BUNKERING' SIA	Rīga	Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus

Avots: Ekonomikas ministrijas dati

*pirmo 50 Latvijas lielāko uzņēmumu eksportētāju grupā esošie uzņēmumi pēc alfabēta

Rīgas reģiona lielāko eksporta uzņēmumu vidū (3.21.attēls) galvenokārt tiek pārstāvēta vairumtirdzniecības joma, kas atbilst reģiona kopējai tautsaimniecības struktūrai, kurā arī galvenokārt dominē tirdzniecība. Lielākie reģiona eksporta uzņēmumi koncentrējas galvaspilsētā Rīgā, atsevišķās pašvaldībās vērojama specializācija (Mārupes novads – gaisa transports, Stopiņu novads – minerālu izstrādājumu ražošana, Olaines novads – farmācija, Inčukalns – koksnis izstrādājumu ražošana).

3.1.5. Uzņēmumu savstarpējās saites

Rīgas reģiona uzņēmumu savstarpējās saites iedalāmas vairākos telpiskos līmeņos – vietējais, nacionālais, Baltijas jūras makro reģions un citi Eiropas reģioni. Baltijas jūras makro reģiona līmenī Rīgas reģiona uzņēmumu ciešākās saimnieciskās saites ir ar Zviedriju, Somiju, Poliju un Vāciju.

Uzņēmumu savstarpējo saišu apzināšana vietējā un nacionālā līmenī tika analizēta izmantojot Rīgas reģiona uzņēmumu aptaujas rezultātus¹³. Uzņēmumu sadarbība ar citiem saistošiem uzņēmumiem, izņemot pamatpakalpojumu sniedzējus (energoresursu nodrošinātāji, atkritumu apsaimniekotāji u.c.) vērtējama labi – gandrīz 80 % aptaujāto uzņēmumu ir sadarbības saites ar citiem uzņēmumiem. Uzņēmējdarbība Rīgas reģionā ir specializējusies samērā augstā līmenī, jo sadarbība ar citiem saistītiem uzņēmumiem spēlē nozīmīgu lomu. Specializācija ir svarīgs priekšnoteikums uzņēmumu tehnoloģiskajai attīstībai un, līdz ar to arī to konkurētspējai. 74 % aptaujāto uzņēmumu svarīgs ražošanas faktors ir izejvielas, kuru avots pārsvarā ir Latvijas iekšējie resursi vai arī iekšējais tirgus. Importētās izejvielas spēlē ievērojami mazāku lomu. Tas vēlreiz apliecina augstāk atzīmēto nepietiekamo uzņēmumu aktivitāti ārējos tirgos, kas atspoguļojas vājajā eksportspējā.

Būtisku lomu uzņēmējdarbības attīstībā spēlē arī Rīgas reģionā atrodami resursi. Tā kā Latvija kopumā un Rīgas reģions tajā skaitā nav bagāts ar plašu resursu klāstu, var secināt, ka resursu faktors daudzos gadījumos ir uzņēmējdarbības perspektīvo attīstību ierobežojošs faktors. Savukārt gadījumos, kad ražošanas procesā izmantojamās izejvielas nepieciešams importēt, tas parasti ir saistīts ar to, ka šīs izejvielas Latvijā nav pieejamas. Izejvielu cena un to kvalitāte arī aptaujāto uzņēmumu skatījumā spēlē savu lomu, taču to nevar uzskatīt par ļoti nozīmīgu. Šāda situācija vērtējama neviennozīmīgi, jo augstas pievienotās vērtības produkcijas ražošana parasti prasa arī kvalitatīvu izejvielu izmantošanu, pat ja tās ir samērā dārgas. Šī situācija izskaidro arī vispārzināmo faktu, ka Latvijas eksportā dominē zemas un vidējas kvalitātes produkcija ar samērā zemu pievienoto vērtību. Tā kā pasaules tirgū ir spēcīga konkurence, tas ir Rīgas reģiona uzņēmumu eksportu ierobežojošs faktors.

Uzņēmējdarbības attīstību nosaka dažādi faktori - tie ir gan uzņēmumu atrašanās vieta, nodrošinājums ar izejvielām, valsts atbalsta veidi un mehānismi, pieejamais finansējums u.c. Galvenie augstāk minēto problēmu risinājuma virzieni ir uzņēmumu ražošanas tehnoloģiskā līmeņa paaugstināšana, standartizācija, inovāciju izplatība, apmācība u.c. Tas nenozīmē, ka šiem uzņēmumiem visas ar produkcijas eksportu veicamās operācijas, jāīsteno patstāvīgi. Šobrīd klasteru un citu līdzīgu uzņēmējdarbības struktūru veidošanās ir vēl nepilnīgi izmantota Rīgas reģiona uzņēmējdarbības attīstības rezerve. Taču eksporta palielināšana, līdz ar iekšējo specializāciju un kooperāciju, ir viena no galvenajām klasteru un citu industriālo

¹³ Uzņēmumu aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un problēmas turpmākajā izaugsmē”

struktūru funkcijām. Tādēļ šādu struktūru attīstība vienlaicīgi ir arī risinājums eksporta apjoma un īpatsvara palielināšanai.

No augstākminētā izriet secinājums, ka par vienu no perspektīvākajiem uzņēmējdarbības attīstības virzieniem kopumā uzskatāma MVU un lielo uzņēmumu darbības kombinācija, jeb kooperācija. Tā iespējama dažādās formās un veidos, piemēram, klasteru veidošanā, kā arī industriālo zonu, tehnisko un tehnoloģisko parku u.c. līdzīgu formējumu veidošanā. Tas nozīmē arī padziļinātu MVU specializāciju, to produktu un pakalpojumu savstarpējo apmaiņu, tādējādi paaugstinot sinerģiju un darbības kopējo efektivitāti.

3.1.6. Reģiona pašvaldību specializācija (pašvaldību prioritārās nozares)

Rīgas reģiona Ekonomikas profila izstrādes ietvaros veiktajā pašvaldību aptaujā tika identificētas reģiona pašvaldību attīstībai nozīmīgākās tautsaimniecības nozares pēdējo 5 gadu laikā (3.22.attēls). Par nozīmīgākajām nozarēm pašvaldību attīstībā šajā laika posmā tiek uzskatītas būvniecība, lauksaimniecība, atsevišķas apstrādes rūpniecības apakšnozares un operācijas ar nekustamo īpašumu – šos darbības virzienus minējušas aptuveni puse no 30 Rīgas reģiona pašvaldībām. Nozīmīgu loma ir arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarēm, kas ir viens no priekšnoteikumiem tūrisma attīstībai reģionā.

3.22. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

3.2. Šķēršļi un iespējas uzņēmējdarbības jautājumu risināšanā

Uzņēmējdarbības attīstības šķēršļu un iespēju identificēšanai tika veikta uzņēmēju aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un problēmas turpmākajā izaugsmē” un pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”.

Aptaujas tika veiktas no 2010.gada februāra līdz aprīlim ar nolūku apzināt Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un galvenās problēmas to turpmākajā izaugsmē un pašvaldību iespējas un ierobežojumus uzņēmējdarbības veicināšanā. Aptaujas mērķis ir balstoties uz uzņēmēju vajadzībām, interesēm un attīstības plāniem uzlabot pašvaldību iespējas uzņēmējdarbības attīstībai un uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai, veidojot kopīgus sadarbības projektus efektīvai finanšu resursu apguvei, veicinot investoru piesaisti pašvaldību un reģionu ekonomikas attīstībai.

Uzņēmēju aptaujas „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un problēmas turpmākajā izaugsmē” anketas tika izsūtītas Rīgas reģiona lielākajiem uzņēmumiem pēc apgrozījuma rādītājiem 2008.gadā, ņemot vērā to faktisko atrašanās vietu konkrētā pašvaldībā – 10 katrā novadā, 30 republikas pilsētās (Rīga un Jūrmala), pavisam 340 uzņēmumiem. Aptaujas ietvaros tika saņemtas atbildes no Rīgas reģiona pašvaldību 72 lielākajiem uzņēmumiem, jeb 21 % no aptaujāto kopskaita. Respondentu vidū ir dažādu jomu, galvenokārt apstrādes rūpniecības, būvniecības, tirdzniecības, lauksaimniecības, mežsaimniecības un izmitināšanas, ēdināšanas pakalpojumu mazie, vidējie un lielie uzņēmumi 19 no 30 reģiona pašvaldībās, tajā skaitā Rīgas un Jūrmalas.

Pašvaldību aptaujas „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā” anketas tika izsūtītas visām 30 Rīgas reģiona vietējām pašvaldībām, tajā skaitā Rīgai un Jūrmalai. Atbildes tika saņemtas no visām 30 reģiona pašvaldībām. Atbilžu sagatavošanā piedalījušies galvenokārt pašvaldību attīstības plānošanas speciālisti, projektu vadītāji, kā arī administrāciju vadītāji, 7 pašvaldībās arī domes priekšsēdētāji. Lai atvieglotu darbu ar pašvaldībām, tika lūgts norādīt pašvaldības kontaktpersonu saistībā ar Rīgas reģiona Ekonomikas profila izstrādes jautājumiem.

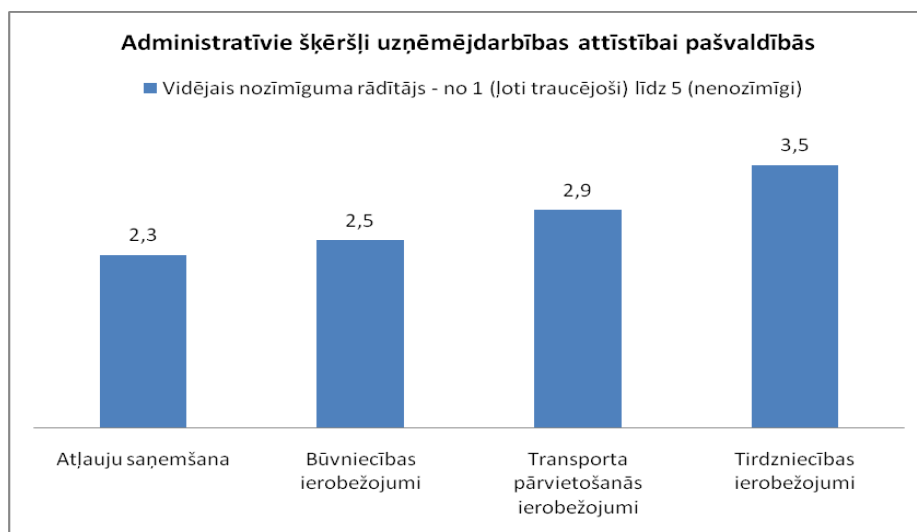
3.2.1. Nozīmīgākie šķēršļi uzņēmumu attīstībā

Aptaujas vieš lielāku skaidrību attiecībā uz uzņēmējdarbību ierobežojošo administratīvo šķēršļu struktūru. Kā traucējošākie tiek minēti tirdzniecības ierobežojumi, lai gan parasti biežāk tiek minēti būvniecības ierobežojumi, kā arī dažādu atļauju saņemšanas ierobežojumi (3.23.attēls). Jādomā, ka tas daļēji saistīts ar pašreizējās ekonomiskās krīzes specifiku, kad būvniecība ir lielā mērā apsīkusi, tāpat kā jaunu uzņēmumu dibināšana vai jaunu projektu uzsākšana, kas saistīti ar dažādu atļauju saņemšanas priekšnosacījumiem.

Nozīmīga loma uzņēmējdarbības veicināšanā ir vietējām pašvaldībām – 80 % Rīgas reģiona pašvaldību nodarbojas ar uzņēmējdarbības veicināšanu un puse no tām savu sadarbību ar uzņēmējiem vērtē kā apmierinošu. Uzņēmējdarbības veicināšanas plānošana pašvaldībās parasti aprobežojas attīstības plānošanas dokumentu ietvaros. 27 pašvaldības norāda, ka uzņēmējdarbības attīstību veicina teritorijas plānojuma ietvaros (piemēram, nosakot ražošanas zonas), 22 attīstības programmas ietvaros. Atsevišķas pašvaldības ir izstrādājušas arī nodarbinātības programmas un uzņēmējdarbības attīstības programmas. Tomēr tikai 60 %

aptaujāto pašvaldību sadarbojas ar uzņēmējdarbības atbalsta organizācijām (piemēram, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru u.c.) un lielākajā daļā pārējo gadījumu sadarbība ar uzņēmējiem notiek informācijas apkopošanas par uzņēmējdarbību līmenī. Kaut arī lielākā daļa pašvaldību regulāri apkopo informāciju par uzņēmējdarbības vidi tās teritorijā un ievieto to pašvaldības mājas lapā vai vietējā laikrakstā, taču ar to ir nepietiekami, lai tos varētu vērtēt kā nopietnu atbalstu uzņēmējdarbības attīstībai.

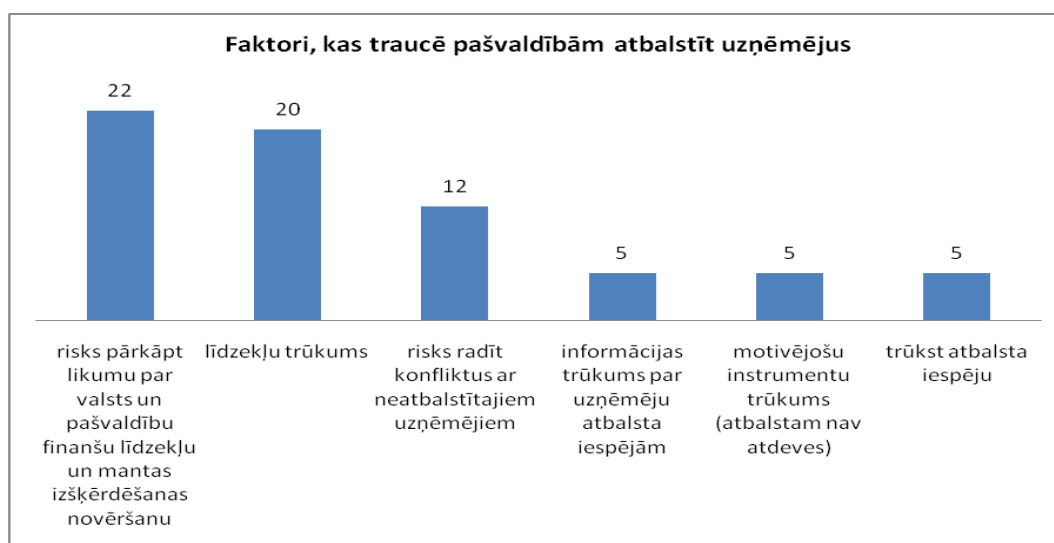
3.23. attēls

Avots: Uzņēmumu aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un galvenās problēmas to izaugsmē”

Kā galvenie faktori, kas traucē pašvaldībām atbalstīt uzņēmējus ir risks pārkāpt likumu par valsts un pašvaldību līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu, kā arī līdzekļu trūkums (3.24.attēls). Nedaudz vairāk par trešdaļu pašvaldību norāda, ka pastāv risks radīt konfliktus ar neatbalstītajiem uzņēmējiem. Par atbalsta iespēju trūkumu norāda vien 5 reģiona pašvaldības.

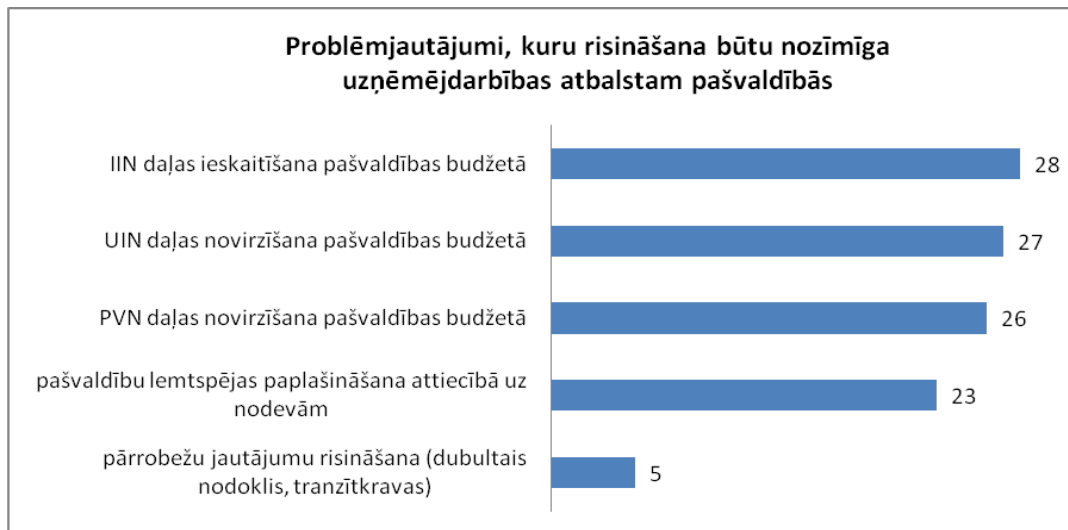
3.24. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

Pašvaldības kā vienu no galvenajiem šķēršļiem uzņēmējdarbības attīstībai norāda nodokļu politiku un kā iespējamo risinājumu piedāvā nodokļu politikas pārskatīšanu – lielākas iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļas, uzņēmuma ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa daļas ieskaitīšana pašvaldības budžetā (3.25.attēls).

3.25. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

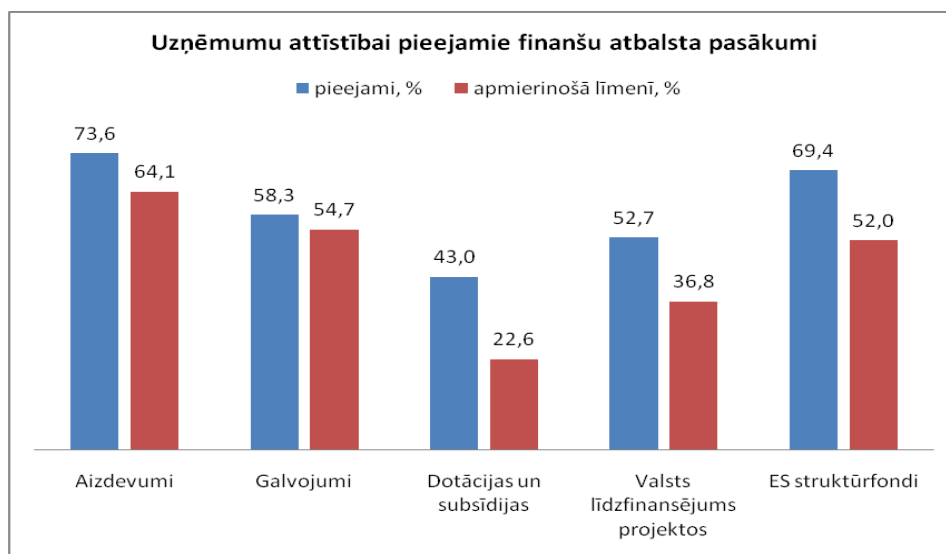
Kā nozīmīgākie šķēršļi uzņēmumu attīstībā tiek minēti:

- Nodokļu politika
- Finanšu pieejamība
- Infrastruktūra – autoceļu kvalitāte un pievadceļu trūkums
- Uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju un informācijas trūkums par atbalsta iespējām
- Uzņēmumu speciālistu atbilstošu prasmju trūkums
- Nepietiekama sadarbība starp pašvaldību un uzņēmējiem

3.2.2. Uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi

Uzņēmējdarbības attīstība nav iedomājama bez finansēšanas. Finansējuma avoti un veidi ir atkarīgi no uzņēmuma lieluma, ražošanas jeb tehnoloģiskā, kā arī ražojamo produktu dzīves cikla, uzņēmuma īpašnieku un vadītāju pieredzes un citiem faktoriem.

Nozīmīgākie uzņēmējdarbības finanšu atbalsta pasākumi Rīgas reģionā tika noteikti balstoties uz uzņēmumu aptauju. Kā rāda veiktā aptauja, no uzņēmējdarbības finansēšanas viedokļa nozīmīgākie faktori ir banku aizdevumi, kā arī ES struktūrfondi (3.26.attēls). Lai gan šie finansēšanas avoti būs nozīmīgi arī nākotnē, to loks no perspektīvās attīstības viedokļa ir pārāk ierobežots. Rīgas reģionā, tāpat kā Latvijā kopumā, pagaidām ir maz attīstīts tāds finanšu instruments, kā riska kapitāls, kas spēlē nozīmīgu lomu inovāciju, jaunu tehnoloģiju un jaunu produkciju ieviešanu ražošanā un to nonākšanu tirgū.

Avots: Uzņēmumu aptauja „Rīgas reģiona uzņēmumu prioritātes un galvenās problēmas to izaugsmē”

Ekonomiskā krīze parādīja, ka minētie, pašreiz plaši izplatītie finanšu instrumenti nenodrošina uzņēmumu ilgtspējīgu attīstību. Krīzes apstākļos bankas ir ieinteresētas atgūt kredītus tāpat kā normālos ekonomiskās attīstības apstākļos. Ja uzņēmums savas saistības pret banku nespēj pildīt, tad strauji pieaug tā maksātnespējas un bankrota iespēja. Savukārt valsts atbalsta instrumentiem ir nepastāvīgs un īslaicīgs raksturs, to izmantošana ir saistīta ar daudzām birokrātiskām procedūrām un grūti prognozējama. Tādēļ viena no galvenajām Rīgas reģiona uzņēmējdarbības attīstības problēmām šobrīd ir uzņēmumu kapitāla nepietiekamība. Šīs problēmas risinājums ir privātā kapitāla piesaiste, jeb tiešās investīcijas. Ir nepieciešama ārvalstu tiešo investīciju veicināšana uzlabojot investīcijām labvēlīgu vidi. Tas nozīmē birokrātijas un korupcijas samazināšanu valstī kopumā, precīzāku ekonomiskās attīstības plānošanu Rīgas reģiona līmenī, kā arī kvalitatīvākas informācijas nodrošināšanu potenciālajiem investoriem par uzņēmējdarbības iespējām reģionā, pieejamajiem resursiem, infrastruktūru u.c., kā arī valstī būtiski jānostiprina valsts atbalsta institūcijas.

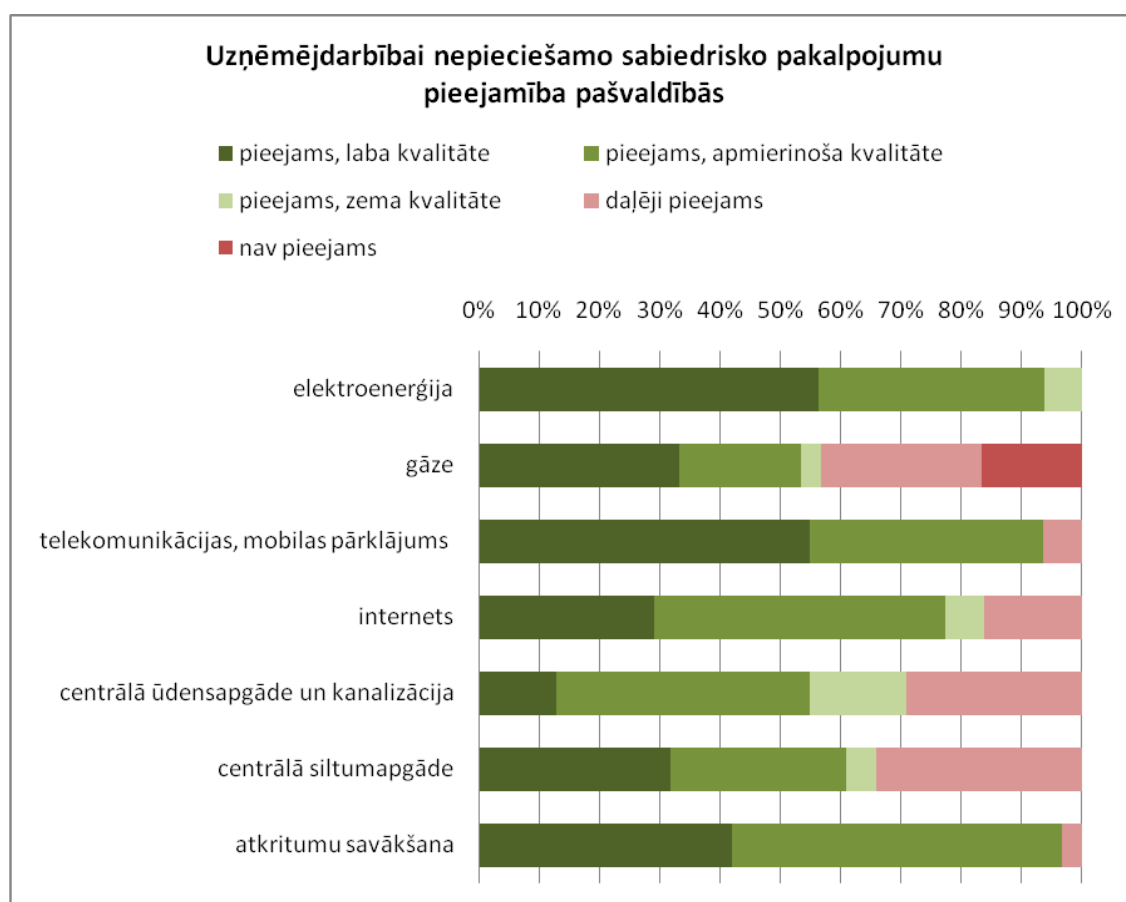
Infrastruktūra un sabiedriskie pakalpojumi

No uzņēmējdarbībai pieejamās infrastruktūras un tās kvalitātes nozīmības viedokļa vairumā aptaujātie uzņēmumi kā vissvarīgāko atzīmē autoceļu kvalitāti un pievadceļu trūkumu, turklāt tiek atzīmēta nepieciešamība tos uzlabot. Tas vēlreiz apstiprina zināmo faktu, ka autoceļu pieejamība un pievadceļu trūkums un to kvalitāte ir viens no kritiskākajiem uzņēmējdarbības attīstības faktoriem reģionā un plānojot teritoriju attīstību, turpmāk skatāmi kā vienota, kompleksa sistēma. Atšķirībā no uzņēmēju prasībām pret transporta infrastruktūru, pašvaldību teritorijās citu sniedzamo pakalpojumu spektrā nav tik spilgti izteiktu prioritāšu. Viedokļi par nepieciešamību uzlabot pakalpojumu kvalitāti nedaudz biežāk sastopami tikai attiecībā uz interneta pakalpojumiem.

Pašvaldību aptaujā sniegtās atbildes par uzņēmējdarbībai nepieciešamo sabiedrisko pakalpojumu pieejamību pašvaldībās (3.27.attēls) un uzņēmējdarbībai nepieciešamo brīvo teritoriju un telpu pieejamība (3.28.attēls) sniedz lielāku skaidrību par pašvaldības iespējām uzņēmēju atbalstam no infrastruktūras pieejamības un kvalitātes viedokļa.

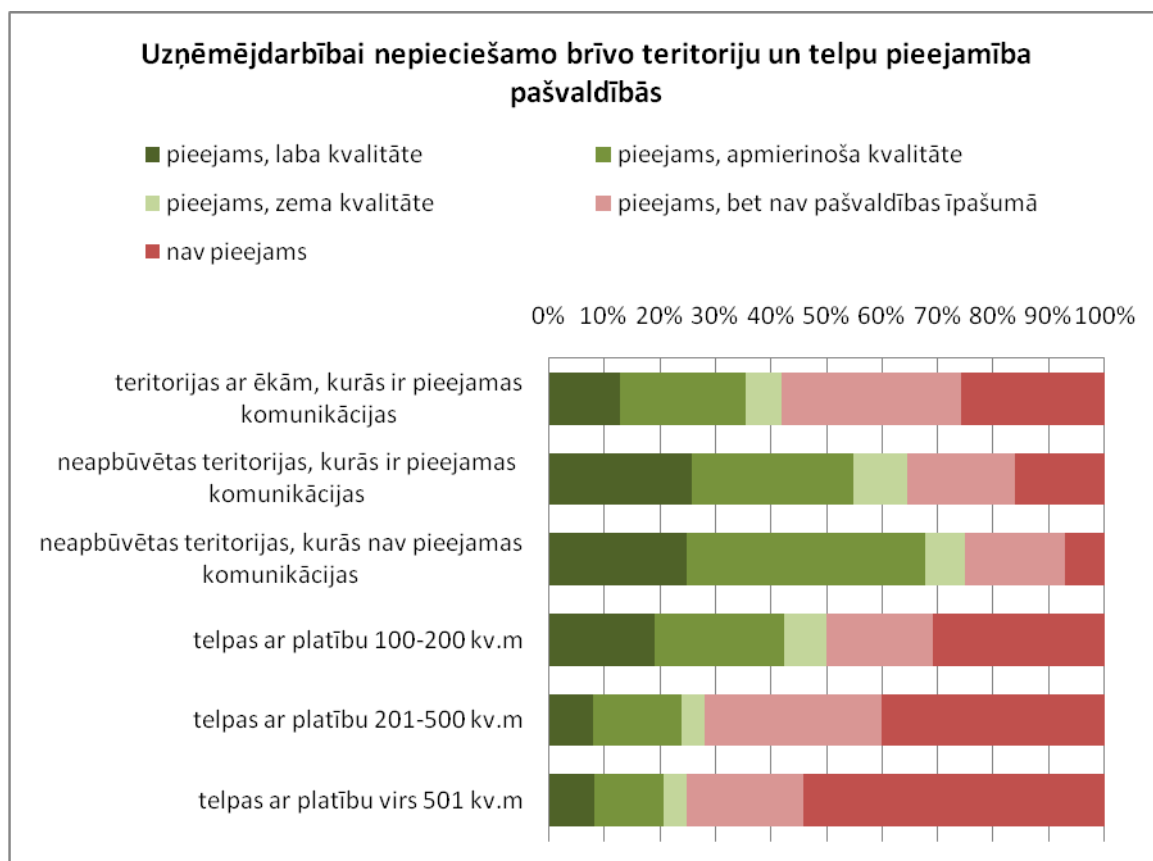
Kopumā Rīgas reģiona pašvaldību nodrošinājums ar sabiedriskajiem pakalpojumiem ir apmierinošs, attiecībā uz elektroenerģijas, telekomunikāciju un atkritumu savākšanas pakalpojumiem biežāk tiek norādīts par labu pakalpojuma kvalitāti. Lielākās problēmas sagādā gāzes pieejamība – nepilni 20 % pašvaldību norāda, ka šis pakalpojums nav pieejams un vēl mazliet vairāk, ka pakalpojums ir pieejams tikai daļēji. Aptuveni 30 % pašvaldību norāda, ka tikai daļēji pieejami ir centrālās siltumapgādes, ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumi.

3.27. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

Uzņēmējdarbībai nepieciešamo brīvo teritoriju un telpu pieejamība ir salīdzinoši problemātiska - teritorijas ar ēkām, kurās ir pieejamas komunikācijas pieejamas aptuveni 40 % reģiona pašvaldību un ceturtajai daļai pašvaldību šādu teritoriju nav vispār. Labāk situācija vērojama saistībā ar neapbūvētām teritorijām, kurās nav pieejamas komunikācijas – tikai atsevišķas pašvaldības norāda, ka šādas teritorijas nav pieejamas. Saistībā ar brīvo teritoriju un telpu pieejamību bieži pastāv apgrūtinājums, ka teritorijas ir pieejamas, bet tās nav pašvaldības īpašumā.

*Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”
Komunikācijas (piebraucamais ceļš, elektrība, ūdens, apkure, kanalizācija)

Uzņēmējdarbības atbalsta organizācijas

Uzņēmumu aptaujas ietvaros tika skaidrots uzņēmēju viedoklis par apmierinātību ar uzņēmējdarbības atbalsta pakalpojumiem. Salīdzinājumā ar sabiedrisko pakalpojumu un infrastruktūras pieejamības vērtējumu situācija uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju jomā ir kritiska. Tikai atsevišķu pašvaldību (galvenokārt Rīgas, Jūrmalas un Pierīgas) regulāri izmanto uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju pakalpojumus.

Vislielākais negatīvais uzņēmēju vērtējums par uzņēmējdarbības vides problēmām ir attiecībā uz pašvaldību sniedzamajiem pakalpojumiem. Pilnībā apmierināti ar pašvaldību pakalpojumiem ir tikai atsevišķu pašvaldību uzņēmēji.

Galvenās problēmas:

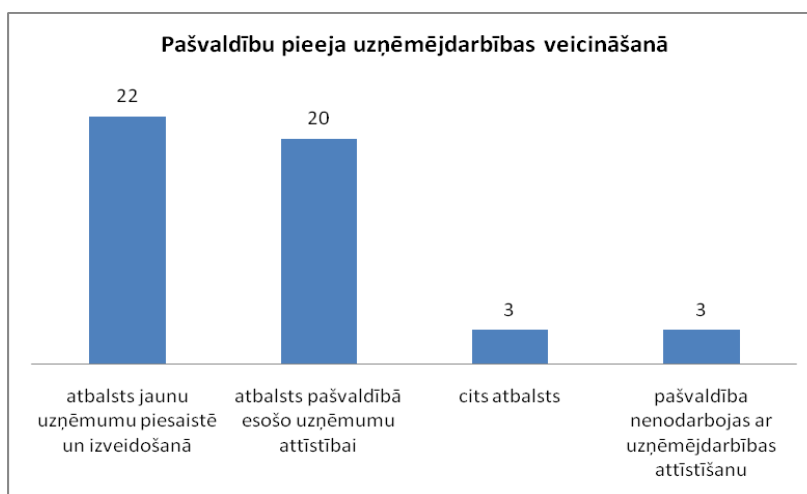
- Nepietiekama informācija par uzņēmējdarbību un investīciju iespējām
- 60 % pašvaldību nesadarbojas ar uzņēmējdarbības atbalsta organizācijām
- Vāja sadarbība ar apkārtējām pašvaldībām
- Informācijas trūkums par uzņēmēju atbalsta iespējām

Izņemot reģiona lielās pilsētas un atsevišķus novadus, pašvaldību un uzņēmēju sadarbība ir diezgan vāja, kas izpaužas uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju trūkumā vai informācijas nepietiekamībā par šādu organizāciju eksistenci.

3.2.3. Iespējas uzņēmējdarbības attīstībai

Ņemot vērā identificētos šķēršļus uzņēmējdarbības attīstībai un pieejamo infrastruktūru, sabiedriskos pakalpojumus un uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju darbību iespējams novērtēt iespējas uzņēmējdarbības attīstībai Rīgas reģiona pašvaldībās. Bez jau minētajiem problēmjautājumiem attiecībā uz nodokļu politiku, nepietiekamu infrastruktūru, pakalpojumiem un informāciju par uzņēmējdarbību un investīciju piesaistes iespējām, Rīgas reģionā pastāv pietiekams potenciāls uzņēmējdarbības attīstības veicināšanā. Vairāk kā 2/3 Rīgas reģiona pašvaldību pieeja uzņēmējdarbības veicināšanā izpaužas kā atbalsts jaunu uzņēmumu piesaistē un izveidošanā, kā arī atbalsts jau esošo uzņēmumu attīstībai (3.29.attēls).

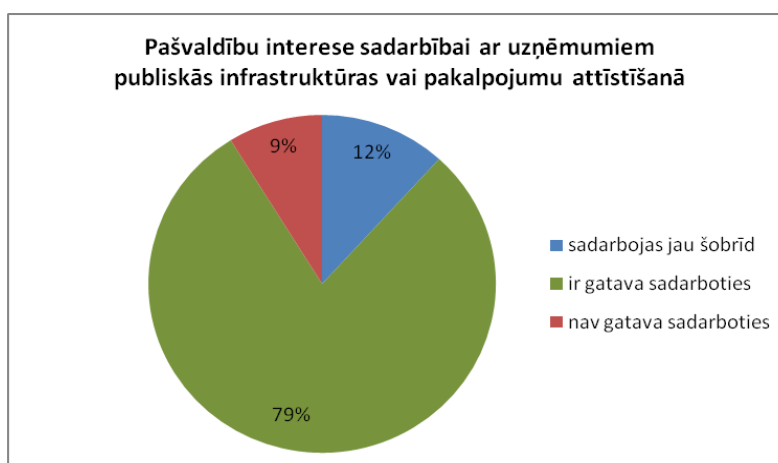
3.29. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

Tāpat pašvaldībām ir liela interese sadarbībai ar uzņēmumiem publiskās infrastruktūras vai pakalpojumu attīstībā, atsevišķas pašvaldības šajā jomā sadarbojas jau šobrīd, gandrīz 80 % pašvaldību ir gatavas sadarboties (3.30.attēls).

3.30. attēls

Avots: Pašvaldību aptauja „Pašvaldību iespējas un ierobežojumi uzņēmējdarbības veicināšanā”

Iespējas uzņēmējdarbības attīstībai Rīgas reģiona pašvaldībās:

- Nodokļu politikas pārskatīšana
  - lielāka iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļa pašvaldības budžetā
  - uzņēmuma ienākuma nodokļa daļas novirzīšana pašvaldības budžetā
  - pievienotās vērtības nodokļa daļas novirzīšana pašvaldības budžetā
  - pašvaldību lemtspējas paplašināšana attiecībā uz pašvaldību nodevām
- Kopumā labas kvalitātes sabiedriskie pakalpojumi un infrastruktūra
- Aptuveni 1/2 RPR pašvaldību pieejamas pašvaldības īpašumā esošas teritorijas un telpas, kas izmantojamas uzņēmējdarbības attīstībai
- Pašvaldības ir gatavas sadarboties ar uzņēmumiem, kas ieinteresēti publiskās infrastruktūras vai pakalpojumu attīstībā
- 2/3 pašvaldību pieeja uzņēmējdarbības attīstībā – atbalsts jaunu uzņēmumu piesaistē un izveidošanā

3.3.Esošās uzņēmējdarbības vides kopsavilkums

Tautsaimniecības nozares un ekonomiskā attīstība

Rīgas reģions ir Latvijas ekonomikas virzītājspēks - reģiona IKP īpatsvars 2007.gadā bija gandrīz 69 % no valstī kopumā radītā IKP, kur visnozīmīgākā loma pieder Rīgai. 2009.gada sākumā reģionā reģistrēti gandrīz 60 tūkstoši uzņēmumi, no kuriem ekonomiski aktīvi ir aptuveni 40%, kas atbilst Latvijas vidējam rādītājam. Reģiona lielāko uzņēmumu darbības jomas veidojas pārsvarā no dažādām pakalpojumu nozarēm. Visbiežāk tās ir tirdzniecības, loģistikas, telekomunikāciju un banku un finanšu sektora nozares.

Rīgas plānošanas reģiona kopējās pievienotās vērtības īpatsvars Latvijā sastāda gandrīz 67 %. Atsevišķās nozarēs šis īpatsvars ir virs 70 % (būvniecība, tirdzniecība, viesnīcu un restorānu pakalpojumi, transports un loģistika, operācijas ar nekustamo īpašumu), kas liecina par šo darbības veidu koncentrēšanos reģionā, galvenokārt uz Rīgas un Pierīgas rēķina.

Rīgas reģionā 2008.gadā ražoja vairāk kā 60 % valsts rūpnieciskās produkcijas. Aptuveni 80% reģiona rūpniecības jaudas atrodas Rīgas pilsētā. Rūpnieciskā ražošanā dominē pārtikas produktu un dzērienu ražošana, kokapstrāde, metālapstrāde, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana, ķīmiskā rūpniecība un izdevējdarbība. Inovatīvo ražošanas nozaru vidū relatīvi strauji attīstās IT nozare un farmācija.

Rīgas reģions apkalpo 80-90 % finanšu, mārketinga, konsultāciju, apdrošināšanas sektora, reklāmas u.c. darījumu jomas pakalpojumu, kā arī augstākā līmeņa sadzīves pakalpojumu tirgus. Biznesa pakalpojumu un augstākā līmeņa sadzīves pakalpojumu piedāvājumā Rīgas reģionam nacionālā līmenī nav līdzvērtīgu konkurentu.

Rūpniecības nozaru vidū visaugstākais eksportspējas potenciāls ir kokapstrādes, metālapstrādes un elektroierīču ražošanas jomās. Augstu vērtējams arī tūrisma, specializētā tūrisma un radošo industriju potenciāls.

Šķēršļi un iespējas uzņēmējdarbības attīstībai

Uzņēmējdarbības attīstības šķēršļu un iespēju identificēšanai tika veiktas uzņēmēju un pašvaldību aptaujas. Aptaujas vieš lielāku skaidrību attiecībā uz uzņēmējdarbību ierobežojošo administratīvo šķēršļu struktūru. Kā traucējošākie tiek minēti tirdzniecības ierobežojumi, lai gan parasti biežāk tiek minēti būvniecības ierobežojumi, kā arī dažādu atļauju saņemšanas ierobežojumi. Jādomā, ka tas daļēji saistīts ar pašreizējās ekonomiskās krīzes specifiku, kad būvniecība ir lielā mērā apsīkusi, tāpat kā jaunu uzņēmumu dibināšana vai jaunu projektu uzsākšana, kas saistīti ar dažādu atļauju saņemšanas priekšnosacījumiem.

Pašvaldības kā šķērslī uzņēmējdarbības attīstībai norāda nodokļu politiku un kā iespējamo risinājumu piedāvā nodokļu politikas pārskatīšanu – lielākas iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļas, uzņēmuma ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa daļas ieskaitīšana pašvaldības budžetā.

No uzņēmējdarbībai pieejamās infrastruktūras un tās kvalitātes nozīmības viedokļa vairumā pašvaldību aptaujātie uzņēmumi kā vissvarīgāko atzīmē autoceļu kvalitāti un pievadceļu trūkumu, turklāt tiek atzīmēta nepieciešamība tos uzlabot. Tas vēlreiz apstiprina zināmo faktu, ka autoceļu pieejamība un pievadceļu trūkums un to kvalitāte ir viens no kritiskākajiem uzņēmējdarbības attīstības faktoriem reģionā un plānojot teritoriju attīstību, turpmāk skatāmi kā vienota, kompleksa sistēma.

Izņemot reģiona lielās pilsētas un atsevišķus novadus, pašvaldību un uzņēmēju sadarbība ir diezgan vāja, kas izpaužas uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju trūkumā vai informācijas nepietiekamībā par šādu organizāciju eksistenci.

4. Reģiona attīstības perspektīva

4.1. Reģiona perspektīvie ekonomiskās attīstības virzieni

4.1.1. Noteikšanas metodes

Dinamiskie globalizācijas procesi un Eiropas Savienības strukturālā un kohēzijas politika rada jaunu situāciju – samazinās atbalsts noteiktām jomām, palielinās noteiktām teritorijām.

Jauna situācija – krīze liek pārvērtēt iepriekšējā perioda attīstības prognozes – balstīšanos uz iepriekšējiem sasniegtajiem rezultātiem, potenciālajiem resursiem un kopējām tendencēm pasaulē vai nozarē. Pašlaik jāsecina, ka ar šādu pieeju nepietiek, lai pozicionētu teritorijas attīstības virzītājspēkus.

LIAS izvirza individuālo un kolektīvo radošumu, spēju reaģēt uz pārmaiņām paredzēt tās un proaktīvi rīkoties kā nepieciešamību attīstības progresam nekonzentrējoties uz atsevišķām darbības sfērām. Tai pat laikā, kā nozīmīgi attīstības faktori, tiek pozicionēti vides faktori, kas uzlabo/pasliktina citu resursu/kapitālu izmantošanu, tai skaitā dabas vide, kultūrvide, izglītība, procesu pārvaldība un līdzdalība un teritoriālais sadalījums.

Pretēji globalizācijai, kas ietver „atsevišķā pakļaušanu vispārējam”, ir parādījusies pretēja tendence – vispārējā izmantošana atsevišķajam (glokalizācija).

Reģiona perspektīvie attīstības virzieni balstās uz resursu analīzes datiem, ekspertu intervijām un pašvaldību un vadošo uzņēmēju aptauju. Pašlaik nav iespējams prognozēt ekonomikas attīstību jaunos virzienos pēc krīzes situācijas apstākļos. Blakus tradicionālajām jomām noteikti veidosies jaunas, kas sākotnēji prasīs investīcijas. Kā galvenie indikatori ir Ekonomikas ministrijas noteiktās perspektīvās nozares, bezdarba, IKP līmeņa, uzņēmējdarbības prognozes un ilgtermiņa demogrāfiskās prognozes.

Pašvaldības ir atbildīgas par savas teritorijas attīstību un lielā mērā nosaka tos apstākļus, kas veicina vai ierobežo teritorijas attīstību – teritorijas attīstības plānošana, zemes izmantošanas plānošana. Jāsaka, ka attīstības dokumenti ir izmantojami tikai atsevišķos gadījumos, jo esošā prakse – piesaistīt investīcijas par katru cenu jebkurā nozarē un vietā – neveido teritoriāli diferencētu vietējo politiku. Šādus situāciju pastiprina valsts nodokļu politika, kas nav vērsta uz saimniecības attīstības stimulēšanu pašvaldībās. Galvenā nodokļu plūsma – IIN – rada konkurenci deklarēto iedzīvotāju piesaistē teritorijai, bet ne tās attīstībai – darba vietām, sociālajai un tehniskajai infrastruktūrai, dzīves vides kvalitātes aspektiem.

Būtiskāka loma ir valsts radītajiem instrumentiem – tiesiskajiem, finanšu, nodokļu, administratīvajiem. Pēdējā gada aktivitātes ar SVF aizdevuma izmantošanu liek cerēt, ka var mainīties valsts nodokļu politika palielinot pašvaldību ieinteresētību attīstības jautājumu risināšanā savā teritorijā. Šādā gadījumā palielināsies pašvaldību ieinteresētība un mainīsies attieksme pret investīciju piesaisti, specializāciju un teritoriju attīstību /zemju rezervēšanu.

Tomēr galvenais faktors, kas ietekmē investīciju piesaisti un vietējo iniciatīvu ir valsts regulējošā likumdošana un atbalsta mehānismi.

4.1.2. Īss attīstības virzienu raksturojums

Ekonomiskā krīze un nozaru attīstība

Patreizējās ekonomikas attīstība ir stipri atkarīga no krīzes situācijas un tiem procesiem, ko tā izraisa.

Pašlaik valdības politika ir nepārprotama - mērķtiecīgi pāriet uz ilgtspējīgu ekonomikas modeli, kurā galvenais dzinējspēks ir eksports. Raksturīgs, ka uz iekšējo pieprasījumu balstītajās nozarēs, piemēram, tirdzniecībā, būvniecībā, ir vērojams izteikts kritums (2009.g.). Ekonomikas ministrijas aplēses rāda, ka situācija varētu sākt uzlaboties 2010. gada beigās. Kā ekonomikas izaugsmes dzinējspēks tiek skatīta rūpniecība, kā arī informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, transports un loģistika, tūrisms.

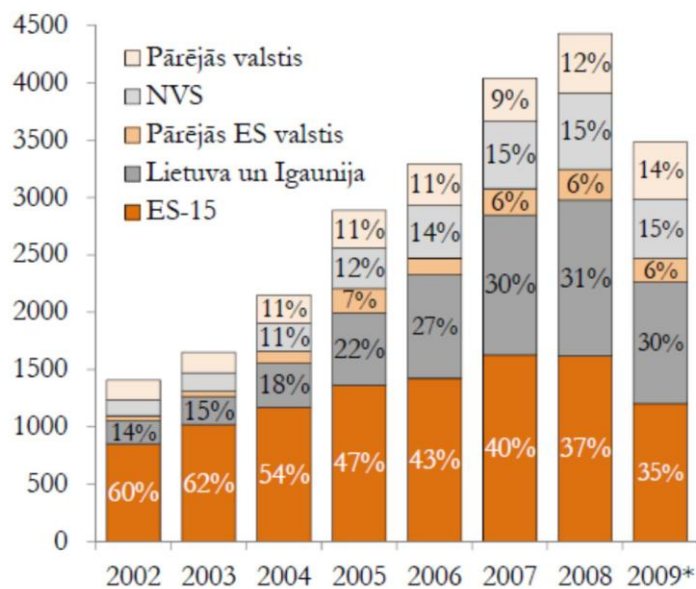
2010.gada galvenās prioritātes ekonomiskās politikas jomā – atbalsts eksportam, mikrouzņēmumiem un enerģētiskās neatkarības veicināšanai.

Ņemot vērā gan Ekonomikas ministrijas veikto analīzi tautsaimniecības nozaru griezumā, gan Latvijas Bankas pētījumus ir izkristalizējušies vairāki valsts atbalsta prioritārie segmenti:

- konkurētspējīgi uzņēmumi ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu;
- apstrādes rūpniecības nozares ar nozīmīgu ieguldījumu pievienotās vērtības un eksporta pieaugumā, kā arī ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu nākotnē;
- uz eksportu orientētas pakalpojumu nozares.

4.1. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām (milj., Ls)

* EM novērtējums

Visbūtiskāk ekonomiskās aktivitātes kritās būvniecībā, tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā, tostarp vismazāk – kokapstrādes nozare. To nosaka Latvijas ekonomikas struktūra (skatīta iepriekš), kā arī eksporta orientācija uz ES (4.1.attēls).

Ekonomikas izaugsme ir atkarīga no vairākiem faktoriem, starp tiem – būtiska būs situācija pasaulē kopumā, kur labvēlīgā gadījumā pieaugums tiek sagaidīts 2010. gadā un 2011. gadā tiek prognozēts IKP pieaugums par 2-2,5 procentiem. Uz šiem pieņēmumiem balstās arī

Latvijas prognoze, kur izaugsme tiek sagaidīta 2011. gadā, ja finanšu tirgi būs stabilizējušies ES. Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstījās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. Pašreizējie krīzes apstākļi daļēji uzlabo Latvijas ražotāju konkurētspēju. Izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplikētības pieaugumam, kas ļautu daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos. Lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2011.- 2015. gadā par 4%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 6,5% ik gadu, turpmākā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija 2005.- 2007. gados, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes. Izaugsmes galvenais balsts būs ekonomikas konkurētspējas pieaugums atvērto preču un pakalpojumu tirgos, kas Latvijai galvenokārt saistīts ar apstrādes rūpniecības un tranzītpakalpojumu attīstību. Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, tai skaitā valsts budžeta, pieejamības apstākļos.¹⁴

Ir izstrādāti divi attīstības makroekonomiskie scenāriji (4.2.attēls, 4.3.attēls).

4.2. attēls

Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2008	2009	2010	2011	2012
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. Ls	16274,5	13073,7	12303,8	12588,1	13165,7
Pieaugums faktiskajās cenās, %	10,1	-19,7	-5,9	2,3	4,6
Pieaugums salīdzināmajās cenās, %	-4,6	-18,0	-2,7	3,4	3,8
PCI, (gada vidējā), %	15,4	3,5	-3,7	1,1	3,0
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, latos	479	455	425	441	466
Pieaugums faktiskajās cenās, %	20,5	-5,0	-6,7	3,9	5,7
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	1124,1	997,0	962,8	977,8	989,6
Pieaugums, %	0,5	-11,3	-3,4	1,6	1,2
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	8,8	-23,4	6,5	6,8	7,2
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-3,2	-39,4	-3,5	1,8	10,2

4.3. attēls

Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2008	2009	2010	2011	2012
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. Ls	16274,5	13073,7	11586,8	11349,9	11661,6
Pieaugums faktiskajās cenās, %	10,1	-19,7	-11,4	-2,0	2,7
Pieaugums salīdzināmajās cenās, %	-4,6	-18,0	-5,6	1,1	2,7
PCI, (gada vidējā), %	15,4	3,5	-4,7	-2,8	-0,8
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, latos	479	455	401	390	396
Pieaugums faktiskajās cenās, %	20,5	-5,0	-11,9	-2,8	1,8
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	1124,1	997,0	928,3	907,7	909,0
Pieaugums, %	0,5	-11,3	-6,9	-2,2	0,1
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	8,8	-23,4	1,6	4,4	5,5
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-3,2	-39,4	-11,4	0,4	5,5

¹⁴ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2009. Decembris, EM

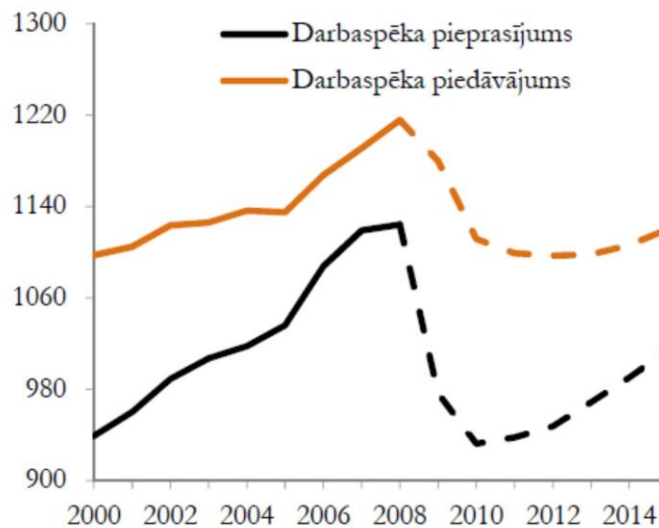
Ekonomiskā krīze un nodarbinātība

Nozaru attīstības rādītāju apstākumam sekoja ievērojams nodarbināto skaita kritums (tostarp vismazāk – sabiedrisko pakalpojumu nozarēs). Paredzams, ka darba tirgū atkopšanās gaidāma vēlāk nekā ekonomikas izaugsme atjaunošanās, jo tā balstīsies uz produktivitātes, nevis nodarbināto skaita pieaugumu.

Saskaņā ar EM prognozēm darbaspēka pieprasījuma samazinājums ir gaidāms arī 2010.gadā. Sociālās problēmas, kas saistītas ar zemu nodarbinātību, būs aktuālas nākamajos 3-4 gados. Vidēja termiņa periodā pieprasījums pēc darbaspēka nepārsniegs 2008.gada līmeni un pieauguma tempi saglabāsies lēni, kas skaidrojams ar paredzamo produktivitātes pieaugumu uz darba ražīguma rēķina (4.4.attēls).

4.4. attēls

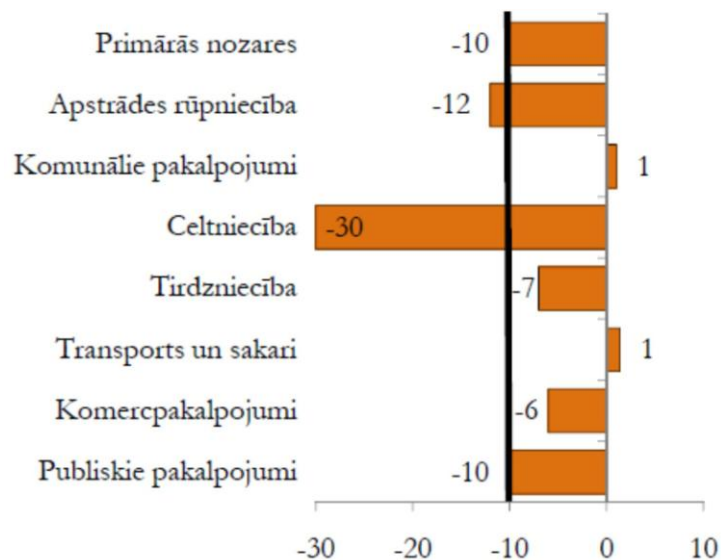
Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes (tūkst. cilvēku)

*līdz 2008. gadam atspoguļoti faktiskie gada dati; avots – CSP

4.5. attēls

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas 2015.gadā pret 2008.gadu pa nozarēm (%)

Vislielākais nodarbināto skaita samazinājums nozaru griezumā sagaidāms būvniecības nozarē (4.5.attēls). Savukārt visātrāk no ekonomiskās lejupslīdes radītām sekām varētu atgūties transporta un sakaru nozare. Līdz ar darbaspēka pieprasījuma samazinājumu ir sagaidāms, ka nākamajos gados samazināsies arī darbaspēka piedāvājums. To, no vienas puses, noteiks negatīvās demogrāfijas tendences, un pieaugs iedzīvotāju ilgtermiņa emigrācija. Ir sagaidāms, ka līdz 2015.gadam saglabāsies ievērojams darbaspēka piedāvājuma pārsvars pār pieprasījumu. Bezdarba līmeņa samazināšanos galvenokārt noteiks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, bet ne nodarbinātības pieaugums.¹⁵

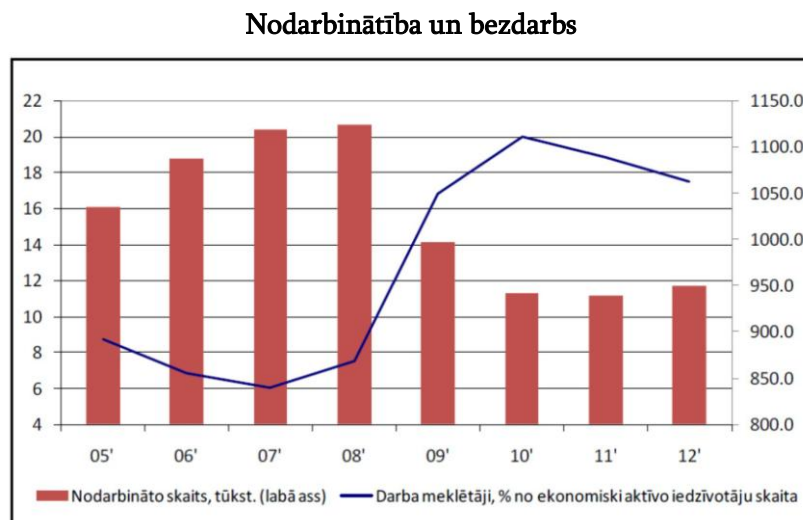
Nav izteiktas atšķirības pieprasījuma samazinājuma pakāpē (procentuāli pret 2008.gadu) profesiju grupās sadalījumā pa izglītības līmeņiem. Nedaudz lielāka samazinājuma pakāpe tomēr jāatzīmē mazkvalificētās un augstākās izglītības profesiju grupās. Savukārt absolūtos skaitļos vislielākais samazinājums var būt vidējas kvalifikācijas un mazkvalificēto profesiju grupās, kurās nodarbināto skaits 2015.gadā var būt atbilstoši par 36 un 32 tūkst. mazāk nekā tas bija 2008.gadā. Pieprasījums pēc augstākās izglītības speciālistiem samazināsies par 25 tūkst., bet valsts pārvaldes un augstākās vadības darbinieku skaits būs mazāks par 10 tūkst. Ir sagaidāms, ka līdz 2015.gadam turpināsies palielināties darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību un samazināsies vidējās kvalifikācijas un mazkvalificētā darbaspēka piedāvājums. Tendence palielināties darbaspēka ar augstāko izglītību piedāvājumam ir raksturīga ne tikai Latvijā, bet arī visā ES. Pastāv risks, ja ekonomika nespēj absorbēt šos darba resursus, tad iedzīvotājiem ar augstāku kvalifikāciju jāstrādā zemākas kvalifikācijas darbs, kas, savukārt, var novest pie vispārīgas augstākās izglītības vērtības samazināšanās un emigrāciju.

2015.gadā nozīmīgāks darbaspēka pārpalikums veidojās augstākās kvalifikācijas grupā, savukārt iztrūkums var veidoties pēc vidējās kvalifikācijas darbiniekiem.¹⁶

Demogrāfiskā situācija un ekonomikas ilgtspēja

Vidējā termiņā darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazinājums nebūs šķērslis ekonomikas izaugsmei.

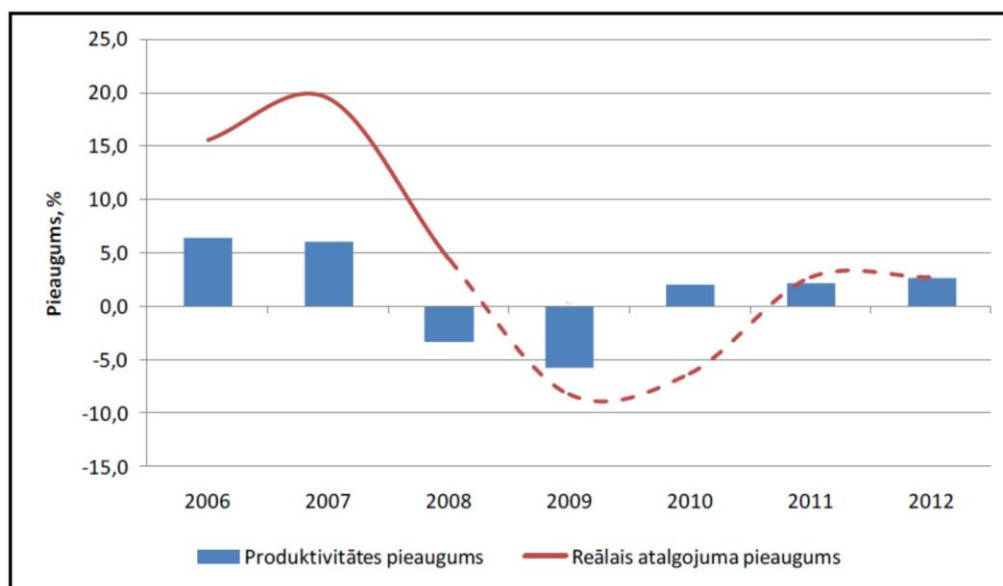
4.6. attēls

¹⁵ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2009. Decembris, EM

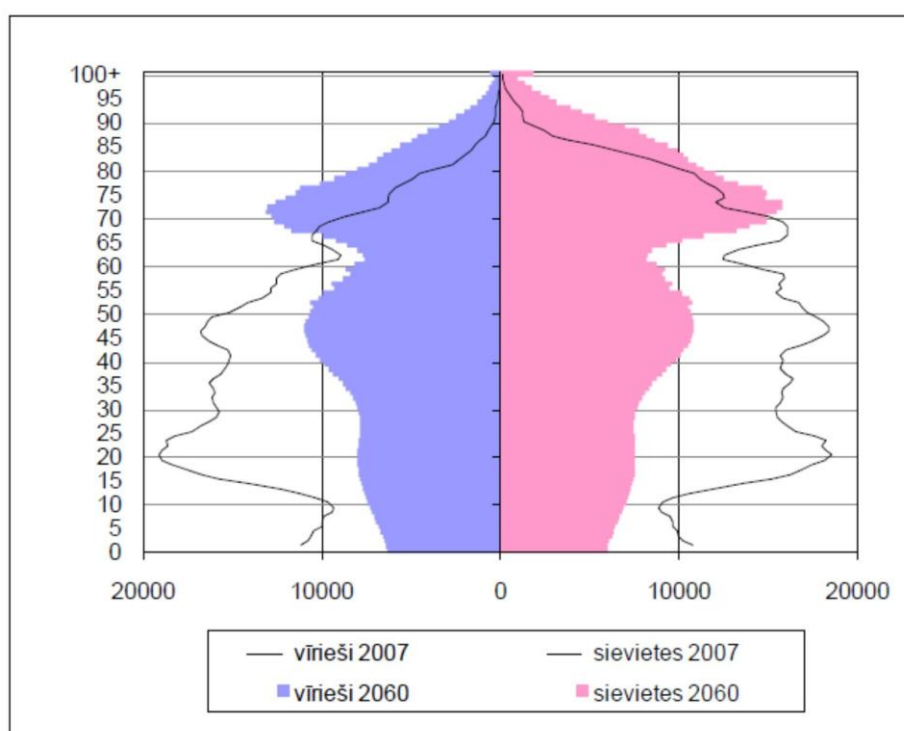
¹⁶ Informatīvais ziņojums „Par nepieciešamajām strukturālajām reformām augstākajā izglītībā un zinātnē Latvijas starptautiskās konkurētspējas paaugstināšanai”, EM, 2009. g. decembris

Produktivitāte un atalgojums

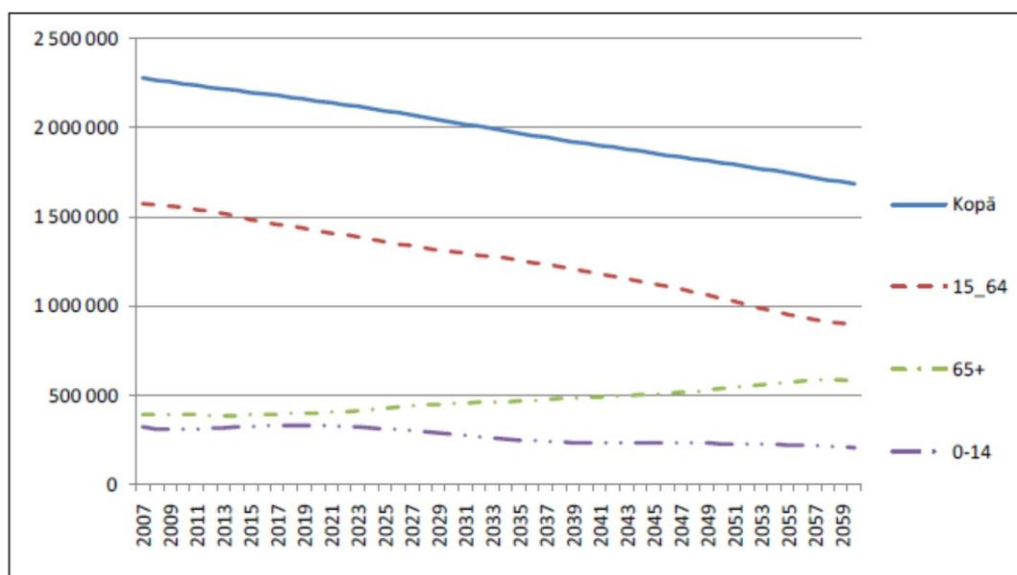
Nākošajās desmitgadēs gaidāms pakāpenisks, bet vērā ņemams, spiediena palielinājums uz valsts finanšu ilgtspēju, kas izriet no demogrāfiskajām izmaiņām Latvijā (4.6.attēls, 4.7.attēls). Saskaņā ar Eurostat demogrāfiskajām prognozēm Latvijas iedzīvotāju skaits 2060. gadā būs par 26% mazāks nekā 2007.gadā. Ievērojami mainīsies arī iedzīvotāju vecuma sastāvs, būtiski pieaugot vecu cilvēku īpatsvaram. Turklāt nav gaidāma demogrāfiskās situācijas stabilizācija arī pēc 2060.gada (4.8.attēls, 4.9.attēls).

Latvijas iedzīvotāju vecuma piramīdas izmaiņas 2007-2060

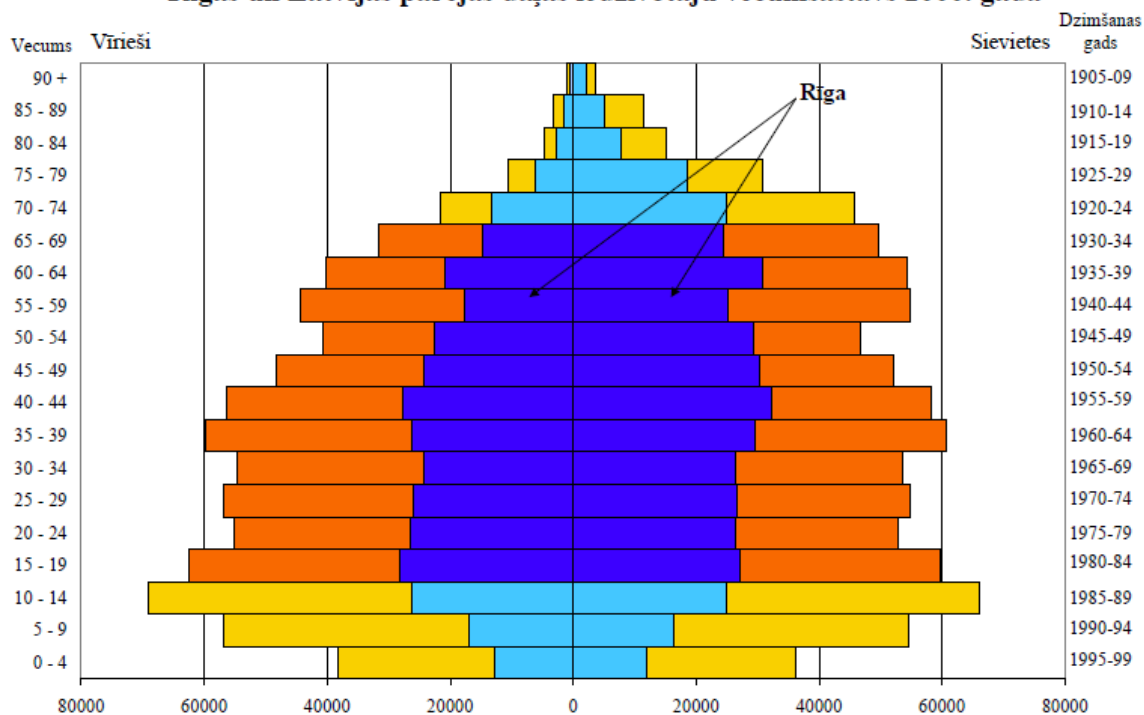
Latvijas iedzīvotāju skaits dažādās vecuma grupās 2007-2060

Darbspējas vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits, salīdzinot ar 2007.gadu, 2060.gadā būs par 43% mazāks. Savukārt iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem palielināsies par 48%, bet vecumā virs 80 gadiem pat par 260%. Atbilstoši pieņēmumiem migrācija negatīvi ietekmēs iedzīvotāju skaitu tuvākajā desmitgadē, bet pozitīvi pēc tam. Sakarā ar šādām iedzīvotāju vecuma sastāva izmaiņām demogrāfiskās slodzes līmenis darbspējas vecuma iedzīvotājiem pieaugs gandrīz divas reizes. Tas atstās ietekmi uz nodarbinātību, kas palielināsies¹⁷.

4.10. attēls

Rīgas un Latvijas pārējās daļas iedzīvotāju vecumsastāvs 2000. gadā

¹⁷ Latvijas konverģences programma 2009-2012.g. 2010.g. janvāris, FM

Salīdzinot Rīgu ar pārējo Latviju jāsecina, ka Rīgā iedzīvotāju sastāva atjaunināšanas nepieciešamība ir vēl aktuālāka nekā valstī kopumā. Apmešanās Rīgā daudziem cilvēkiem liedz piemērotu mājokļu piedāvājums par viņiem pieņemamu cenu. Tas savukārt kavē ģimenes paplašināšanu. Tas ir viens no cēloņiem zemajam dzimstības līmenim Rīgā. Otrs būtisks iebraucēju skaita ierobežojums - dzimstības samazināšanās 90.tos gados. Latvijas jaunatnes neierobežota pārceļšanās uz Rīgu ar laiku izbeigsies.

Vērtējot Rīgas demogrāfisko situāciju kopumā, jāsecina, ka no iedzīvotāju skaita atjaunošanas viedokļa tā ir kritiska. Vienlaikus ar cilvēku skaita zudumu neizbēgami notiek to sastāva novecošanās, kas savukārt apdraud kvalificēta darbaspēka jeb cilvēkkapitāla atjaunošanas iespējas.¹⁸

4.11. attēls

Iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas galējos variantos (tūkst.)

Teritorija	Vidēji 2000	Prognoze					2025/2000, %
		2005	2010	2015	2020	2025	
Minimālajā (inerces) variantā							
Latvijā	2373,0	2279,0	2183,1	2091,2	1996,7	1896,6	79,9
tai skaitā							
Rīgā	762,8	713,2	657,3	607,4	563,8	523,7	68,6
pārējās pilsētās	855,9	834,0	811,3	784,2	751,6	714,4	83,5
laukos	754,3	731,8	714,5	699,6	681,3	658,5	87,3
no visa:							
Pierīgā	200,1	197,6	194,7	190,1	183,2	174,6	87,2
Rīgas reģionā	962,9	910,8	852,0	797,5	747,0	698,3	72,5
Maksimālajā (mērķa) variantā							
Latvijā		2290,1	2230,9	2199,4	2177,2	2144,2	90,4
tai skaitā							
Rīgā		716,6	670,9	636,1	609,3	584,3	76,6
pārējās pilsētās		838,5	830,4	826,4	820,5	808,0	94,4
laukos		735,0	729,6	736,9	747,4	751,9	99,7
no visa:							
Pierīgā		198,7	199,2	199,9	199,3	196,3	98,1
Rīgas reģionā		915,3	870,1	836,0	808,6	780,6	81,1

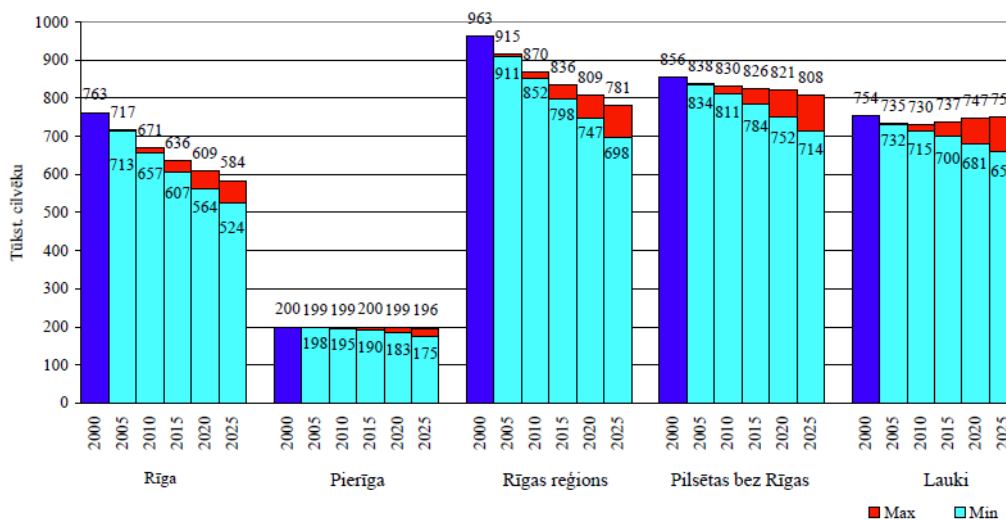
Produktivitāte ilgtermiņā būs noteicošais izaugsmes avots. Latvijai, ņemot vērā tās relatīvi zemo pozīciju salīdzinājumā ar citām valstīm, ir ievērojami augstāks produktivitātes pieauguma potenciāls nekā vidēji ES, kas būs konverģences pamats ilgtermiņā. Vidējā termiņā ekonomisko attīstību veicinās ES fondu ieguldījumi.

Ilgtermiņa ilgtspējas aprēķini balstās uz pieņēmumiem, kas tika izstrādāti 2008. gada sākumā un neparedzēja tik dziļu un plašu ekonomisko krīzi. Pašlaik IKP uz vienu iedzīvotāju ir aptuveni par 30% mazāks nekā to paredzēja Novecošanas ziņojuma pamatscenārijs. Eiropas Komisijas „2009. gada ilgtspējas ziņojumā” Latvija tika ierindota pie valstīm ar augstu risku attiecībā uz valsts ilgtermiņa ilgtspēju.¹⁹

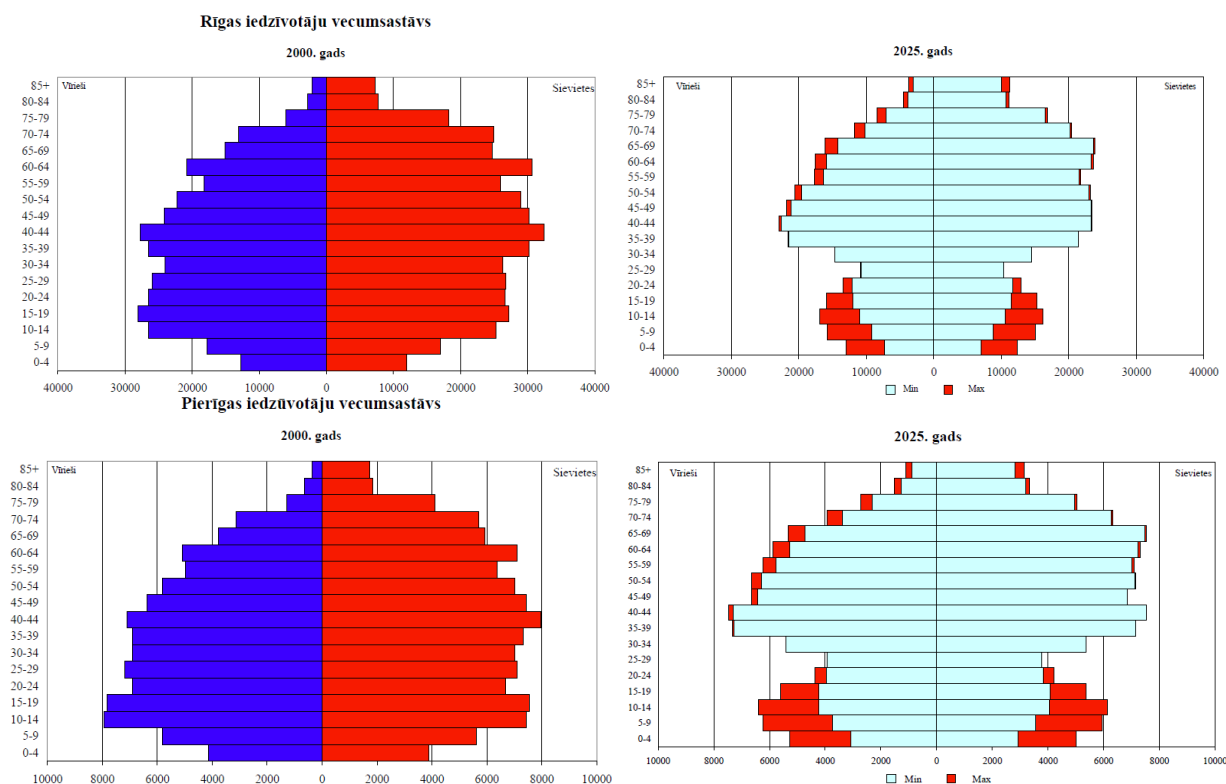
¹⁸ Demogrāfiskā situācija un attīstības prognozes. Rīgas attīstības plāna 2006.-2018. gadam apakšprojekts, LZA Ekonomikas institūts, DA-03-213-li 15.09.2003.

¹⁹ Latvijas konverģences programma 2009-2012.g. 2010.g. janvāris, FM

Iedzīvotāju skaita paredzamās pārmaiņas Rīgā, Pierīgā un pārējās Latvijas teritorijās līdz 2025. g., tūkstošos cilvēku

Iedzīvotāju vecumsastāva paredzamās pārmaiņas Rīgā un Pierīgā 2025.gadā

Avots: LU demogrāfijas centra dati²⁰

²⁰ Zvidriņš P. (red.). Latvijas demogrāfiskās attīstības prognozes: 1998.-2025. gads. Rīga: LU Demogrāfijas centrs, 1999, 74 lpp.

4.1.3. Paredzamais teritoriālais izvietojums

Pēdējo gadu attīstības teritoriālā izvietojuma tendences Eiropā un Latvijā liecina par ražošanas un pakalpojumu koncentrēšanos ap lielajiem izaugsmes centriem – lielajās pilsētās un to apkārtnēs. Rīga un Pierīga kļūst par Latvijas ekonomikas dzinuli. Palielinoties nekustamā īpašuma cenām un izdevīgāka novietojuma (pieejamības) dēļ pēdējos gados vairāki uzņēmumi, loģistikas centri, pakalpojumu iestādes atradušas savu vietu piepilsētā. Šāda tendence var pieaugt palielinoties nodokļiem no nekustamā īpašuma. Rīga un Pierīga veidojas kā vienota dzīves, darba, ražošanas un pakalpojumu teritorija.

Pretēji tam – notiek reģiona malu iztukšošanās – nomale, kas nav saistīta ar galvaspilsētas attīstības areālu kļūst ar vien mazāk apdzīvota, ar samazinošām darba iespējām. Palielināsies nomales funkcijas, kas saistās ar atpūtu, otrajām mājām. Paredzams, ka šāda tendence turpinās attīstīties.

Īpašu lomu te spēlē pilsētas, kas atrodas Lielas Rīgas ietekmes sfērā, tai pat laikā to sasniedzamība ir nepietiekoša galvenokārt neattīstītās ātrvilcienu satiksmes dēļ. Ogre, Tukums, Sigulda, Limbaži ir Rīgas reģiona pilsētas, kuras kalpo par centriem apkārtējām lauku teritorijām. 30 minūšu Rīgas sasniedzamība būtu nozīmīga to lomas pieaugumam un jaunu iespēju veidošanai šajās pilsētās un to apkārtnē.

Atbalsts teritoriju attīstībai ir infrastruktūras nodrošināšana un tādējādi iekļaujot šādas teritorijas lielpilsētas saimnieciskajā „apritē”. Globalizācijas laikmetā sasniedzamība saprotama plašāk - kā transporta un informācijas, sakaru, inovatīvas domāšanas, politikas veidošanas un tīklošanās funkcija, palielinot vietējā teritorijas nekustamā īpašuma lomu, cilvēku un sociālā kapitāla nozīmi, vietas nozīmi. Tai pat laikā palielinās atkarība no transporta lielos attālumos un transporta sastrēgumiem. Palielinās atkarība no galvenajiem izejmateriāliem, dzeramā ūdens, pārtikas un enerģijas resursiem.²¹

Saistītās nozares palielina izaugsmi un nodarbinātību izmantojot ekonomikas aglomerēšanās iespējas. Tai pat laikā, nesaistītās nozares samazina riskus, kas veidojas enerģijas cenu, pieprasījuma izmaiņu vai jaunu ienākošu inovāciju rezultātā, samazinot nodarbinātības riskus. Dažādība tiek uzskatīta par pamatu izaugsmei aglomerēšanās efektiem un tai pašā laikā ir stratēģija, lai pasargātu reģionu no riskiem. Tikai pietiekoši dažādota ekonomika var būt ilgtspējīga un nodrošināt ilgstošu nodarbinātību un izaugsmi.²²

Rīgas plānošanas reģionā būtiskākais izvietojuma faktors būs atrašanās pie transporta infrastruktūras, tādēļ pašvaldībām ir svarīgi paredzēt atbilstošas teritorijas turpmākai attīstībai.

²¹ The Territorial State and Perspectives of the European Union. To be discussed by the Ministers at the Informal Ministerial Meeting under the Hungarian EU Presidency. Draft. Version 0.5, Coordinated by VATI and Ministry for National Development and Economy, Hungary, 10th June 2010

²² Variety and regional economic growth in the Netherlands. Koen Frenken, Frank G. van Oort, Thijs Verburg and Ron A. Boschma, Final report to the Ministry of Economic Affairs, 2004

4.2. Perspektīvās vadošās uzņēmējdarbības jomas

4.2.1. Noteikšanas metodes

Latvijā nav reģionālas nozaru politikas. Pastāv nozaru politika, kas tiek veidotas balstoties uz Eiropas Savienības nozaru politiku. Valstī nav veikti pētījumi par saimniecības nozaru un produktu konkurētspējas prognozēm ilgtermiņā. Valsts nozaru politika balstās vairāk uz politiskiem lēmumiem. Perspektīvās nozares RPR balstās uz valsts politiku, pieejamo resursu analīzi, darbaspēka, IKP pieauguma, uzņēmējdarbības aktivitātes rādītājiem. Ņemot vērā lielo Reģiona īpatsvaru uzņēmējdarbības rādītājos valsts prioritārās jomas, izņemot atsevišķas, ir uzskatāmas par Rīgas plānošanas reģiona būtiskākajām.

Ministru kabinets 2009.gada 10.novembrī apstiprināja Informatīvo ziņojumu „Par ekonomikas atveseļošanas politikas virzieniem vidēja termiņa periodā”. Šajā ziņojumā definēti sekojoši prioritārie segmenti:²³

- konkurētspējīgi uzņēmumi ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu;
- apstrādes rūpniecības nozares ar nozīmīgu ieguldījumu pievienotās vērtības un eksporta pieaugumā, kā arī ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu nākotnē - pārtikas rūpniecība, kokrūpniecība, ķīmiskā rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana un tās saskarnozares, mašīnbūve un metālapstrāde;
- uz eksportu orientētas pakalpojumu nozares - transports un loģistika, tūrisms, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas.

LIAA pētījumā ir noteiktas nozares pret eksportspēju Eiropā un pasaulē. Tiek izdalītas svarīgākās industriālās – kokapstrāde, metālapstrāde un mašīnbūve, transports un loģistika un nākotnes nozares – zaļās tehnoloģijas, veselības aprūpe, dzīvības zinātnes un informāciju tehnoloģijas. Nozarēm raksturīgs augsta darba produktivitātes atdeve (*wage adjusted labor productivity*), kas raksturo nozares efektivitāti un konkurētspēju.²⁴ Daudzos gadījumos nozarēm raksturīgs augsts investīciju līmenis, kas rāda nozares attīstības dinamiku.

Pieejamo resursu izvērtējums RPR sniedz šādus galvenos secinājumus:

- Uz ģeogrāfisko novietojumu balstītas nozares – transports, tranzīts, loģistika, tūrisms; starptautiskie finanšu pakalpojumi;
- Uz dabas resursiem balstītas nozares – mežsaimniecība, mežrūpniecība, kokapstrāde, koksnes ķīmija;
- Uz dabas resursiem balstītas nozares – lauksaimniecība, pārtikas rūpniecība;
- Uz dabas resursiem balstītas nozares – spa, kūrortu saimniecība;
- Uz dabas resursiem balstītas nozares – pazemes gāzes glabāšana un sadale;
- Uz pieredzi balstītās nozares – mašīnbūve, metālapstrāde, tekstilrūpniecība, ķīmiskā rūpniecība, farmaceitiskā rūpniecība, informācijas tehnoloģiju, ārpakalpojumi, medicīnas, izglītības pakalpojumi;
- Uz darbaspēka, IKP pieauguma, uzņēmējdarbības aktivitātes pieauguma rādītājiem balstīta nozaru attīstība – jaunās iniciatīvas dažādās nozarēs.

²³ Informatīvais ziņojums „Par ekonomikas atveseļošanas politikas virzieniem vidēja termiņa periodā”, MK 2009.g.10.novembris

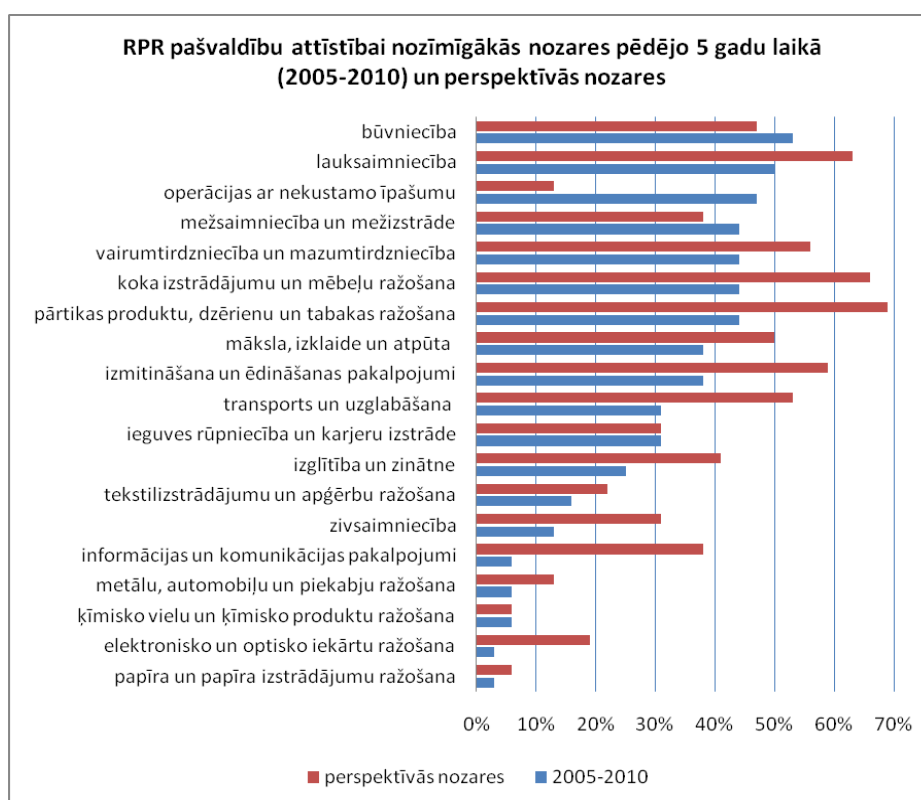
²⁴ 7 sectors in Europe in general and in Latvia in particular. Executive summary, /projekts/ LIAA 2010

Pašvaldības plāno savu teritorijas attīstību nosakot attīstības virzienus un pasākumus attīstības programmās un paredzot teritorijas izmantošanu teritorijas plānojumos. Pašlaik veidojas jauns plānošanas periods, kas balstīsies uz grozītajiem / jauniem regulējošajiem dokumentiem²⁵ un jauniem valsts atbalsta instrumentiem²⁶. Tiek paredzēta ciešāka attīstības dokumentu saikne ar teritorijas izmantošanas plānošanu un finansējuma plānošanu.

Iepriekšējā plānošanas periodā visās pašvaldībās ir izstrādāti teritorijas plānojumi, un tikai 2/3 – ir savi attīstības dokumenti, kuros noteikti pašvaldību attīstības virzieni un prioritātes. Šie dokumenti bieži nav saistīti ar zemes izmantošanu. Pašvaldību attīstības programmas un teritorijas plānojumi atspoguļo pašvaldību politiku – veicināt/ piesaistīt līdzekļus „par katru cenu”. Vairums šādu dokumentu nebalstās uz attīstības prognozēm un ir uztverams kā iespējamo vēlmju saraksts. Investīciju atbalsts ir bieži politisks lēmums.²⁷ Administratīvi teritoriālās reformas rezultāti liek pārvērtēt un izstrādāt jaunus pašvaldības attīstības dokumentus.

Šajā situācijā RAPLM sagatavotajā pašvaldību aptaujā tika pausts pašvaldību speciālistu viedoklis par nozīmīgākajām esošajām un perspektīvajām nozarēm (4.14.attēls). Kā perspektīvās pašvaldības saskata nozares, kas balstās uz esošajiem resursiem – lauksaimniecību, koksnes rūpniecību, zivsaimniecību un saistītās nozares, pakalpojumu nozares – tirdzniecību, ēdināšanu, izmitināšanu, atpūtu, tūrismu, valsts noteiktās prioritātes – transportu un loģistiku, izglītību, zinātne, IT, kā arī būvniecību, kas paredzams tuvākajā laikā nebūs vadoša nozare.

4.14. attēls

²⁵ Attīstības plānošanas sistēmas likums, grozījumi Reģionālās attīstības likumā un Teritorijas plānošanas likumā, Teritorijas attīstības plānošanas likumprojekts

²⁶ ESF 1.5.3.2.aktivitāte „Plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību attīstības plānošanas kapacitātes paaugstināšana”

²⁷ Rīgas plānošanas reģiona attīstības uzraudzības ziņojums 2009. RPR www.rpr.gov.lv

Tiekoties ar pašvaldībām 2009.gada rudenī vairums pašvaldības nebija gatavas definēt savu specializāciju un iebilda pret RPR vēlmi tās noteikt.²⁸ Reģiona pašvaldību seminārā pašvaldību speciālisti izteicās kritiski pret noteiktu nozaru prioritizēšanu uzsverot kopējo atbalsta nepieciešamību uzņēmējdarbības aktivizēšanai. Tai pat laikā, atsevišķas pašvaldības uzsvēra nepieciešamību novērst šķēršļus noteiktu nozaru attīstībai (piemēram kūrortu nozarē)²⁹.

4.2.2. Mazo un vidējo uzņēmumu loma

Kā izriet no iepriekšējās analīzes - mazie un vidējie uzņēmumi veido Latvijas ekonomikas pamatu. Vēl jo vairāk – liela daļa no tiem ir mikrouzņēmumi. Šāda ekonomikas struktūra ir raksturīga arī daudzās citās valstīs. Valsts politika daudzos gadījumos ir bijusi vērsta uz lielražošanas atbalstu, kas ekonomiskās nestabilitātes laikā ir ar augstu riska pakāpi. Tai pat laikā, mazie uzņēmumi ir pakļauti riskam, ja tie neveido sadarbības formas. Valsts uzdevums ir stimulēt mazo uzņēmumu izveidi un attīstību izmantojot dažādus tās rīcībā esošus līdzekļus. Mazie uzņēmumi, īpaši lauku apvidos, ir pamats nodarbinātības nodrošināšanai un pilda sociālo funkciju. Būtiski ir panākt nodarbinātības dažādošanu, kas nodrošina pret riskiem ekonomiskās lejupslīdes apstākļos.

Starptautiskās konkurētspējas apstākļos maziem uzņēmumiem būs nepieciešama savstarpēja sadarbība un, varbūt, valsts atbalsts, lai nodrošinātu produktu mārketingu. Te galvenais atslēgas vārds ir jauna pieeja un inovācijas. Bieži vien nav nosakāmas konkrētas jomas, kas ir attīstāmas kā prioritāras. Tai pat laikā pastāv vairāki potenciāli, kur mazais ražotājs var atrast sev nišu. Piemēram, kultūras un mākslas produkti (tai skaitā tradicionālie).

4.2.3. Nozaru un teritoriālie klāsteri

Rīgas reģiona loma

Rīgas plānošanas reģiona attīstība nav skatāma reģiona robežās. To nosaka vairāki apstākļi. Reģions koncentrē dominējošu vai ievērojamu produkcijas masu, kas nozīmē reģiona attīstību pielīdzināmu valsts attīstībai. Dažas nozares ir koncentrējušās Rīgas plānošanas reģionā, kam ir ietekme uz valsts attīstību kopumā. Šādas nozares kļūst automātiski par nozīmīgākajām, piemēram finanšu, banku pakalpojumi. Citas - koncentrē nozīmīgu daļu, kas veido / var veidot citu teritoriju attīstības dzinējspēka efektu, piemēram, tūrisms, tranzīts un loģistika. Reģiona centra – valsts galvaspilsētas - loma Latvijā ir noteicoša un perspektīvā pieaugoša. Rīgas loma Latvijas ekonomikā tradicionāli tiek vērtēta no investīciju daļas, kas „nogulsņējas” Rīgā vai Pierīgā, bet nav novērtēta tajā aspektā, ko tā var dot citu teritoriju attīstībai. Šajā aspektā Rīgas loma ir svarīga gan starptautiski – tuvāko Baltijas valstu kontekstā, gan Latvijas reģionu attīstībai.

Rīgas ietekmes teritorija ir nozīmīga visai Latvijas teritorijai. Būtiski – lai šī teritorija tiktu palielināta teritoriāli, iesaistot tālākas teritorijas Pierīgas attīstības areālā. Te svarīga ir ātras sasniedzamības nodrošināšana radot iespējas attīstīt teritorijas, kuras atrodas fiziski tālāk, bet kuru salīdzinoša priekšrocība ir iespējami lētāks darbaspēks, zemākas zemes cenas, vides

²⁸ Rīgas plānošanas reģiona attīstības uzraudzības ziņojums 2009. RPR www.rpr.gov.lv

²⁹ Pašvaldību seminārs, Rīga, 15.06.2010.

īpašības. Pretēja politiska izvēle ir attīstības koncentrācija Rīgā un tiešajā piepilsētā, tādējādi izslēdzot citas teritorijas no „spēlētāju saraksta”. Investīcijas šādā gadījumā teritorijā neienāks, jo nebūs radīti atbilstošie apstākļi. Izšķiršanās ir valsts reģionālās politikas uzdevums.

Teritoriālā koncentrācija rada zināmas priekšrocības – samazina transportēšanas infrastruktūras izmaksas, tai pat laikā – arī trūkumus – palielinās zemes cenas, pieaug risks neveiksmju gadījumā. Esošā pašvaldību un valsts politika attīstības jautājumos ir piesaistīt pēc iespējas vairāk investorus neskatoties uz to profilu. Pastāv arī pretēji orientēts viedoklis – attiecībā uz „netīrām” vai „nepatīkamām” ražotnēm – „tikai ne pie mums”. Pašvaldības, lai neierobežotu atbalsta iespējas no ES SF, kur tiek prasīti attīstības dokumenti, nav gatavas specializēties.

Klāsteru veidošanās iespējas Rīgas reģionā

Viena no teritoriālās specializācijas un koncentrācijas formām ir klāsteri, ar ko saprot ģeogrāfiski tuvu atrodošos savstarpēji saistītu uzņēmumu un asociēto iestāžu grupu kādā noteiktā darbības jomā, kur tos vieno korporatīvs un papildinošs princips³⁰.

Klāsterus veido firmas, kas ir dažādas pēc to varas un iespējām. Zinātniskajā literatūrā tiek pārspīlēta klāsteru ģeogrāfiskā novietojuma loma un nenovērtēta tīklojuma loma, maz tiek pētīti klāsteru veidošanās procesi.

Klāsteru pastāvēšanā būtiska ir zināšanu pārnese klāsterā iekšienē, kas nav pieejama citiem. Arī kooperatīvās starp firmu saites ir izteiktas klāsteru robežās. Zināšanu pārnese no viena uzņēmuma uz otru notiek caur darbaspēka mobilitāti caur formāliem un neformāliem tīkliem. Spin-off kompānijas izvietojas tuvu savām mātes uzņēmumam, jo tādējādi tiek nodrošināta zināšanu pārnese.³¹

Latvijas gadījumā klāsteriem nav sena vēsture. Klāsteru veidošanos ietekmējusi privatizācija 1990.-jos gados, 2008.g.- krīzes sekas, jaunās ES SF atbalsta iniciatīvas.

Valsts izvēlētās klāsteru nozares atlasītas balstoties uz apstrādes nozarēm ar lielāko eksporta ieguldījumu Latvijas kopējā ražošanas eksportā (1.-6.nozare), uz eksportu orientētās pakalpojumu nozares (8.-10. nozare), nozarēm ar augstāko eksporta īpatsvaru saražotās preces realizācijā un augstāko pievienoto vērtību uz darbinieku (7.nozare).³²

1. Koksne un tās izstrādājumi,
2. Metāli un to izstrādājumi,
3. Lauksaimniecības un pārtikas produkti,
4. Ķīmiskā rūpniecība, saskarnozares, plastmasas produkti,
5. Mašīnbūves produkti,
6. Vieglās rūpniecības preces,
7. Elektrisko un optisko iekārtu ražošana,
8. Pārvadājumi (transports un loģistika),
9. Tūrisms,
10. Komercepakalpojumi – IT pakalpojumi.

³⁰ Porter, M. E., 1998. On Competition. Boston: Harvard Business School.

³¹ Anne L.J. ter Wal, Ron A. Boschma. Co-evolution of firms, industries and networks in space. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>

³² Uzņēmumu klāsteru veidošana. Rokasgrāmata. EM, 2007

No augstāk piedāvātajām nozarēm Rīgas plānošanas reģionā nozīmīgas ir visas izņemot lauksaimniecību, bet iekļaujot pārtikas produktu ražošanu.

Teritoriāli katrai no nozarēm ir savas izvietojuma prasības, tomēr kopumā RPR var izdalīt vairākas teritorijas, kas veido teritoriālus klāsterus. Rīgā veidojas teritorijas vairāku klāsteru izvietojumam.

Esošā klāsteru attīstības pieredze – IT klasteris (19 uzņēmumi), meža klasteris, biofarmācijas klasteris (6 dalībnieki). Tiek runāts arī par piena klāsteru pastāvēšanu Rīgas reģionā (8 uzņēmumi)³³, Latvijas kokogļu ražotāju un loģistikas uzņēmumu klasteri (17 potenciāli dalībnieki)³⁴, elektronikas un elektrotehnikas nozares klasteri³⁵ u.c. Pierīgā veidojas klasteri arī transporta un loģistikas, ķīmijas, komercpakalpojumu, kokapstrādes jomās. Tomēr daudzi no tiem vai nu nav izveidojušies vai pastāv sadarbojoties noteiktā ierobežotā veidā. Būtiskākās problēmas, kas neļauj veidot efektīvas sadarbības formas ir sadarbības kultūras problēmas Latvijā un valsts atbalsts.

Atsevišķu nozaru koncentrācija ir izteikta noteiktās teritorijās, kas perspektīvā labvēlīgā gadījumā var veidot klāsterus – ķīmiskā rūpniecība – Olainē, tūrisms – Jūrmalā un Siguldā, zinātnes ietilpīgās ražotnes – Salaspils, vieglā rūpniecība, metālapstrāde – Ogre, metālapstrāde – Tukums. Kā viens no piemēriem teritoriālu klāsteru veidošanai ir biznesa, inovāciju parki, biznesa inkubatori.

Veidojas teritoriāli klasteri ap lielajiem tranzīta uzņēmumiem – Rīgas brīvostas klasteris, Aviācijas klasteris. Šajā gadījumā sadarbība tiek balstīta uz tuvumā novietoto kopīgo infrastruktūru, loģistikas ķēdēm, ātru sasniedzamību. Loģistikas un transporta uzņēmumu apvienošanas noteiktās teritorijās ar ražošanas vai tirdzniecības un citiem pakalpojumu sniedzošiem uzņēmumiem ir pasaules prakse. Veidojas attīstības zonas „pilsētiņas” ap lidostām un ostām, gar lielajiem tranzīta ceļiem, dzelzceļiem.

Citas sadarbības formas ir biznesa parki, biznesa inkubatori, kas veidojas noteiktās teritorijās. Biznesa parki apvieno komerciāla rakstura pakalpojumus, kas grupējas noteiktā teritorijā. Lielākie biznesa parki Rīgas reģionā ir Dominante, Biznesa inkubatoru loma ir jaunas uzņēmējdarbības vai produktu veidošanas atbalsts.

Saistītās un papildinošās nozares

Saskaņā ar reģionu attīstības nozaru pētījumiem, visstabilākās ir saistītās / papildinošās nozares. Tās visātrāk ienāk teritorijā un pēdējās no šīm teritorijām aiziet. Balstoties uz to var veidot nozaru puduri, kas ir būtisks RPR balstoties uz prioritārām nozarēm.

³³ http://www.petnieciba.lv/materiali/publik/2009_Klasteru_loma_Latvijas_rejonu_konkuretspejas_paaugstinasana.pdf

³⁴ http://www.liaa.gov.lv/uploaded_files/00JAUNIE00/Semin/EVN/22_10_09/kokoglu_logistikas_uznemumu_klasteris.pdf

³⁵ <http://www.letera.lv/news.html?l=1&id=77>

4.3. Nepieciešamie priekšnosacījumi un rīcības

4.3.1. Investīciju piesaiste un investīciju vides sakārtošana

Jebkuras nozares attīstībai kritisks faktors ir investīciju piesaiste. Tās izpaužas gan kā ieguldījumi jau esošajos uzņēmumos gan jaunu uzņēmumu ienākšana reģionā. Investīcijas var būt vai nebūt saistītas ar inovācijām. Investīcijas vienlaikus raksturo tendences nozares attīstībā.

Inovācijas un jaunas investīcijas ienāk tur, kur jau ir kaut kāda ražošana. Jo agrāk tā ir radusies, jo vairāk tā var piesaistīt attīstību. Jo vairāk ir noteiktā nozarē uzņēmumu, jo lielākas iespējas ienākt jauniem /kritiskā masa/. Nozares attīstās/ienāk arī balstoties uz aglomeratīviem efektiem noteiktā teritorijā. Jo vairāk ir savu resursu (*generic resources*), jo grūtāk ir prognozēt telpiski jaunu nozaru ienākšanu.³⁶

Būtiska loma investīciju ienākšanai ir tīklojumiem, kas izpaužas savstarpējo saikņu veidā. Te ir nozīmīgs saikņu tuvums, kurā izdala: kognitīvos, organizatoriskos, sociālos, institucionālos un ģeogrāfiskos aspektus.³⁷ Jaunas industrijas darbojas ātrā produktu inovāciju un zemas standartizācijas vidē. Vecie uzņēmumi – ir ar zemu inovāciju pakāpi un balstās uz izdevumu samazināšanas procesu inovācijām.³⁸

Jaunu nozaru izvietojums sākotnējā stadijā nav atkarīgs no telpas/reģiona struktūras vai apstākļiem, kas veidojušies pagātnē. Jaunās nozares rada priekšrocības attīstībai gan attīstītajiem, gan atpalikušajiem reģioniem. Zinātnē tiek risināti jautājumi - kā definēt, mērīt un specificēt vietas empīrisko nenoteiktību, kreativitāti un attīstības iespēju?³⁹

Latvijā straujš investīciju pieaugums laikā no 2004. – 2007. gadam bija būvniecībā, viesnīcu un restorānu nozarē, operācijās ar nekustamo īpašumu, finanšu starpniecībā, veselības aizsardzībā un izglītībā.

2008. gadā pozitīva investīciju dinamika saglabājās primārās nozarēs un vairumā pakalpojumu nozaru. Samazinājums bija enerģētikas nozarē, finanšu pakalpojumos, operācijās ar nekustamo īpašumu un būvniecībā.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpina samazināties visās nozarēs. Kopš 2006. gada samazinās investīcijas pārtikas rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā un transporta līdzekļu ražošanā, kas var liecināt par šo nozaru konkurētspējas mazināšanos. Preču eksports saruka visās preču grupās.⁴⁰

---

³⁶ Ron Boschma. Path creation, path dependence and regional development. Chapter 3, J. Simmie and J. Carpenter (eds.) (2007), Path Dependence and the Evolution of City Regional Economies, Working Paper Series, No. 197, Oxford: Oxford Brookes University, pp. 40-55, <http://econ.geo.uu.nl/boschma/boschma.html>

³⁷ Ron Boschma and Koen Frenken. The spatial evolution of innovation networks: a proximity perspective. Contribution to the Handbook of Evolutionary Economic Geography. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>

³⁸ Frank Neffke, Martin Svensson Henning, Ron Boschma, Karl-Johan Lundquist & Lars-Olof Olander. Who Needs Agglomeration? Varying Agglomeration Externalities and the Industry Life Cycle. Version: March 2008. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>

³⁹ Ron A. Boschma. New industries and windows of location opportunity. Along term analysis in Belgium. Erdkubnde. Archiv fur Visserschaftliche Georgraphy. Begrundet von Carl Troll. Boss Verlag Kleve. Band 51/1997

⁴⁰ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2009. Decembris, EM

Uzņēmējdarbības vidi nosaka vairāki savstarpēji saistīti faktori: makroekonomiskā stabilitāte, birokrātiskais slogs uzņēmējdarbībai, īpaši – tiesību normu piemērošana un nodokļu administrēšana, finanšu institūciju stabilitāte, tiesiskums un likuma vara, korupcijas līmenis, personiskā un īpašuma drošība, infrastruktūras pieejamība un kvalitāte, valsts sektora efektivitāte, izveidojot regulējošo ietvaru, it īpaši konkurences un dabīgo monopolu jomā, publisko pakalpojumu un darba spēka kvalitāte. Uzņēmējdarbības vides sakārtotība, vienkāršība un paredzamums nosaka, vai valsts ekonomika spēj vai nespēj dinamiski reaģēt uz globalizācijas radītajām iespējām un izaicinājumiem⁴¹.

Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanā jākoncentrē resursi uz nelielu un pārskatāmu reformu prioritāšu skaitu – elektronisko pārvaldi, uzņēmumu dibināšanu, nodokļu administrēšanu, ārējo tirdzniecību, nekustamā īpašuma reģistrēšanu un, iespējams, arī jaunā maksātspējas un būvniecības regulējuma piemērošanas uzraudzību.

Latvija DB indeksā 2009.gadā ieņem kopumā 27. vietu pasaulē (4,15.attēls). Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm – Latvija atrodas 10.vietā⁴²:

4.15. attēls

ES valstis pēc Doing business indeksa

ES valstis	Vieta DB indeksā
1. Lielbritānija	5
2. Dānija	6
3. Īrija	7
4. Somija	16
5. Zviedrija	18
6. Beļģija	22
7. Igaunija	24
8. Vācija	25
9. Lietuva	26
10. Latvija	27

Avots: *Doing business*⁴³

Īpaši svarīga ir pašvaldību sadarbība ar valsts institūcijām investīciju piesaistē. Kā galvenie virzieni ir minami pašvaldību resursu apzināšana un plānošana, informācijas sagatavošana investoriem, pašvaldībai nozīmīgu projektu radīšana.⁴⁴

4.3.2. Teritoriju specializēšanās iespējas un virzieni

Teritoriju specializēšanās jāskata vairākos mērogos, kur svarīgākie ir pozicionēšanās Latvijas mērogā un starptautiski. Teritoriju starpreģionālo specializāciju nosaka tradicionāli veidotā nozaru struktūra un pieejamie resursi. Starptautisko specializāciju – spēja konkurēt starptautiskajos tirgos. Rīgas plānošanas reģionam ir vadoša loma daudzos starpreģionālos salīdzinājumos.

⁴¹ Batra, Geeta, and Jyothsna Mody, 2003, "Investment Climate Indicators", Research paper, World Bank, Washington, DC.

⁴² Latvijas uzņēmējdarbības vides izvērtējuma un reformu ziņojums. SIA Animus account, 2009.g. 1. decembris

⁴³ Doing Business 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, www.doingbusiness.org, World Bank

⁴⁴ Māris Ēlerts. Polaris process. Prezentācija, LIAA 2010.

Rīgas plānošanas reģiona vieta Latvijā

Pastāv izteikta atšķirība starp Rīgas un pārējiem Latvijas reģioniem (4.16.attēls).

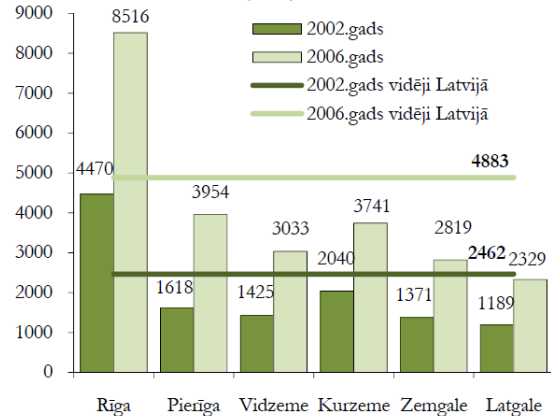
4.16. attēls

Rīgas plānošanas reģions salīdzinājumā ar citiem Latvijas reģioniem

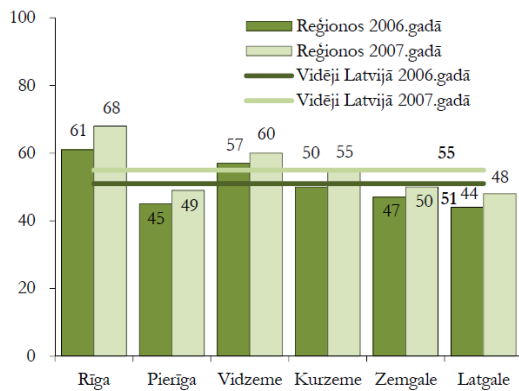
Latvijas statistisko reģionu teritoriju platība, iedzīvotāju skaits un iedzīvotāju blīvums 2009. gada sākumā

	Platība (% no valsts teritorijas)	Iedzīvotāju skaits (% no kopskaita)	Iedzīvotāju skaits (uz 1 km ²)
Latvija	100	100	35,0
Rīga	0,5	31,5	2353,2
Pierīga	15,7	17,1	38,0
Vidzeme	23,6	10,4	15,5
Kurzeme	21,1	13,3	22,2
Zemgale	16,6	12,5	26,3
Latgale	22,5	15,2	23,6

Iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (latos)

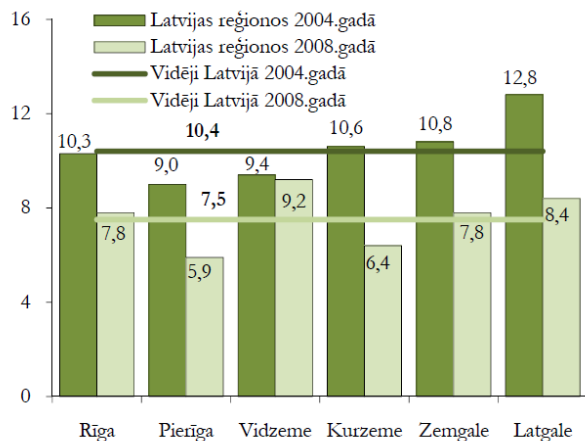
Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas vienības* uz 1000 iedzīvotājiem**

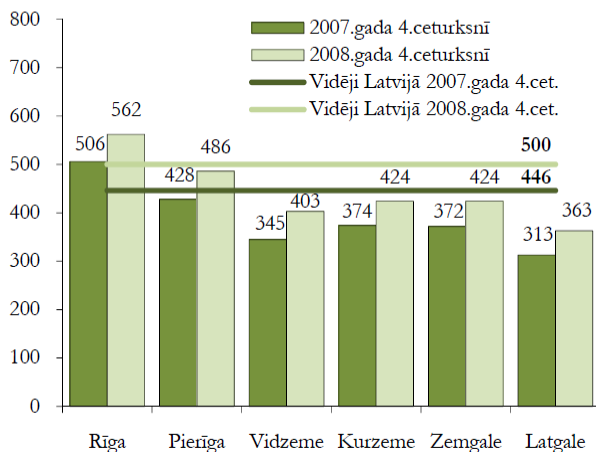
* Tirgus sektora statistikas vienības: pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības.

** 2007. gadam provizoriskie dati.

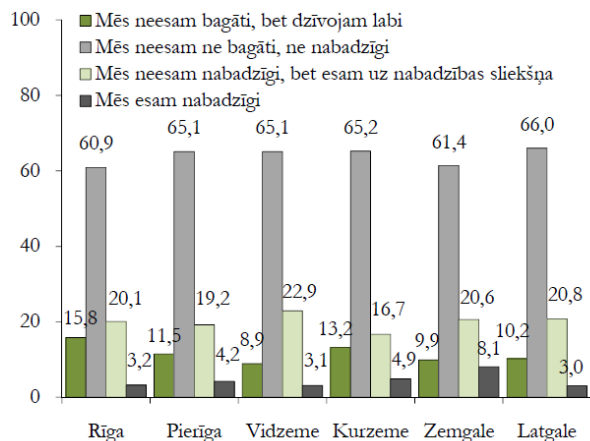
Bezdarba līmenis 2004. un 2008. gadā (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 15-74 gadu vecumā)

Strādājošo vidējā bruto darba samaksa 2008. gada 4. ceturksnī (latos)

Mājsaimniecību materiālā stāvokļa pašnovērtējums Latvijas reģionos 2008. gadā (procentos)

2006.gadā lielākā daļa Latvijas IKP (55,3%) tika saražota Rīgā. Otrs lielākais reģions pēc ieguldījuma IKP ir Pierīga (13,1%). 2006. gadā IKP līmenis uz vienu iedzīvotāju Rīgā bija 1,7 reizes lielāks nekā vidēji valstī. Savukārt Latgalē šis rādītājs sasniedza tikai 47,7% no vidējā līmeņa valstī. Izaugsmes gados (2003.-2006.) visstraujāk ir attīstījies Pierīgas reģions, kas uzrāda tendenci pārcelt Rīgas ražotnes un pakalpojumus uz Rīgas apkārtni. Aktīvo statistikas vienību skaita (pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības) pieaugums izteiktāks ir Rīgas reģionā.

Vidējā alga Latvijā 2008.gada 4.ceturksnī bija 500 latu. Algas apmērs pārsniedza vidējo algu Latvijā tikai Rīgā. CSP veiktā Mājsaimniecību budžetu pētījuma dati par mājsaimniecību materiālā stāvokļa pašnovērtējumu 2008. gadā liecina, ka mājsaimniecību pašnovērtējums ir atšķirīgs. Pētījuma rezultāti rāda, ka Rīgā un Pierīgā ir vislielākais mājsaimniecību īpatsvars, kuras sniedza atbildi, ka „neesam bagāti, bet dzīvojam labi”. Savukārt vislielākais mājsaimniecību īpatsvars, kuras pauda viedokli, ka ir nabadzīgas vai atrodas uz nabadzības sliekšņa, ir Latgalē. Toties Kurzemē un Latgalē ir izteikti lielāks mājsaimniecību īpatsvars, kuras uzskata, ka „neesam ne bagāti, ne nabadzīgi”.⁴⁵

Objektīvās RPR pozīcijas Latvijā nosaka reģiona specializāciju – valsts mēroga pakalpojumu sniegšanā – izglītības, veselības aizsardzības, valsts pārvaldes, finanšu, tirdzniecības jomās.

Ir vairākas nozares, kuru lokalizācijai nav izteikts galvaspilsētas efekts, bet kas veidojušas vēsturiski – piemēram - kokapstrāde, ķīmiskā rūpniecība, metālapstrāde.

Rīgas plānošanas vieta Baltijas jūras reģionā

Starptautiskā salīdzinājumā Rīgas Plānošanas reģions konkurē ar līdzīgiem galvaspilsētu un citiem reģioniem. Īpaši te var uzsvērt Baltijas jūras reģionu, kur atrodas mūsu kaimiņu lielākie attīstības centri. Bieži vien starptautiskajā telpā salīdzina Galvaspilsētas reģionus vai arī pašas pilsētas, kas ir vieglāk atpazīstamas un kam ir pieejamāki dati.

Vairāki pētījumi un statistiskie salīdzinājumi rāda, ka Rīgas reģions atpaliek no vadošajiem reģioniem Baltijas jūras piekrastē. Līdzvērtīgi salīdzinājumi ir ar Baltijas jūras piekrastes A un D krasta reģioniem, kas bija iepriekš Austrumeiropā un Padomju Savienības sastāvā. Tai pat laikā ESPON uzrāda ievērojamu atpalcību no Baltijas jūras rietumu krasta piesētām⁴⁶. Pie līdzīgiem secinājumiem nonākuši Pētījums „Creative future” salīdzina vidējās pilsētas BJR zināšanu, inovāciju un atvērtības jomā – kas ir būtiskas, lai runātu par starptautisku konkurētspēju, nonāk piesecinājuma - galvaspilsēta bieži vien nav garants pilsētu radošumam, kas var izpausties arī mazās un vidējās pilsētās un gūt starptautisku skanējumu.⁴⁷

Rīga tiek pozicionēta kā kultūras pilsēta ar uz augstskolām balstītu zināšanu ekonomikas potenciālu, tomēr jauno tehnoloģiju ražošana ir pirmsākumos, kā svarīgāko nākotnes ierobežojošo apstākli min iedzīvotāju skaita samazināšanos. Rīgā trūkst uzņēmējdarbības pieredzes pirms 1990.gada un specializācija uz tirdzniecību un pakalpojumiem neliecina par inovācijām. Mācību un kultūras iespējas ir labas, bet aprīkojums neatbilst Eiropas līmenim. Zināšanu pilsēta varētu būt ieguldījums Rīgas starptautiskā konkurētspējā.

⁴⁵ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2009. Jūnijs, EM

⁴⁶ ESPON ziņojumi. www.espon.eu

⁴⁷ Creative future. Growth Potentialitis for Baltic Cities – Outline, PriceWaterhouseCoopers, HWWI, 2009.

Valsts pārvaldes loma attīstības veicināšanā

Valsts un reģionu loma ekonomikas izvietojuma politikā

Zinātniskajā literatūrā reģionu loma tiek saistīta ar inovāciju virzītājspēku. Pašlaik Latvijā tam nav ne politiskā pasūtījuma, ne līdzekļu.

Ir divas izvēles – dažādot ekonomiku vai specializēt noteiktos virzienos. Abiem piemīt gan pozitīvi, gan negatīvi raksturojumi. Bieži atšķiras izpratne par reģionu un publiskās pārvaldes lomu un iespējām dažādot ekonomiku globalizācijas kontekstā.

Dažādība nodrošina reģionu pret riskiem. Specializēti reģioni ir vairāk atbalsta inovācijas un izaugsmi nekā diversificēti reģioni. Zināšanu pārnese ir būtiska, ko reģioni var iegūt no citiem reģioniem, tādās pašās vai līdzīgās nozarēs. Te nav iespējams kopēt vai pārnest citu reģionu pieredzi, jo pastāv lielas vietējas atšķirības.

Veidojot reģionālo politiku bieži ir tendence valsts politikā noteikt sektorus vai reģionus *a priori* kā politikas mērķi. Šāda pieeja nav saistīta ar reģionu inovāciju politiku, savstarpēji saistīto nozaru dažādību un ir būvēta uz pieejamajiem esošajiem resursiem. Katram reģionam ir izaugsmes potenciāls, tas nav jāsaprot tikai kā R&D, inovatīvās firmas, darbaspēks, augstās tehnoloģijas, zināšanu ietilpīgās ražotnes un pakalpojumi. Ir ļoti grūti paredzēt kuri būs izaugsmes reģioni/teritorijas un sektori tuvākajā nākotnē. Reģionālā inovāciju politika pašlaik tiek veidota vertikāli kā nozaru politika un klasteru politika. Šāda pieeja tiek kritizēta, jo noved pie reģionālās politikas izgāšanās.

Zinātniskajā literatūrā tiek piedāvāta politika, kas balstās uz saistīto nozaru un uzņēmumu dažādību, kas tiek veidota uz dalītu un papildinošu zināšanu bāzes un kompetences – tradicionāli veidotām nozarēm zināšanu tīklos.⁴⁸ Kā galvenā vadlīnija tiek izvirzīta reģionu ekonomikas dažādošana, kas balstās uz jau esošo nozaru pamata.

Reģiona ekonomikas dažādošana ir kvalitatīvas izmaiņas. Ir izpētīts, ka uzņēmumi mācās no līdzīgiem uzņēmumiem. Reģioniem ar augstāku dažādību starp saistītām nozarēm ir lielākas zināšanu pārneses iespējas un lielākas darbavietu izaugsmes iespējas. Tiek uzskatīts, ka uzņēmumi reģionā ienāk caur zināšanu pārnesi. To veicina firmu dažādošana, uzņēmējdarbība, kas balstīta uz zināšanu pārnesi jaunu kompāniju izveidē (spin-off), darbaspēka mobilitāti un sociālo tīklošanos.

Daudzi uzņēmumi ienāk reģionā kā “meitas uzņēmumi”. Reģionālajai politikai jābalsta uzņēmumi, kas tehnoloģiski saistīti ar jau esošajiem uzņēmumiem.⁴⁹

Lai veidotu uz reģionu bāzētu politiku (reģionālo politiku), nepieciešams risināt jautājumu par valsts pārvaldes līmeņu kompetences sadalījumu. Pašlaik reģionālais pārvaldes līmenis ir un paliek neskaidrs neskatoties uz izmaiņām tiesībaktos.

⁴⁸ Bjørn Asheim, Ron Boschma, Philip Cooke. Constructing regional advantage: Platform policies based on related variety and differentiated knowledge bases. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>

⁴⁹ Frank Neffke & Martin Henning & Ron Boschma. How do regions diversify over time? Industry relatedness and the development of new growth paths in regions. 16 October 2009. <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>

Nepieciešamība pēc nodokļu sistēmas pārskatīšanas

Kā viens no galvenajiem (bet ne vienīgais) attīstību veicinošais mehānisms ir valsts nodokļu politika. Esošā nodokļu politika ir veidojusies 90. gados un krīzes situācija parādīja, ka ir nepieciešamas izmaiņas. Būtiskākās izmaiņas saistāmas ar progresīvo nodokļu ieviešanu – pretējā gadījumā valsts nevar nodrošināt minimālās sociālās garantijas – bezmaksas medicīnu, vidējo izglītību, pensijas, sociālos pabalstus. Liberālā nodokļu sistēma nespēj atrisināt valsts attīstības jautājumus – garantēt vienlīdzīgas iespējas saviem pilsoņiem saņemt valsts sniegtos pakalpojumus.

Otra joma saistās ar nodokļu administrēšanas pārdali no centralizētās uz decentralizēto iesaistot tajā reģionu līmeni. Saistāma ar valsts reģionālo reformu un valsts pārvaldes līmeņu funkcijām. Nepieciešamību pēc decentralizācijas nosaka arvien pieaugošā koncentrācija, ko veicina digitālās tehnikas iespējas – zūd nepieciešamība pēc teritoriāli bāzētas pārvaldes iestādēm, tai pat laikā palielinās pārvaldes un cilvēku atsvešinātība. Nepilnīgi veiktā ATR nenodrošina pakalpojumu saņemšanu maksimāli tuvu dzīves vietai.

Trešā joma ir nodokļu pārdale starp valsts pārvaldes līmeņiem. Jāpalielina nodokļu apmērs, ko saņem vietējās pašvaldības, ieskaitot daļu no PVN, citiem nodokļiem. Tas radīs reālu interesi un palielinās atbildību par attīstības procesiem pašvaldībās. Pašvaldība, kurai ir uzdevums plānot un veicināt attīstību savā teritorijā būs reāli finansējuma mehānismi.

Un beidzot, nodokļu sistēmai būtu jāstimulē uzņēmējdarbība vispār ne tikai konkrētās jomās, īpaši atvieglot procedūras mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem, kā arī uzņēmējdarbības uzsākšanas periodā. Tas ir būtisks nodarbinātības faktors, kas garantē darbaspēka saglabāšanos Latvijā un palielina teritoriju pašpietiekamību. Šādai politikai nekādā gadījumā nevajadzētu konkurēt ar valsts definētajām atbalsta prioritātēm.

Šeit nebūtu jāsaprot, ka minētie nodokļi ir papildus nodokļu slogs, bet gan esošo nodokļu pārdale valsts pārvaldes efektivitātes un attīstības veicināšanas labā.

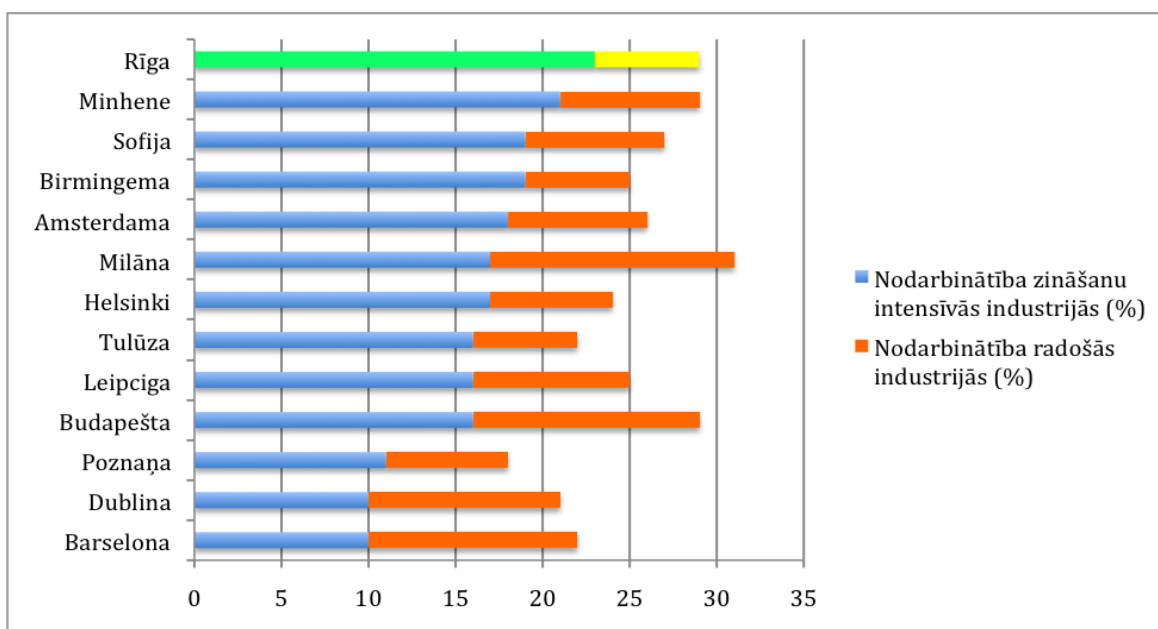
4.4. Rīgas plānošanas reģiona specializācija

4.4.1. Uz radošumu un zināšanām balstītas ekonomikas reģions

Starptautiskajā konkurencē un ekonomikas izaugsmē izšķirošas kļūst valstu spējas attīstīt un piesaistīt radošus cilvēkus, kā arī radīt vidi, kura veicinātu gan jaunu ideju rašanos, gan šo ideju īstenošanu un komercializēšanu. Radošums jeb jaunrade, kura veido inovācijas, ir kļuvusi par galveno ekonomikas izaugsmes veicinātāju⁵⁰. Piemērs tam, ka arī valstis ar dārgu cilvēkkapitālu var būt ļoti konkurētspējīgas, ir mūsu kaimiņi Zviedrija, Somija, kā arī Nīderlande un Vācija. Tās ir Eiropas eksporta velkoņi, tām, neraugoties uz visaugstāko algu līmeni, ir arī augsta ārējā konkurētspēja un tirdzniecības bilances pārpalikums tāpēc, ka tās vienlaikus ir arī ES līderu valstis radošā kapitāla ziņā⁵¹. Valstu eksportspēja ir cieši saistīta ar to radošo kapitālu.

4.17. attēls

Nodarbinātība radošo un zināšanu intensīvās industrijas, pilsētu reģioni

Avots: ACRE, Piezīmes: Dati no 2000. līdz 2006. gadam

Pētījumā, kurā Rīga salīdzināta ar 12 dažādām Eiropas pilsētām (4.17.attēls), tajā skaitā Amsterdamu, Minheni un Helsinkiem, tika atklāts, ka Rīgai no visām šīm pilsētām bija vislielākā nodarbinātība zināšanu intensīvās industrijās⁵². Tomēr tā maz izmanto jaunrades ekonomikas iespējas – tā veido maz inovāciju, darba ražīguma ziņā Latvijas iedzīvotāji būtiski atpaliek no vecajām ES dalībvalstīm (tā ir par 50% mazāka) un ASV (par 60 %)⁵³. Tas gan nenozīmē, ka Latvijā cilvēki mazāk strādā, bet gan to, ka tie rada salīdzinoši mazu pievienoto vērtību savam darbam, tas ir, cilvēkkapitāls netiek pilnvērtīgi izmantots.

50 Florida, Richard and Irene Tinagli. (2004). Europe in Creative Age.

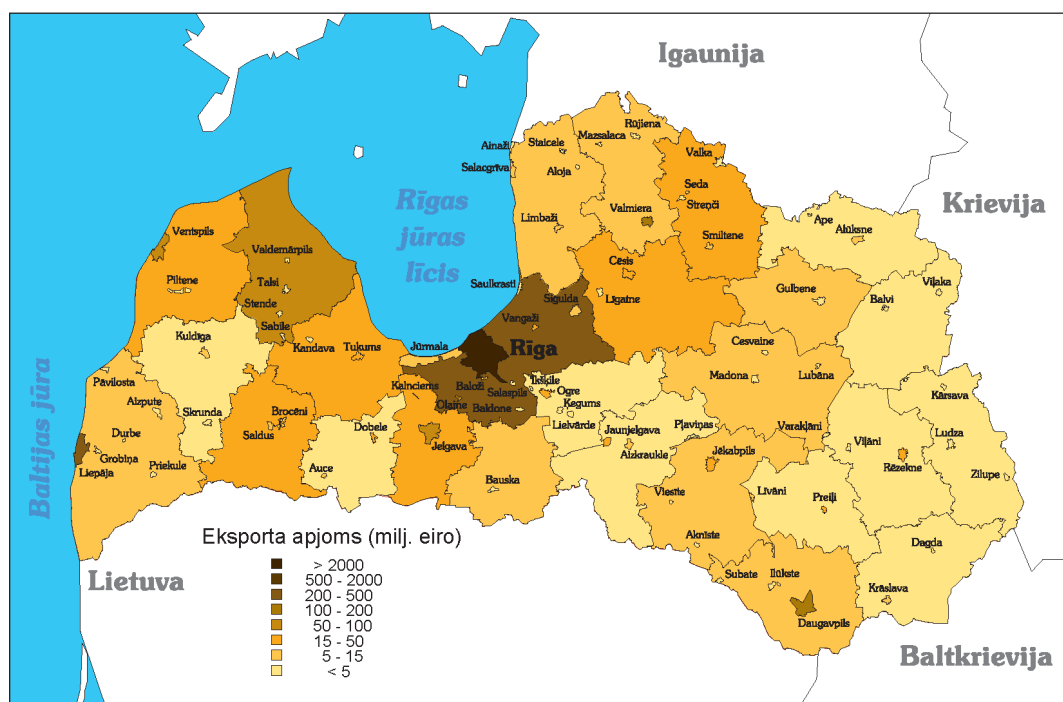
51 Ibid

52 Kovács, Zoltán and Alan Murie Sako Musterd, etc.. (2007). Accommodating Creative Knowledge — Competitiveness of European Metropolitan Regions within the Enlarged Union. Comparing paths of creative knowledge regions. University of Amsterdam

53 OECD (2007). Economic survey of the European Union 2007: Key challenges for the European Union. Pieejams http://www.oecd.org/document/39/0,3343,en_2649_34111_38960487_1_1_1_1,00.html

Eksporta apjoma sadalījums pa Latvijas pilsētām un rajoniem 2006.gadā (milj. eiro)

Avots: Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences (2008)

Mūsdienās saite starp cilvēkkapitālu, ekonomisko izaugsmi un valstu eksportspēju ir pastarpināta ar jaunrades iespējām. Ja aplūko eksportspējīgo uzņēmumu ģeogrāfisko atrašanos (4.18.attēls), tad var secināt, ka Rīga ir Latvijas starptautiskās konkurētspējas mugurkauls – 2006. gadā Rīgā darbojās vairāk nekā 2000 eksportētāju, kas sastādīja 63% no visiem Latvijas eksportspējošiem uzņēmumiem⁵⁴. Ņemot vērā Rīgas reģiona eksporta lomu, tam ir jāklūst par izcilu piemēru, kā konverģēt no zemas uz augstas pievienotās vērtības radīšanu.

Augstākas pievienotās vērtības radīšana ir cieši saistīta ar radošo kapitālu. Rīgas reģionam no visiem Latvijas reģioniem piemīt vislielākais radošais kapitāls, t.i., vislielākā radošā šķira (zinātnieki, inženieri, mākslinieki, mūziķi, arhitekti, menedžeri un profesionāļi), kā arī vislielākā augsto tehnoloģisko uzņēmumu un zinātnisko institūciju koncentrācija⁵⁵. Rīgas reģiona radošais kapitāls, tā attīstīšana un izmantošana ir būtisks priekšnosacījums Latvijas eksportspējas kāpināšanai.

Rīgas reģiona īpatnība ir vienlīdz liela gan ražošanas uzņēmumu, gan augstas vērtības pakalpojumu sniedzēju koncentrācija. Rīgas reģionam kā daudzveidīgam attīstības centram ir jākalpo par plašu ideju un sadarbības platformu, kurā tiek kombinētas dažādas idejas un zināšanas, lai radītu jaunus eksportspējīgus produktus un pakalpojumus. Citiem vārdiem, inovāciju radīšana un izplatīšana ir svarīgākā Rīgas reģiona funkcija.

Lai arī Rīga ir Latvijas eksporta un radošā kapitāla lielākā turētāja, tomēr starptautiskā līmenī tās konkurētspēja tiek vērtēta zemu. Rīga ir iekļuvusi tikai no 105 līdz 115 vietai Eiropas

54 Ķīlis Roberts, un Gints Klāsons, Sandris Mūriņš, etc. (2008). Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences. SIA "Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija"

55 Ibid

pilsētu inovācijas indeksā 2010.gadā. Rīga kopā ar Viļņu, Košici, Dubrovnikiem un vēl 6 pilsētām iekļuva priekšpēdējā pilsētu grupā, kura ir apzīmēta kā "Ietekmētājas"⁵⁶. Šo grupu raksturo maza ietekme uz Eiropas inovatīvo ekonomiku un konkurētspēja tikai atsevišķos segmentos. Tas nozīmē, ka Rīgas iedzīvotāju jaunrades talants un zināšanas netiek pilnvērtīgi izmantotas augstas pievienotās vērtības radīšanā. Lai palielinātu Rīgas radošo kapitālu un konverģētu uz augstākas pievienotās vērtības eksportu, ir nepieciešams attīstīt perspektīvās radošās ekonomikas nozares (to kodolu veido radošās industrijas un izpētes un attīstības pakalpojumu nozares) un ilgtspējīgi un plaši izmantot Rīgas reģiona cilvēku, telpas, dabas un simbolisko kapitālu.

4.4.2. Perspektīvie uzņēmējdarbības virzieni

1. Izpētes un attīstības pakalpojumi

Izpētes un attīstības pakalpojumi ir saistīti ar jaunu tehnoloģiju, produktu un pakalpojumu izstrādi. Rīgas reģionam kā valsts izglītības, zinātnes un pētniecības centram ir ievērojamas priekšrocības inovāciju ieviešanā salīdzinājumā ar pārējiem Latvijas reģioniem. Arī Baltijas mērogā Rīgas reģions ir viens no lielākajiem izglītības un zinātnes centriem. Tajā atrodas 78 zinātniskās institūcijas⁵⁷. Starp tām arī starptautiski nozīmīgas pētniecības iestādes, piemēram, Latvijas Organiskās sintēzes institūts, Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikālās enerģētikas institūts, Latvijas Universitātes Cietvielu fizikas institūts un Latvijas Universitātes Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs utt. Vislielākais zinātniskais talants ir koncentrēties dabas zinātnēs, par to liecina analīze par zinātņu doktoru sadalījumu pēc jomas, kurā iegūts zinātniskais grāds.

2008. gadā 463 uzņēmumos, iestādēs un organizācijās tika veikts pētniecības darbs. Uzņēmumu dati par kopējiem izdevumiem inovācijām laika posmā no 2004. līdz 2008. gadam liecina par izdevumu pieaugumu inovācijām apstrādes rūpniecības vajadzībām, savukārt tie samazinās pakalpojumu nozarēs. Pieaug ne tikai izpētes un attīstības funkcijas uzņēmumos, bet pieaug arī izpētes un attīstības pakalpojumu tirgus apstrādes rūpniecības vajadzībām. Šajā laika periodā tas ir pieaudzis vairāk nekā divas reizes.

Stratēģiskās analīzes komisija, analizējot tautsaimniecības, fundamentālos un lietišķos pētījumus un to ietekmi uz tehnoloģisko attīstību un inovāciju veicināšanu, par zinātnes prioritāriem virzieniem noteica septiņas ar dabas un inženierzinātnēm saistītas prioritātes. Tās ir: agrobiotehnoloģija; biomedicīna un biofarmācija; enerģētikas zinātne; informātika; materiālzinātne; medicīnas zinātne un mežzinātne. Tieši šo zinātņu izpētes un attīstības pakalpojumi būtu jāaplūko kā perspektīvie virzieni⁵⁸.

56 Innovation Cities Europe Index 2010. (Sept 2010). Innovation Cities Program. Retrieved in 20 september 2010. <http://www.innovation-cities.com/innovation-cities-europe-index-2010-european-city-rankings/>

57 Ķīlis, Roberts, un Gints Klāsons, Sandris Mūriņš, etc. (2008). Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences. SIA "Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija".

58 Stratēģiskās analīzes komisija. (2005). Prioritārie zinātņu virzieni Latvijā. Saki.lv Sk. 20.09.2010. <http://www.saki.lv/sak-zinojumi-un-petijumi/zinojumi/117?sectionid=12>

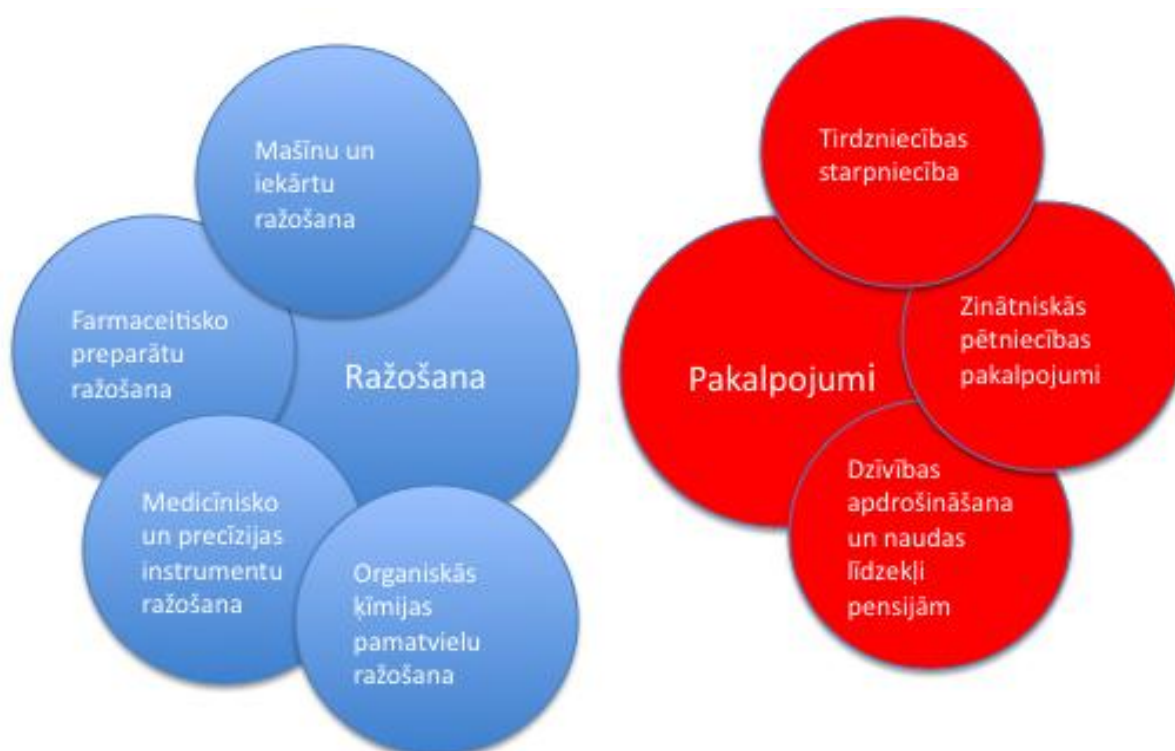
2. Radošās industrijas

Radošās industrijas ir tautsaimniecības nozares, kas balstās uz individuālo vai kolektīvo radošumu, prasmēm un talantu un spēj celt labklājību un radīt darba vietas, radot un/vai izmantojot intelektuālo īpašumu. Radošās industrijas rada, attīsta, ražo, izmanto un izplata, saglabā produktus, kam piemīt ekonomiska, kultūras un/vai izklaides vērtība⁵⁹. Radošo industriju uzņēmumiem un nozarēm raksturīgas ciešas saiknes ar citām nozarēm gan radošo industriju lokā, gan ārpus tā. Tāpēc tās bieži tiek uzskatītas par radošuma un inovāciju procesu katalizatorēm, kuru ietekme bieži vien pārsniedz to robežas.

Radošās industrijas piedzīvoja strauju izaugsmi, izaugsmes tempi no 2005. līdz 2007. gadam pārsniedza kopējos tautsaimniecības tempus. 2006. gadā radošo industriju apgrozījums veidoja 706 miljonus latu. Radošās industrijas nodarbināja 4% no Latvijas darbaspēka, no kuriem 68% tika nodarbināti Rīgā. Radošajām industrijas nozarēm ir raksturīgi mikrouzņēmumi un liels pašnodarbināto skaits – 7,2 no visiem Latvijas uzņēmumiem darbojās radošo industriju nozarēs⁶⁰. Pēc LR Kultūras ministrijas veiktajiem pētījumiem ekonomisko rādītāju ziņā visveiksmīgākās radošo industriju nozares ir reklāma, izdevējdarbība un poligrāfija. Taču, analizējot radošo industriju nākotnes potenciālu, tika secināts, ka dizaina, audiovizuālo mediju un multimediju nozarēm piemīt vislielākais eksporta potenciāls.

4.19. attēls

Perspektīvie eksporta virzieni

Avots: Latvijas Banka (2008)

59 Vanags, Alf un Anda Miķelsons. (2007). Radošās industrijas Latvijā. Baltijas Starptautiskais Ekonomikas un Politikas Studiju Centrs BICEPS

60 LR Kultūras ministrija. (2008). Ziņojums par radošo industriju un tās politiku Latvijā.

3. Augstas pievienotās vērtības ražošana

Latvijas eksporta un ražošanas struktūra ir ar zemu pievienoto vērtību. Latvijas Bankas eksperti veica analīzi, kuras mērķis bija identificēt eksportspējīgas nozares, kurām ir liels eksporta potenciāls ar augstu pievienoto vērtību. Šī pētījuma ietvaros tika veikta dažādu valstu eksporta specializācija un novērtētas to salīdzinošās priekšrocības, kā arī tika novērtēta Latvijas pašreizējā eksporta komplicētība jeb ienākumu līmenis, kuru spēj nodrošināt esošā eksporta struktūra un atlasītas nozares, uz kurām pārorientējoties un kurās specializējoties, Latvija spētu būtiski palielināt esošās ražošanas struktūras noteiktos potenciālos ienākuma līmeņa griestus⁶¹.

Šajā pētījumā tika secināts, ka perspektīvas ražošanas nozares ar augstu pievienotās vērtības eksportu ir: (1) farmaceitisko preparātu ražošana, (2) organiskās ķīmijas pamatvielu ražošana, (3) medicīnisko un precīzijas instrumentu ražošana, kā arī (4) mašīnu un iekārtu ražošana. Visām šīm nozarēm ir gan vismaz neliela industriālā bāze, gan izpētes un attīstības iestrādes. Piemēram, divi no lielākajiem farmaceitisko preparātu ražotājiem atrodas Rīgas reģionā, t.i., AS Grindeks un AS Olainfarm. Rīgā atrodas arī ar šīm nozarēm saistītās zinātniskās institūcijas, piemēram, Latvijas Organiskās sintēzes institūts, Latvijas Tehnoloģiskais centrs utt.

4. Augstas pievienotās vērtības pakalpojumi

Latvijas pakalpojumu eksports pēdējos gados attīstījies dinamiski – kopš 2000. gada tas pieaudzis 2,7 reizes. Straujākais pieaugums bija vērojams finanšu pakalpojumu grupā, kam seko autoratlīdzības un maksa par licencēm. No Eiropas Savienības valstu loka Latvijai pakalpojumu eksporta jomā tuvas ir tādas valstis kā Beļģija, Austrija, Nīderlande, kas mums ir nedaudz priekšā, un Grieķija, Zviedrija, Lietuva, Ungārija, Slovēnija, kas no mums nedaudz atpaliek pakalpojumu eksporta intensitātes ziņā. Kopumā var secināt, ka Latvija pakalpojumu eksporta ziņā, attiecinot to pret ekonomikas lielumu, ir vidēji-augstu attīstīta. Tomēr to lielā mērā nosaka lielais pārvadājumu eksporta īpatsvars. Vairuma pārējo pakalpojumu sektoru eksporta intensitāte ir stipri tuvu vai pat zem pasaules valstu vidējā līmeņa⁶².

Latvijas Bankas prioritāro pakalpojumu nozaru noteikšanai izmantota metodoloģija, kura jau iepriekš pielietota prioritāro preču nozaru noteikšanai. Analīzes rezultātā definētas trīs prioritārās pakalpojumu nozares: (1) dzīvības apdrošināšana un naudas līdzekļi pensijām, (2) zinātniskās pētniecības pakalpojumi un (3) tirdzniecības starpniecība. Ņemot vērā, ka Rīgas reģions apkalpoja 80–90% no visa augstas pievienotās vērtības pakalpojumu tirgus, šīs prioritārās pakalpojumu eksporta nozares būtu uzskatāmas par būtiskiem Rīgas reģiona ekonomiskās attīstības virzieniem.

61 Beņkovskis, Konstantīns un Gundars Dāvidsons, etc. (2008). Pētījuma par prioritāro nozaru noteikšanu gala ziņojums. Latvijas Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisija.

62 Beņkovskis, Konstantīns un Gundars Dāvidsons, etc. (2008). Ieteikumu izstrāde prioritāro pakalpojumu nozaru noteikšanai, izmantojot kvantitatīvās analīzes metodes. Gala ziņojums. Latvijas Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisija.

5. Nestandarta un "tieši laikā" eksportspējīgi ražošanas pakalpojumi

Mūsdienās daudzi ražošanas procesi ir precīzi aprakstāmi, un tādēļ tie kļūst viegli standartizējami. Šādai ražošanai ne vienmēr ir nepieciešams augsti kvalificēts darbspēks. Tā kā kapitāls un arī darbspēks ir kļuvuši par standartizētām "precēm", tad tie globalizācijas apstākļos kļūst viegli pieejami ražošanas uzsākšanai jebkurā pasaules vietā. Standartizācija veicina ražošanas procesu pārtapšanu par globālajā tirgū sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī šo pakalpojumu pārvietošanu uz valstīm, kurās ir pieejams lētāks darbspēks. Piemēram, no 2003. līdz 2006. gadam Portugālē 25% no slēgtajām darba vietām tika pārvietotas uz lētāku izmaksu valstīm, lielākoties Austrumeiropā⁶³. Daudzas no šīm ražotnēm, Austrumeiropas algām augot, jau ir pārcēlušās uz Ķīnu.

Rīgas reģionā 2008. gadā ražoja vairāk nekā 60% valsts rūpnieciskās produkcijas. Aptuveni 80% reģiona rūpniecības jaudas atrodas Rīgas pilsētā. Rūpnieciskajā ražošanā dominē darbietilpīgas nozares un nozares, kas apstrādā vietējās izejvielas – pārtikas produktu un dzērienu ražošana, kokapstrāde, kā arī tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana, ķīmiskā rūpniecība, izdevējdarbība. Gandrīz visas minētās nozares raksturo industrializācijas perioda tautsaimniecības struktūru, kur tiek radīti produkti ar salīdzinoši zemu pievienoto vērtību.

Šīm nozarēm būtu jāizmanto Rīgas radošais kapitāls, tuvība eksporta tirgiem, kā arī Rīgas lidosta un osta, lai piedāvātu nestandarta ražošanas, kā arī "tieši laikā" ražošanas pakalpojumus. Šādi tiktu kāpināta šo nozaru pievienotā vērtība un maksimāli izmantota esošā transporta infrastruktūra.

6. Gaisa un jūras satiksme

Rīgas reģions vienlaikus ir starptautiskais un valsts iekšējais pasažieru un kravu transporta krustpunkts. Reģionā krustojas Eiropas transporta maršruti un nozīmīgākās valsts un reģiona pasažieru un preču transporta plūsmas. Reģionā atrodas Rīgas lidosta, dzelzceļa un autotransporta mezgls. Pārvadājumi veido lielāko grupu Latvijas pakalpojumu eksportā, 2007.gadā to īpatsvars veidoja pusi no visa pakalpojumu eksporta apjoma⁶⁴.

Latvijas Bankas analīze liecina, ka Latvija ir konkurētspējīga gandrīz visos pārvadājumu pakalpojumos. Starp šobrīd konkurētspējīgajiem transporta pakalpojumu sektoriem vislielākā komplikētība jeb vislielākā pievienotā vērtība ir gaisa transporta pakalpojumiem (galvenokārt lidostas darbība) un jūras kravas pārvadājumiem⁶⁵.

Tādējādi Rīgas lidosta un osta ir būtisks eksporta avots. Turklāt Rīgas lidosta ne tikai palielina pārvadājumu eksportu, bet arī veicina tūrismu. Par to liecina straujā braucienu kā eksporta pakalpojumu izaugsme. Tās īpatsvars pakalpojumu eksportā laika posmā no 2000. līdz 2007.gadam ir dubultojies. Tas atspoguļo pēdējo gadu laikā pieaugušo ceļotāju plūsmu uz Latviju. Var secināt, ka perspektīvie Rīgas reģiona attīstības virzieni ir gaisa un ostu satiksme.

63 The Economist (2008). Winners and losers (February 28, 2008). http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10765186

64 Beņkovskis, Konstantīns un Gundars Dāvidsons, etc. (2008).Ieteikumu izstrāde prioritāro pakalpojumu nozaru noteikšanai, izmantojot kvantitatīvās analīzes metodes. Gala ziņojums. Latvijas Valsts prezidenta Stratēģiskās analīzes komisija.

65 Ibid

7. Tūrisms

Rīga un Jūrmala ir starptautiski atpazīstamas pilsētas. Tas nodrošina tūrisma interesi pār tām. Pirms krīzes perioda – no 2005. līdz 2008. gadam – strauji pieauga Rīgā un Jūrmalā apkalpoto tūristu skaits, attiecīgi par 31% un 12%. Lai gan, iestājoties krīzei, ir jūtams būtisks tūristu apmeklējuma kritums, tomēr šis skaitlis vēl joprojām ir ievērojams. Piemēram, tikai 2009. gada ceturksnī vien tika apkalpoti 288 tūkstoši ārzemju viesu. No tiem 71% tika uzņemti Rīgā un 7% – Jūrmalā⁶⁶.

Jūrmalas pilsētas veselības iestāžu un pludmales kompleksa augstais prestižs un to nozīme NVS valstu iedzīvotāju kolektīvajā atmiņā var radīt veiksmīgus priekšnoteikumus arī turpmākai izaugsmei. Savukārt Rīga ir vēsturiska Baltijas jūras reģiona pilsēta, kurai nepieciešams radīt profilu, kas ir salīdzināms un konkurētspējīgs ar citām Eiropas pilsētām. Rīgas profilēšanai svarīgi uzsvērt Latvijas teritorijas ekoloģisko vidi kvalitatīva dzīvesveida nodrošināšanai tās iedzīvotājiem un viesiem, kā arī kultūras mantojumu, tajā skaitā padomju laiku⁶⁷.

8. Zaļās ekonomikas un ilgtspējīga dzīves veida nozares

ES kontekstā Latviju var uzskatīt par dabas kapitāla lielvalsti. Latvijas apdzīvojuma blīvums ir salīdzinoši mazs, tāpēc Latvija ir viena no “zaļākajām” un vismazāk urbanizētajām ES teritorijām. Arī Rīgas plānošanas reģions koncentrē ievērojamas vides un dabas vērtības – jūra, pludmales, trīs lielu upju (Daugavas, Lielupes un Gaujas) satece, sekļie piejūras lagūnezeri, plašie purvu masīvi, mežu ekosistēmas un aizsargājamās dabas teritorijas. Tās ir unikālas ne tikai Latvijā, bet ieņem nozīmīgu vietu arī Eiropas mērogā.

Šīs dabas vērtības sniedz papildus iespējas Rīgas reģiona ilgtspējīgai attīstībai. Pasaulē pieaug pieprasījums pēc ekoloģiski sertificētiem un veselīgiem produktiem, kā arī dažādiem rekreācijas pakalpojumiem. Rīgas reģiona unikālā daba un ainava sniedz iespējas maziem un vidējiem uzņēmumiem attīstīt videi draudzīgu tūrisma un citas rekreācijas iespējas (piemēram, makšķerēšana, SPA un dažādi medicīniskie pakalpojumi).

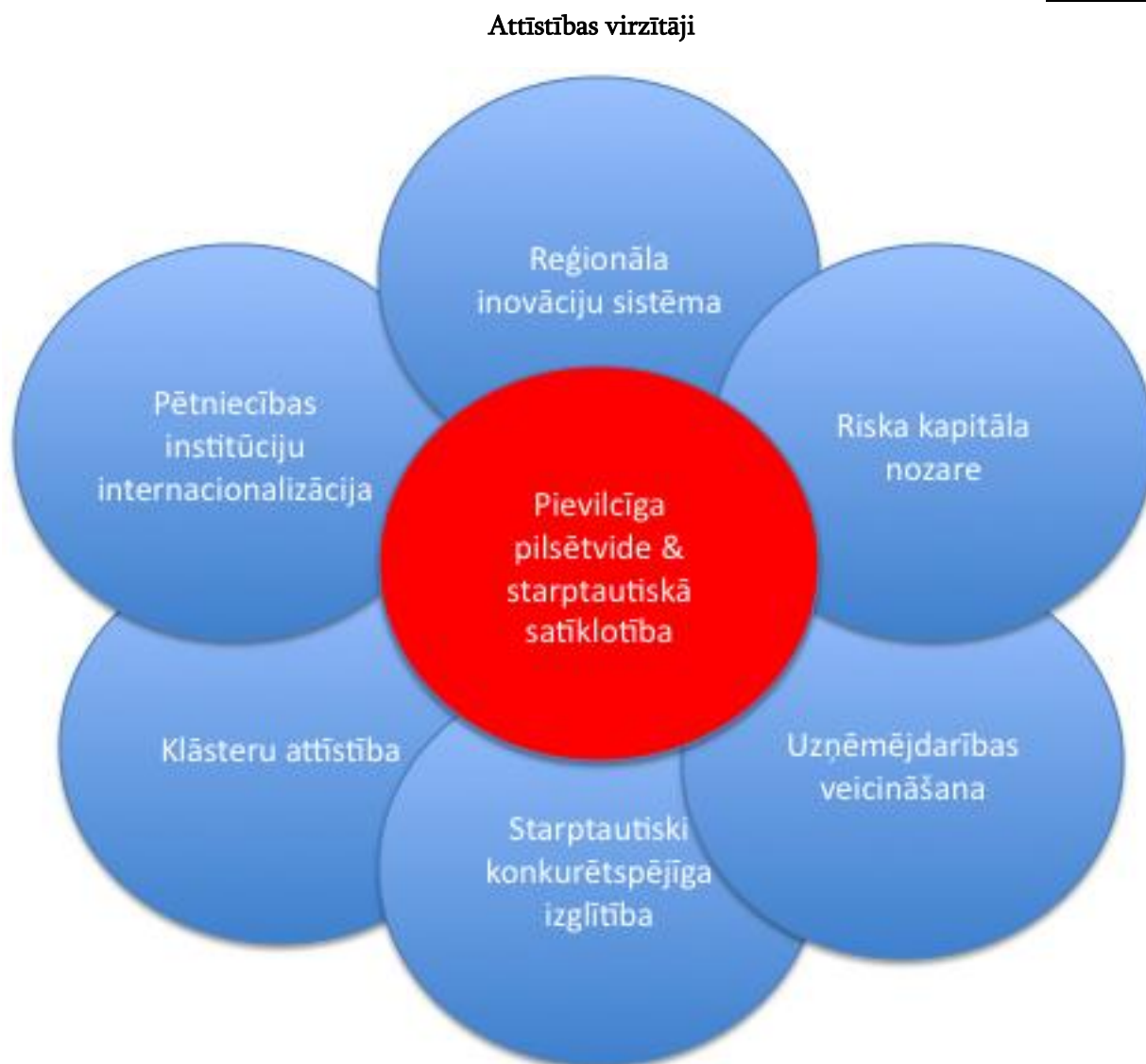
Savukārt tikai Rīgas reģionā atrodas dziednieciskās dūņas. Šis maz izmantotais resurss var kalpot par būtisku dabas kapitāla sastāvdaļu ilgtspējīgu un ekoloģisku ārstniecības pakalpojumu vai produktu nozarei. Rīgas reģiona jūras akvatorija pagaidām netiek pietiekami novērtēta kā dažādu atjaunojamo enerģijas resursu – avotu siltuma un elektrības ražošanai, piemēram, vēja ģeneratoru, siltumsūkņu sistēmas, viļņu enerģijas u.c. potenciāla attīstības telpa. Rīgas reģiona ilgtspējīgi izmantots dabas kapitāls var sniegt papildus iespējas jaunu nozaru attīstībai.

66 CSB, 2008

67 Anholt, S. (2007). Latvija: Konkurētspējīgas identitātes meklējumos

4.4.3. Priekšnosacījumi inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai

4.20. attēls

1. Pievilcīga pilsētvide un starptautiskā satīklotība

Darba tirgus iespējas nav vienīgais pilsētas pievilcību raksturojošais rādītājs. Mūsdienās pilsētvide tiek radīta, mijiedarbojoties publiskajai telpai, ainavai, tehnoloģijām un politekonomiskajiem procesiem, kā rezultātā tiek iemiesota sadarbības, radošuma un demokrātisku prakšu iespējamība, kas izpaužas gan dzīves kvalitātē, gan pilsētvides unikalitātē. Tā kā cilvēki, nevis uzņēmumi ir pilsētu lielākais resurss, attīstās tās pilsētas, kuras cilvēkus piesaista vairāk. Līdz ar to pilsētu spēja attīstīt savu pievilcību ir kļuvusi par vērtību talantu migrācijas plūsmai (sk. sadaļu “Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle”). Lai sekmētu pilsētu piesaistes spēju papildus darba tirgum, jāņem vērā vismaz četri aspekti: transports, piekļuves iespējas un mobilitāte; pakalpojumu un aprīkojuma pieejamība; dabiskā un fiziskā vide; kultūras nozare⁶⁸.

68 Eiropas Komisija. (2006). Kohēzijas politika un pilsētas: pilsētu un aglomerāciju nozīme reģionu ekonomiskajā izaugsmē un darba vietu radīšanā. Komisijas Paziņojums padomei un Eiropas Parlamentam. SEC(2006) 928.

Efektīvi transporta un komunikācijas sistēmas pakalpojumi spēlē būtisku lomu, lai stiprinātu dažādu reģionu pievilcību, tostarp arī Rīgas reģiona pievilcību. Tie rada saites, kas ir svarīgas, lai vietas un pilsētas spētu pilnvērtīgi realizēt savu potenciālu. Jo īpaši svarīga ir reģiona transporta iekšējā satiklība un integrācija starptautiskos transporta tīklos (sk. nodaļu 4.4.2. "Perspektīvie uzņēmējdarbības virzieni"). Tā sniedz reģiona papildus pievilcību eksportspējīgo ražošanas uzņēmumu rūpnīcu novietojumu izvēlē. Transporta un platjoslu interneta tīkli savstarpēji gan papildina un stiprina iedzīvotāju un uzņēmumu komunikatīvās saites, gan spēj viens otru aizstāt. Integrētā pieeja sniedz iespējas gan stiprināt sadarbību, gan integrēt attālākās viensētas lielo pilsētu darba tirgū un pakalpojumu saņemšanā.

2. Rīgas reģiona inovācijas sistēmas izveide

Inovācijas aizvien retāk top slēgtās izpētes un attīstības laboratorijās un arvien biežāk rodas, uzņēmumiem un indivīdiem sadarbojoties ar dažādiem ārējiem avotiem, tajā skaitā potenciālajiem lietotājiem⁶⁹. Inovāciju rašanās ir būtiska nozīme kolektīvam dažādu reģionālo aģentu mācīšanās un tīklošanās procesam⁷⁰, kurā reģiona konkurētspējas priekšrocības tiek pārvērstas veiksmīgos lietotāju virzītos inovatīvos pakalpojumos un produktos.

Ar šī procesa vadību tiek saprasta atvērta Rīgas reģiona inovāciju tīkla izveide, kurā ir iekļautas izglītības iestādes (sk. sadaļu "Starptautiski pievilcīga augstākā izglītība Rīgā"), pētniecības institūti (sk. sadaļu "Pētniecības institūciju internacionalizācija", uzņēmumu klāsteri (sk. sadaļu "Klāsteru attīstība"), riska kapitālisti (sk. sadaļu "Riskā kapitāla nozare") un radoši indivīdi (sk. sadaļu "Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle") kolektīvā mācīšanās un koprades procesa koordinācija, kā arī jaunu zināšanu, prasmju un prakšu izplatīšanās. Šādas inovācijas sistēmas izveide veicinātu sadarbību inovāciju radīšanas un attīstīšanas jomā.

3. Starptautiski pievilcīga augstākā izglītība Rīgā

Cilvēkkapitāls ir būtiska konkurētspējas priekšrocība, tāpēc pilsētas mūsdienās sacenšas par talantu piesaisti un noturēšanu. Jaunu talantu piesaiste ir svarīga starptautiski konkurētspējīgās augstākās izglītības institūcijās, jo mūsdienu jaunieši augstskolu izvēlē ir ļoti ģeogrāfiski mobili⁷¹. Ņemot vērā Latvijas augstskolu pozīcijas starptautiskajos reitingos, var apgalvot, ka augstskolu programmas nav studentiem pievilcīgas. Tas ir viens no izskaidrojumiem, kāpēc Latvija ir nevis talantu saņēmējs, bet gan donors. Radošajās industrijās būtiska ir kvalitatīva kultūras izglītība, bet izpētes un attīstības pakalpojumu sniedzējiem – dabas un inženierzinātņu izglītība. Gan programmu kvalitāti, gan studiju pievilcību var uzlabot, izveidojot starpdisciplināras, uz radošumu un inovācijām vērstas mācību programmas.

Augstāka izglītība ir tikai viens no izglītības posmiem. Tāpēc būtu jāfokusējas uz radošumu, uzņēmējdarbību (sk. sadaļu "Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle), kā arī uz radošām industrijām, dabas un inženierzinātņu fokusu visā izglītības ciklā, un jo īpaši skolās. Radošuma izglītībai jābūt vērstai uz starpdisciplināru sadarbību un iemaņu attīstīšanu, individualitāti attīstošu, iztēli, radošu domāšanu un talantus izkopjošu izglītības procesu.

69 Von Hippel, Eric. (2006). Democratizing Innovation. The MIT Press.

70 Ontario Network in the Regional Innovation System. <http://www.utoronto.ca/onris/> Ret. July 20, 2010.

71 Florida, Richard and Irene Tinagli. (2004). Europe in Creative Age.

Izprotot patstāvīgas radošās domāšanas iemaņu nozīmi inovatīvas ekonomikas radīšanā, vairāk nekā 30 pasaules valstīs radošā domāšana tiek pasniegta kā atsevišķs mācību priekšmets skolās. Arī Latvijas skolu sistēmā ir jāievieš radošās domāšanas apmācība. Rīgas reģionā būtu jāizveido arī zinātnes centrs, kura mērķis būtu interaktīvā un aizraujošā (spēles, mijiedarbības) formā parādīt dažādu eksakto un tehnisko zinātņu praktiskos pielietojumus (izcils piemērs ir Heureka Somijā). Tāda izglītības forma ļauj apmeklētājiem, jo īpaši jauniešiem, atrast savu nākotnes profesiju un atklāt savus talantus.

4. Pētniecības institūciju internacionalizācija

Izpēte un attīstība strauji globalizējas, kļūstot par arvien nozīmīgāku pasaules tirgū piedāvātu pakalpojumu, ko iegādājas pieaugošs skaits lielo uzņēmumu⁷². Pētījumi liecina, ka multinacionālām korporācijām, izvietojot savas izpētes un attīstības funkcijas, ir svarīgi šādi ar vietu saistīti faktori – lielāks tirgus potenciāls, aglomeratīvās ekonomikas lielums, lielāka izpētes un attīstības aktivitāšu intensitāte, kā arī tuvums ekselences pētniecības centriem⁷³. Ja pirmie divi ir grūti ietekmējami faktori, tad uz atlikušiem diviem būtu jāfokussē papildus uzmanība, lai integrētu Rīgas reģionā esošās izpētes un attīstības institūcijas starptautiskos pētniecības tīklos.

Rīcība uz pētniecības institūciju internacionalizāciju būtu (1) jāvērs uz zinātniskās infrastruktūras atbalstu, lai sasniegtu izcilību zinātnes jomās, kurās Rīgas reģiona pētniecības institūcijām ir starptautiski konkurētspējīgas priekšrocības (sk. sadaļu “Izpētes un attīstības pakalpojumi”), (2) palielināt uzņēmumu un zinātnisko institūciju sadarbību izpētes un attīstības jomā, (3) iesaistīt zinātniskās institūcijas starptautiskos pētniecības projektos, kuru pētījumi ir būtiski Latvijas klāsteru attīstībai (sk. sadaļu “Klāsteru attīstība”).

Zinātnes un pētniecības finansējums būtu jānovirza ar uzņēmumu klāsteru – zinātnes gala produkta patērētāju – līdzdalību un starpniecību, kā arī jāveicina nākotnes tehnoloģiju jaunrade. (sk. sadaļu “Riskā kapitāla nozare”). Bez tam būtu jālīdzfinansē tie fundamentālie pētniecības projekti, kuros piedalās starptautiskas pētniecības institūcijas, kuru zināšanas ir nozīmīgas Rīgas reģiona uzņēmumu klāsteru attīstībai, kā arī jāatbalsta inovāciju centru/pārstāvniecību radīšana starptautiskos zinātnes centros, kuru zināšanu piekļuve ir svarīga straujai uzņēmumu izaugsmei (piemēram, Silikona ielejā IT uzņēmuma klāsterim). Latvijas augstskolām un zinātniskām institūcijām būtu jābalstās uz atvērtām inovāciju praksēm. Šajos projektos tiktu veidoti sadarbības tīkli, kuri būtu nozīmīgi Rīgas reģiona starptautiskai konkurētspējai un tiktu radīti labi priekšnoteikumi straujai jaunu zināšanu absorbēšanai un izplatīšanai Latvijā.

72 Chesbrough, Hasselt et.al. (2008). Policies for Open Innovation: Theory, Framework and Case. Visionera.net.

73 Siedschlag, Iulia, and Donal Smith, Camelia Turcu, Xiaoheng Zhang. (2010). What Determines the Location Choice of Multinational R&D Firms?

5. Klāsteru attīstība

Klāsteri (puduri) ir nozīmīga Eiropas ekonomikas sadaļa – Eiropā ir aptuveni 2000 klāsteru, un tajos ietilpstošajās kompānijas tiek nodarbināti 38% Eiropas darbaspēka⁷⁴. Klāsteri veido uzņēmumu, pētniecības, izglītības un citu saistīto institūciju sadarbības tīkls, kurš veidojas ap kādas nozares vērtības ķēdi. Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi salīdzinoši maz sadarbojas inovāciju attīstības jomā. Tieši klāsteri politikas veidošanā ir būtisks instruments, kā veidot uzņēmumu savstarpējās sadarbības saites to eksportspējas veicināšanai. Jo īpaši svarīgi ir iesaistīt klāsteros to nozaru uzņēmumus, kuras ir strauji augošas un starptautiski konkurētspējīgas, lai palielinātu šo kompāniju un arī visas nozares izaugsmes tempus. Atsevišķu nozaru koncentrācija ir izteikta noteiktās teritorijās, kas perspektīvā labvēlīgā gadījumā var veidot klāsterus – ķīmiskā rūpniecība Olainē, tūrisms Jūrmalā un Siguldā, zinātnes ietilpīgās ražotnes Salaspilī, vieglā rūpniecība, metālapstrāde Ogrē un Tukumā. Rīgas reģionā veidojas teritoriāli klāsteri ap lielajiem tranzīta uzņēmumiem – Rīgas brīvostas klāsteris, aviācijas klāsteris.

Eiropas pieredze liecina, ka klāsteri veidojas ap reģionā atrodošos uzņēmumu priekšrocībām, kā arī valsts vai pašvaldības atbalsts ir jābalsta uz klāsteru spējām un vēlmi izaugt starptautiskas konkurences apstākļos⁷⁵. Klāsteru programmas ir nepieciešams veidot, integrējot reģionālās attīstības, inovācijas un nozaru politikas vienotā ietvarā. Veidot uzņēmumu savstarpējās saites jeb sociālo kapitālu ir būtiskākais klāsteru programmas mērķis – ir jāveido atbalsta politika, kura veicina sadarbību (infrastruktūra, zinātnes un tehnoloģiju programmas) un platformas kopīgai rīcībai (internacionalizācija un zināšanu izplatīšana). Šī loma ir jāuzņemas publiskiem aģentiem sadarbībā ar nozari pārstāvošām organizācijām. Klāsteru programmām ir jābūt orientētām uz dažādu pakalpojumu sniegšanu uzņēmumiem – veicināt sadarbību starp maziem un lieliem uzņēmumiem un pētniecības iestādēm intelektuālo īpašumu tiesību jomā, tehnoloģiju pārnēsē, kā arī atbalstot uzņēmumu internacionalizāciju, piesaistot nozarei jaunus kvalitatīvus darbiniekus un uzņēmējus, veidojot kopīgas klāsteru marketinga aktivitātes utt. Klāsteri esošiem uzņēmumiem ir jābūt tā virzošajiem spēkiem, tāpēc valsts atbalsts ir jāpielāgo to izaugsmes vajadzībām. Lai iedibinātu sadarbības principus, ir nepieciešams tos iekļaut valsts un pašvaldības zinātnes un infrastruktūras finansējuma sadalē. Piemēram, balstot zinātnes finansējuma sadales kritērijus pēc uzņēmumu gatavības sadarboties zinātniskos pētījumus izmantošanai visas nozares produktivitātes kāpināšanā. Līdzīgus principus būtu nepieciešams ieviest arī infrastruktūras finansējumā.

6. Riska kapitāla nozare

Rīgas reģionā tāpat kā Latvijā kopumā pagaidām ir maz attīstīts tāds finanšu instruments kā riska kapitāls, kas spēlē nozīmīgu lomu inovāciju, jaunu tehnoloģiju un jaunu produkciju ieviešanai ražošanā un to nonākšanai tirgū. Pētījumi liecina, ka tikai riska kapitāla papildus pieejamība vien būtiski nerada jaunas tehnoloģiski izcilas inovācijas reģionā. Drīzāk

74 COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. (2008). Towards world-class clusters in the European Union: Implementing the broad-based innovation strategy. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. COM(2008) 652

75 ibid

uzņēmumu inovatīvas aktivitātes palielina reģiona piekļuvi starptautiskam riska kapitāla tirgum, kā arī veicina lokālas riska kapitāla nozares attīstību⁷⁶. Tāpēc būtiski ir kāpināt uzņēmumu inovētspēju (sk. sadaļas “Rīgas reģiona inovācijas sistēmas izveide”, “Pētniecības institūciju internacionalizācija”, “Mazo un vidējo uzņēmumu sadarbība”), samazināt barjeras uzņēmējdarbības uzsākšanai (sk. sadaļu “Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle”), palielināt uzņēmumu starptautiskās izaugsmes iespējas – mazinot jo īpaši uz jaunām tehnoloģijām orientētu uzņēmumu internacionalizāciju (sk. “Klāsteru attīstība”), ka arī integrēt tehnoloģiski attīstītu uzņēmumu iekļaušanos starptautiskās biržās (tā sniedzot labas peļņas iespējas riska kapitālistiem, pārdodot savas uzņēmuma daļas).

Rīgas reģiona uzņēmēju sēklas un *start-up* finansējuma pieejamību var uzlabot, nododot daļu valsts un pašvaldību rīcībā esošo reģionālās attīstības, inovāciju un jaunu tehnoloģiju izstrādei paredzēto finansējumu riska kapitālistu pārvaldībā. Viens attīstības virziens ir izveidot Rīgas reģiona sēklas un *start-up* finansējuma riska kapitāla fondu, kurš ir paredzēts tādām inovatīvas uzņēmējdarbības aktivitātes veicināšanai, kuras risina pašvaldību esošās un/vai nākotnē apzinātas aktuālas problēmas. Šis būtu optimāls veids gan kā pašvaldībām risināt to problēmas, gan veicināt inovatīvu uzņēmējdarbību – sniedzot jauniem uzņēmējiem finansējuma iespējas, kā arī kļūstot par to pirmajiem klientiem. Otrs attīstības virziens ir daļu valsts un pašvaldības izpētes un attīstībai paredzēto finansējumu nodot riska kapitālistiem – pieprasot lielu procentu atdevi un spēju piesaistīt ārvalstu riska kapitāla naudu. Šādi tiktu radīts sēklas un *start-up* finansējums nākotnes tehnoloģiju izstrādei. Tieši prasība pēc augstas procentu atdeves palielina sēklas un *start-up* finansējuma pieejamību uzņēmumiem, kuri uzņemas risku radīt jaunas nākotnē novērtētas tehnoloģijas⁷⁷. Trešais attīstības virziens – atlasīt *start-up* uzņēmējus ar komerciāli potenciālākām nākotnes tehnoloģiju idejām un sniegt tiem pieeju starptautiski izcilākos tehnoloģiju klāstos (piemēram, Silikona ieleja), jauno uzņēmēju apmācību formātos (piemēram, *Aalto Venture Garage BootCamp* pasākumos). Šādi šie uzņēmumi piekļūtu ne tikai zināšanām, sociālajiem tīkliem, bet tie arī nokļūtu starptautisko riska kapitālistu uzmanības lokā.

7. Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle

Latvijas un arī Eiropas ekonomikas mugurkauls ir mazie un vidējie uzņēmumi (99% no visiem uzņēmumiem), tomēr vairumam Latvijas iedzīvotāju uzņēmējdarbība nav iecienīta karjeras izvēle – tajā iesaistījušies tikai 12% iedzīvotāju, kas salīdzinājumā ar Ķīnu (25%)⁷⁸, Austrāliju (21%) un Islandi (18%), ir ļoti zems radītājs. Daudzi (53%)⁷⁹ Latvijas iedzīvotāji vēlētos kļūt par uzņēmējiem, tomēr tikai 7% iedzīvotāju kaut ko reāli sāk darīt šajā jomā. ES komisija ir secinājusi, ka uzņēmējdarbības uzsākšanu kavē 1) kultūras faktori – uzņēmējdarbības neveiksmju stigmatizācija un uzņēmējdarbības fokusa trūkums kultūrā; 2)

76 Da Rin, Marco, and Giovanna Nicodano, Alessandro Sembenelli. (2004). Public Policy and the Creation of Active Venture Capital Markets. LSE Working paper. No 013

77 Ibid

78 Dombrovskis, Vjačeslavs, Olga Rastrigina un Andrejs Jākobsons (2006) Uzņēmējdarbības Globālais Monitorings Latvijas Ziņojums 2006.

79 Eurobarometer (2004). Entrepreneurship. Flash 160 “Entrepreneurship”, 12/04/2004 – 29/04/2004). Op.Cit. Dombrovskis u.c. (2006).

administratīvas prasības uzņēmējdarbības uzsākšanai un īstenošanai; 3) iespēja piesaistīt investīcijas savām uzņēmējdarbības idejām (sk. "Riska kapitāla nozare")⁸⁰.

Lai veidotu uz uzņēmējdarbību orientētu kultūru, ir nepieciešams turpināt uzņēmējdarbības gara un prasmju attīstīšanu pilna izglītības cikla laikā, sākot jau ar pamatskolas līmeni un beidzot ar mūžizglītību. Uzņēmējdarbības mācību un atbalsta programmas būtu jāiekļauj visās augstskolu programmās, jo īpaši cieši saistītās ar radošajām industrijām, kā arī orientētām uz dabas un inženierzinātnēm. Turklāt būtu jāattīsta sabiedrība atpazīstami zīmoli un ikvienam pieejami pakalpojumi saistīti ar uzņēmējdarbības uzsākšanu, piemēram, biznesa inkubatori, zinātnes un tehnoloģiju parki, kā arī pieredzējušo uzņēmēju konsultācijas uzņēmējdarbības uzsācējiem.

Lai mazinātu administratīvos šķēršļus būtu jāpaplašina e-pakalpojumu klāsts, jāturpina attīstīt vienas pieturas aģentūras, jāmazina šķēršļi jauniem uzņēmumiem piedalīties valsts un pašvaldību iepirkumos, kā arī jārada jaunas uzņēmējdarbības iespējas, valsts un pašvaldības iestādēm deleģējot daļu no saviem sniegtiem pakalpojumiem tirgum. Papildus šīm iespējām, Rīgā var tikt veidotas uzņēmēju rezidences ar mērķi piesaistītu no citām valstīm uzņēmējus uzsākt savas uzņēmējdarbības gaitas Rīgā. Uzņēmēju rezidenču pakalpojumu klāstā ietilptu daļēji subsidētas uzņēmējdarbības un dzīvošanas telpas pirmos darbības mēnešos, tīklošanās iespējas ar Rīgas reģiona uzņēmējiem un palīdzība vīzu un uzturēšanās atļauju iegūšanā⁸¹.

4.5. Kopējie secinājumi un ieteikumi

Valsts izvirza konkurētspēju kā būtisku attīstības priekšnosacījumu. Šāds mērķis ir panākams ar vairāku savstarpēji saistītu pasākumu kopumu. Kā būtiskākie ir jāatzīmē pasākumi, kas vērsti uz izglītības un zinātnes līmeņa paaugstināšanu un atbilstības nodrošināšanu jaunajai mainīgajai videi; uzņēmējdarbības un radošuma „ideoloģijas” izplatīšana un atbalsts; valsts pārvaldes procesu un procedūru vienkāršošana, digitizēšana.

Veidojot saimniecības teritoriālo politiku, nozīmīga ir valsts pārvaldes reģionalizācija, decentralizācija. Reģionu līmenim būtu būtiski jāpaplašina funkcijas un kapacitāte - reģionālā plānošana un reģionālās atbalsta instrumenti, valsts reģionālās politikas uzraudzība ir daži, bet būtiski virzieni.

Rīgas plānošanas reģiona ekonomikas profils ir balstāms uz līdzsvaru starp prioritārām nozarēm (specializācija), kas veidojas uz esošiem resursiem, ar tām saistīto nozaru atbalstu (dažādošana) un kopēju uzņēmējdarbības un inovāciju sekmēšanu (vide).

Reģiona teritoriju (pašvaldību) specializācija ir būtiska un vērtējama atbilstoši vietējiem resursiem un valsts atbalsta politikai.

80 European Commission. Small and medium-sized enterprises. Promoting Entrepreneurship. Retrieved 3 October 2010. <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting->

81 Francijas reģiona Overņas reģionālās attīstības aģentūra radīja izcils piemērs uzņēmējdarbības rezidenču programmai. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/european-enterprise-awards/winner_en.htm

4.6. Priekšlikumi iespējamiem liela mēroga stratēģiskajiem projektiem 2014.-2020. gadā

1. Pievilcīga pilsētvide un starptautiskā satiklītība

- Kultūras infrastruktūras atjaunošana. Kultūras aktivitātes Latvijā kalpo kā būtisks resurss iedzīvotāju pašrealizācijas iespējai un sociālā tīkla stiprināšanai. Vairāk nekā 50% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka tieši kultūrvēsturiskie objekti un kultūras notikumi ir viens no dzīves telpu ietekmējošajiem, piesaistošiem faktoriem. Taču kultūras pakalpojumu pieejamību nereti kavē novecojusī kultūras iestāžu infrastruktūra un kultūrvēsturiskā mantojuma sliktais stāvoklis. Projekta izmaksas: ~50 miljoni LVL
- Radošā infrastruktūra. Pilsētām būtu jāveicina radošums, sniedzot gan infrastruktūras atbalstu, gan lokalizējot radošās aktivitātes atsevišķās vietās. Šai infrastruktūrai ir jābūt atvērta un pieejama visām sabiedrības grupām – kā jauniem, tā vecāka gadagājuma iedzīvotājiem. Tā tiek palielināts radošu cilvēku īpatsvars un sekmēta dzīves apmierinātība plašās sabiedrības grupās. Piemēram, informācijas tehnoloģiju infrastruktūra jauno mediju māksliniekiem, aprīkotas darbnīcas spēļu robotu veidošanai jauniem topošiem inženieriem, māksliniekiem, mēģinājumu telpas un mūzikas instrumenti jaunām grupām. Projekta izmaksas: ~ 5 miljoni LVL
- Publiskā ārtelpa un bērnu laukumi. Pievilcīgas pilsētvides veidošanai un daudzveidīgu iedzīvotāju grupu vajadzību risināšanai nepieciešams dažādot pilsētas publisko ārtelpu. Organizēt ainavas, zaļās teritorijas, apstādījumu, soliņu, bērnu laukumu, sezonālu sporta aktivitāšu risināšanu tieši vienuviet. Sevišķi svarīgi nodrošināt bērnu laukumu izveidi dažādās pilsētas vietās, lai atvieglinātu māsaimniecību ar bērniem mobilitāti un veicinātu šādu māsaimniecību palikšanu pilsētā, nevis pārvāksanos uz piepilsētu. Projekta izmaksas: ~ 20 miljoni LVL
- Interneta pieturvietas. Ņemot vērā interneta pakalpojumu arvien pieaugošo nozīmi, svarīgi, lai iedzīvotājiem un apmeklētājiem publiskajā ārtelpā būtu brīvi pieejami interneta piekļuves punkti. Šāds pakalpojums sekmētu jaunu, digitālu, ar telpu saistītu pakalpojumu radīšanu. Piemēram, brīvi GPS pakalpojumi telpas navigācijai vai pilsētas sociālo, dabas, izklaides un kultūras kartēšanas projekti. Projekta izmaksas: ~ 5 miljoni LVL
- Veloceliņu tīkla attīstība. Veloceliņa izbūve gar Baltijas jūras piekrasti Rīgas reģiona teritorijā posmā Engure – Ainaži 170 km garumā un tā sasaiste ar jau esošo veloceliņu infrastruktūru reģionā un blakus esošajās teritorijās. Projekta izmaksas: ~ 15 miljoni LVL
- Elektrificēta ātrgaitas dzelzceļa attīstība Pierīgā saistībā ar starptautisko lidostu “Rīga”. Elektrificētas ātrgaitas dzelzceļa līnijas tiešā savienojuma izveide starp starptautisko lidostu “Rīga” un Rīgas pilsētu. Projekta izmaksas: ~ 40 miljoni LVL

- Reģionālo autoceļu attīstība saistībā ar starptautiskajām automaģistrālēm. Reģionāla līmeņa autoceļu attīstība metropoles ietekmes teritorijā saistībā ar Rīgas reģionu šķērsojošajām starptautiskajām automaģistrālēm. Rīgas – Pierīgas transporta integrācija, ceļu infrastruktūras un sabiedriskā transporta tīkla attīstība, sasniedzamības nodrošinājums. Projekta izmaksas: ~ 50 miljoni LVL
- Mazo ostu un jahtu ostu attīstība. Mazo ostu un jahtu ostu attīstība Rīgas reģiona pašvaldībās (5 ostas – Ainaži, Lapmežciems, Saulkrasti, Skulte, Liepupe) un sezonālo piestātņu veidošana Jūrmalā, Saulkrastos un Liepupē, tajā skaitā jūras ceļu padziļināšana, molu izbūves, rekonstrukcijas un uzturēšanas pasākumi, kā arī nepieciešamās sauszemes infrastruktūras izbūve. Projekta izmaksas: ~ 100 miljoni LVL (katra osta 20 miljoni LVL)
- Mazās aviācijas attīstība reģionālos nozīmes centros un Pierīgā. Mazo lidlauku attīstība reģionālajos attīstības centros (4 lidostas – Tukums, Ogre, Sigulda, Limbaži) Rīgas reģionā. Projekta izmaksas: ~ 120 miljoni LVL (katra lidosta 30 miljoni LVL)
- Iekšējo ūdensceļu attīstība un pārvaldība kravu transporta, pasažieru pārvadājumu un tūrisma vajadzībām. Rīgas plānošanas reģiona iekšējo ūdensceļu (upju grīvas, ezeri, jūras piekraste) daudzveidīga izmantošana – kravu, sabiedriskā transporta, tūrisma un rekreācijas vajadzībām. Iekšējo ūdensceļu integrēšana kopējā transporta sistēmā – multimodalitātes sastāvdaļa. Jūras piekrastes un iekšzemes ūdensceļu sasaiste, mēroga noteikšana un profilu meklējumi – Daugava – starptautiskais multimodālais un daudzfunkcionālais, Gauja – nacionālais tūrisma, Lielupe – nacionālais kravu. Rīga – Latvijas (Baltijas) ūdensceļu galvaspilsēta. Kā viena no iespējamām projekta aktivitātēm – Lielupes baseina ūdensceļu attīstība un pārvaldība Rīgas reģiona teritorijā kravu transporta un pasažieru pārvadājumu vajadzībām un tā saikne ar citiem reģiona iekšējiem ūdensceļiem (Daugava, Gauja, Rīgas un Pierīgas ezeri). Projekta izmaksas: ~ 120 miljoni LVL

2. Rīgas reģiona inovāciju sistēma

- Rīgas reģiona lietotāju virzītu inovāciju aģentūra. Lietotāju virzītu inovāciju veicināšanai būtu jāizveido sadarbības tīkls kā aģentūra, kuras uzdevums būtu izveidot un koordinēt inovāciju tīklu. Šajā tīklā būtu jāiesaista augstskolas, pētniecības institūcijas un uzņēmumi, jāpiesaista sabiedriskie tīklojumi, kas apvieno ieinteresēto pušu pārstāvjus, lai radītu un izplatītu zināšanas, metodes un prakses, kas veicinātu izpratni par lietotāju virzītām inovācijām, kā arī veicinātu lietotāju iesaisti jaunrades procesos. Projekta izmaksas: ~ 0,5 miljoni LVL

3. Starptautiski pievilcīga augstākā izglītība Rīgā

- Augstākās izglītības digitalizācija. Zināšanas noveco arvien straujāk, tāpēc svarīgāks kļūst to izplatīšanas ātrums un pieejamība uzņēmumiem un iedzīvotājiem. Lai veicinātu zināšanu izplatīšanos, kā arī mazinātu šķēršļus to piekļuvei, valsts finansētām augstskolām un pētniecības institūtiem, valsts augstskolu lekciju kursu materiāliem un valsts finansētu zinātnisko pētījumu rezultātiem ar interneta

starpniecību būtu jābūt viegli pieejamiem ikvienam. Projekta izmaksas: ~ 0,5 miljoni LVL

- Radošuma apmācību programmu izveide. Izprotot patstāvīgas radošās domāšanas iemaņu nozīmi inovatīvas ekonomikas radīšanā, ir nepieciešams izveidot un nemītīgi pilnveidot radošuma un koprades apmācības programmas skolās un mūža izglītībā. Projekta izmaksas: ~ 0,3 miljoni LVL
- Rīgas Zinātnes centra izveide. Tā mērķis būtu interaktīvā un aizraujošā formā parādīt dažādu eksakto un tehnisko zinātņu praktiskos pielietojumus nākotnes profesiju un atklāt talantus. Projekta izmaksas: ~ 0,3 miljoni LVL

4. Pētniecības institūciju internacionalizācija

- Tehnoloģiju paredzējums (foresight). Inovāciju kontekstā – industriālās un pirmskonkurences pētniecības programmām jābūt saistītām ar tirgus pieprasījumu. Tāpēc zinātnes un pētniecības pārvaldībā jāiesaista uzņēmumu klāsteru pārstāvji, lai kopīgi definētu pētniecības prioritātes, kā arī laikus apzinātu nākotnes tehnoloģiju attīstības tendences. Projekta izmaksas: ~ 0,3 miljoni LVL
- Izpētes un attīstības internacionalizācija. Zinātnisko institūciju pētniecības līdzfinansējums starptautiskos projektos, kuru zināšanas ir nozīmīgas Rīgas reģiona uzņēmumu klāsteru attīstībai. Projekta izmaksas: ~ 10 miljoni LVL
- Inovācijas centru izveide ārvalstīs. Sadarbībā ar Latvijas pārstāvniecībām ārzemēs izveidot 3 inovācijas centrus starptautiski nozīmīgos izpētes un attīstības puduros, kuru zināšanu piekļuve ir svarīga straujai uzņēmumu un zinātnisko institūciju izaugsmei. Projekta izmaksas: ~ 5 miljoni LVL
- Intelektuālā īpašuma digitāla licencēšana. Brīvi pieejama digitāla platforma, kur būtu apkopots valstij, augstskolām un pētniecības institūtiem piederošais intelektuālais īpašums, kā arī sniegtas iespējas digitālā vidē iegādāties to licences. Šāda platforma veicinātu plašāku intelektuālā īpašuma izmantošanu. Projekta izmaksas: ~ 0,05 miljoni LVL

5. Klāsteru attīstība

- Klāsteru programmas izveide. Klāsteru programmām ir jābūt orientētām uz dažādu pakalpojumu sniegšanu uzņēmumiem – veicināt sadarbību starp maziem un lieliem uzņēmumiem un pētniecības iestādēm intelektuālo īpašumu tiesību jomā, tehnoloģiju pārnesē, kā arī atbalstot uzņēmumu internacionalizāciju, piesaistot nozarei jaunus kvalitatīvus darbiniekus un uzņēmējus, veidojot kopīgas klāsteru marketinga aktivitātes utt. Projekta izmaksas: ~ 20 miljoni LVL
- Sadarbības, tīklošanās, vietējās iniciatīvas atbalsts (lauku kopienas) un atbalsts mazajiem ražotājiem biznesa uzsākšanai. Atbalsta sniegšana topošiem uzņēmumiem Rīgas reģiona lauku teritorijās – nepieciešamo zināšanu un atbalsta nodrošināšana topošajiem uzņēmējiem, kas svarīga sākumposmā starp biznesa ideju un tās realizāciju

pārvarēšanai. Projekta tiešais mērķis ir veicināt jaunu uzņēmumu veidošanos, izstrādājot atbalsta instrumentus jaunajiem komersantiem vietējās iniciatīvas atbalstam un sadarbības un tīklošanās veicināšanai starp mazajiem ražotājiem. Projekta izmaksas: ~ 5 miljoni LVL

- Kūrortu attīstības resursu saglabāšana, atjaunošana un SPA attīstība Baltijas jūras reģionā. Kūrortu saimniecības attīstība Rīgas reģionā, kas balstās uz ar augstu ārstniecisko vērtību resursu izmantošanā (sērūdeņi un medicīniski izmantojamo dūņu krājumi Baldonē un Ķemerose). Projekta izmaksas: ~ 80 miljoni LVL
- Reģiona tūrisma produkta izstrāde un tā integrēšana starptautiskā kontekstā. Rīgas plānošanas reģiona tūrisma produkta izveide, nosakot reģiona ambīcijas, identitāti un atpazīstamību, pozicionējoties starptautiskā telpā kopēju starpreģionālu produktu izveidei. Tūrisma profilēšanās un specializācija kā reģiona tūrisma produkta teritoriālais pamats. Projekta izmaksas: ~ 10 miljoni LVL
- Uzņēmumu sadarbības tīklu attīstība eksportspējas paaugstināšanai un aktivitātei ārējos tirgos. Atbalsta sniegšana esošiem un topošiem Rīgas reģiona uzņēmumiem ar augstu attīstības potenciālu, nodrošinot uzņēmumu dalību starptautiskās izstādēs un gadatirgos, tādējādi veicinot uzņēmumu aktivitāti ārējos tirgos un palielinot eksportspējas potenciālu. Projekta izmaksas: ~ 10 miljoni LVL
- Energotaupīšana, energoefektivitāte un atjaunojamie energoresursi – Jūras viļņu enerģijas potenciāls un perspektīvā izmantošana Centrālajā Baltijas jūras reģionā. Noteikt jūras viļņu enerģijas un jūras ūdens siltuma potenciālu Centrālajā Baltijas jūras (CBJ) reģionā, apzināt tā izmantošanas iespējas un izstrādāt rekomendācijas, ietverot konkrētu rīcību plānu, jūras viļņu enerģijas un jūras ūdens siltuma izmantošanai partnervalstu piekrastes tautsaimniecībā. Projekts ietver arī pilotprojekta izstrādi jūras viļņu enerģijas izmantošanai. Projekta izmaksas: ~ 40 miljoni LVL

6. Riska kapitāla nozare

- Rīgas reģiona sēklas un start-up riska kapitāla fonds. Finansējums ir paredzēts tādām inovatīvas uzņēmējdarbības aktivitātes veicināšanai, kuras risina pašvaldību esošās un/vai nākotnē apzinātas aktuālas problēmas. Projekta izmaksas: ~ 10 miljoni LVL
- Jauno tehnoloģiju fonds. Radīt sēklas un start-up finansējumu avotu jaunu nākotnes tehnoloģiju izstrādei Rīgas reģionā. Projekta izmaksas: ~ 10 miljoni LVL
- Start-up uzņēmēju integrācija starptautiskos tīklos. Sniegt start-up uzņēmējiem ar komerciāli potenciālākām nākotnes tehnoloģiju idejām pieeju starptautiski izcilākos tehnoloģiju klāsteros (piemēram, Silīcija ieleja) un jauno uzņēmēju apmācību formātos (piemēram, Aalto Venture Garage BootCamp pasākumos). Projekta izmaksas: ~ 0,3 miljoni LVL

7. Uzņēmējdarbība kā karjeras izvēle

- Biznesa inkubatoru tīkla izveide un stiprināšana. Ikvienam uzņēmējdarbību uzsācējam pieejami pakalpojumi saistīti ar uzņēmējdarbības uzsākšanu – telpas biznesa inkubatoros, zinātnes un tehnoloģiju uzņēmēju konsultācijas un pakalpojumi. Projekta izmaksas: ~ 5 miljoni LVL
- Uzņēmēju rezidenču programma. Mērķis piesaistīt no citām valstīm uzņēmējus uzsākt savas uzņēmējdarbības gaitas Rīgā. Uzņēmēju rezidenču pakalpojumu klāsta ietilptu daļēji subsidētas uzņēmējdarbības un dzīvošanas telpas pirmos darbības mēnešos, tīklošanas iespējas ar Rīgas reģiona uzņēmējiem un palīdzība vīzu un uzturēšanās atļauju iegūšanā. Projekta izmaksas: ~ 0,5 miljoni LVL